

VÄSTNYLÄNDSK ÅRSBOK

VÄSTNYLÄNDSK ÅRSBOK 2022

Henrik Ekberg
Fyra årtionden västnyländsk litteratur

Christoffer Holm
Fantasi och historia för alla åldrar

Sture Lindholm
Det lokalhistoriska är här för att stanna

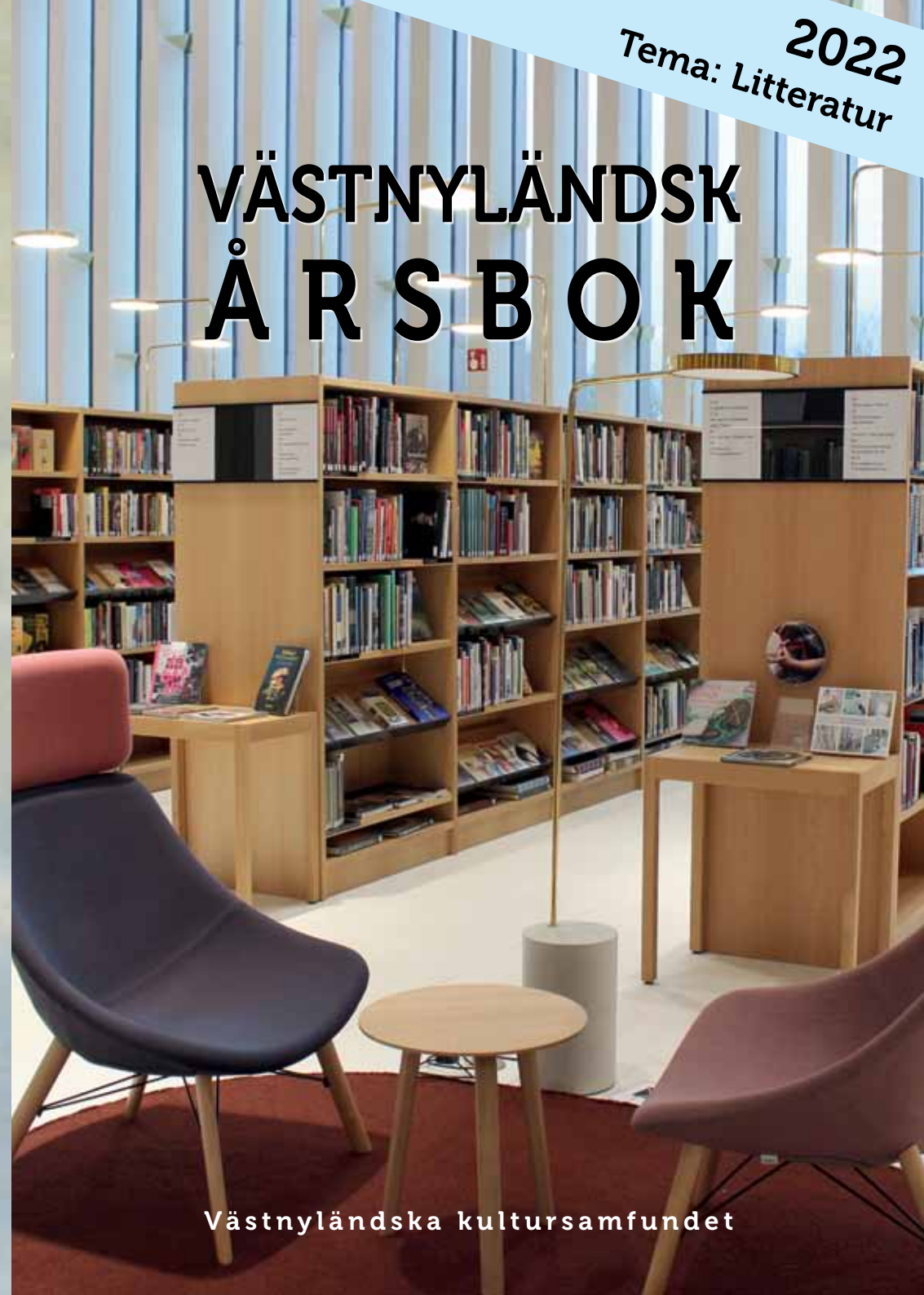
Annette Ström
Barnens och de ungas bokkalas
– inspiration, poesi, noveller och tävlingar

Henrika Andersson
Varför behöver vi ord?

Christoffer Holm
Från berättelse till upplevelse
– När manuset får liv

Tove Virta
Monika Fagerholm:
Jag höll på att skriva mig till dårhuset
– teatern räddade mig

Christoffer Holm
Västnyland år 2021

VÄSTNYLÄNSK ÅRSBOK 2022

Fyrtiofemte årgången

Västnyländska kultursamfundet r.f.

Artikelredaktör & årskrönikör

Christoffer Holm

Denna årsbok har utgivits med bidrag av
Svenska kulturfonden, Sophie von Julins stiftelse och Raseborgs stad.

Layout och ombrytning, bildredaktör: Annette Ström
Omslagsbild: Kyrksläotts bibliotek Fyri. Foto: Niclas Erlin
Bilder bakpärmen: Christoffer Holm, Niclas Erlin, Matilda Audas Björkholm,
Rebecca Bergholm och Chris Senn.

Västnyländska kultursamfundets skriftserie
ISSN 2736-8483

Waasa Graphics Oy 2022

© Västnyländska kultursamfundet r.f.
www.vastnylandskakultursamfundet.fi

INNEHÅLL

Förord	4
Fyra årtionden västnyländsk litteratur av Henrik Ekberg.....	6
Fantasi och historia för alla åldrar av Christoffer Holm	18
Det lokalthistoriska är här för att stanna av Sture Lindholm	30
Barnens och de ungas bokkalas – inspiration, poesi, noveller och tävlingar av Annette Ström	40
Varför behöver vi ord? av Henrika Andersson	52
Från berättelse till upplevelse - När manuset får liv av Christoffer Holm	60
Monika Fagerholm: Jag höll på att skriva mig till dårhuset – teatern räddade mig av Tove Virta	72
Västnyland år 2021 av Christoffer Holm	82
1. Från kommunerna.....	84
2. Samhälle.....	94
3. Arbete och näringsliv.....	119
4. Västnyland och omvärlden	131
5. Kultur	139
6. Sport och idrott	150
7. Väder och klimat.....	157

Västnyländsk årsbok postas hem till alla medlemmar i Västnyländska kultursamfundet.
Årsboken och föreningens övriga böcker går att köpa i Luckan Raseborg,
Karis eller i Luckans webbshop (<https://holvi.com/shop/LuckanRaseborg>). Äldre
årgångar finns också till försäljning i Luckan (om inte slutsålda).
Nästa års tema för årsboken planeras bli kulturgårdar.

Det går även att läsa äldre årsböcker elektroniskt på föreningens webbplats
(www.vastnylandskakultursamfundet.fi). Föreningens medlemmar får också 10–20 %
rabatt på föreningens övriga böcker i Västnyländska kultursamfundets skriftserie

---

FÖRORD

I dagens Finland är läs- och skrivkunnighet något av en självklarhet. Redan år 1917 då landet blev självständigt kunde 95 procent av befolkningen läsa, och de senaste decennierna har Finland toppat globala rankinglistor över läskunnighet. Att kunna läsa och skriva är för oss så självklart att vi inte ens kan tänka oss hur det skulle vara att inte kunna göra det.

Läskunnighet är ändå långt ifrån alla förunnat. Ännu idag kan över tio procent av jordens befolkning inte läsa och skriva. Antalet människor som globalt inte besitter dessa avgörande verktyg motsvarar tillsammans nästan hela Europas befolkning. Att inte kunna läsa och skriva är vanligast i fattiga länder och dessa faktorer hänger också ihop. Läs- och skrivkunnighet är så avgörande att Förenta nationerna klassat dem som mänskliga rättigheter. Läsande, skrivande och texter av alla de slag är något som bör uppskattas och diskuteras.

Litteratur och olika sätt att skriva och läsa utgör därför också temat för den fyrtiofemte årgången av Västnyländsk årsbok. Artiklarna berör i år alltifrån olika sätt att skriva och läsa till författarintervjuer och inblickar i Västnylands litteraturhistoria. I och med denna bredd går artiklarna i denna årsbok något utanför den vanliga mallen. För att nå författarnas egna erfarenheter och problematisera skrivande och litteratur har några artiklar karaktären av intervjuer och mer frågestyrda sammanställningar, men även mer klassiska artiklar om litteratur och skrivande ingår. Sammantaget är målet att inspirera och ge en bild av den bredd som finns i både litteratur och författarskap, även i Västnyland.

Artiklarna inleds av en sammanställning över den västnyländska litteraturen under främst de senaste fyra decennierna. I artikeln ifrågasätter Henrik Ekberg om Västnyland är så litterärt fattigt som journalisten och författaren Sven Willner påstod i slutet av 1970-talet. Efter Ekbergs sammanställning tar undertecknad vid genom en intervju med de västnyländska författarna Irmelin Sandman Liljus och Yvonne Hoffman. Även om barnböcker står i fokus problematiseras och diskuteras även litteratur och författarskap överlag.

Sture Lindholm, mest känd för sina böcker om inbördeskriget 1918, fortsätter därefter utifrån egna erfarenheter diskutera västnyländsk facklitteratur, och varför intresset för lokalhistoria är så stort i vår landsända.

Efter det återvänder vi till läsande och skrivande bland unga. Genom Annette Ströms artikel tar vi del av tio år av läs- och skrivglädje under Barnens och de unga bokkalas. Dessutom får vi smakprov på vad barn och unga skapat i de skrivtävlingar bokkalaset ordnat. Unga står likaså i fokus för läsambassadören Henrika Anderssons artikel om läsningens och berättelsens betydelse. Anderssons text inspirerar och lyfter upp varför vi behöver just ord.

Ett annat sätt att förmedla berättelser och göra om text till något mer visuellt presenteras i en artikel om manusförfattande. Där återkommer undertecknad med egna erfarenheter och reflektioner kring hur man skriver manus för teater och film.

Årsbokens artiklar avslutas av Tove Virta som genom en intervju med den västnyländska författaren Monika Fagerlund går på djupet i både Monikas författarskap och hennes resa till var hon står som författare idag.

Årsboken avslutas därefter med den traditionella årskrönikan. Sammanställningen präglas även i år av coronapandemin och de begränsningar den satt på samhället, men bjuder även på otaliga ljusglimtar och lovande framtidsutsikter. Krönikan ämnar som vanligt måla upp brytningsskeden, processer och andra viktiga händelser som har lyfts fram i både traditionella och sociala medier, men även vad västnylänningen på gatan diskuterat och berörts av under året. Enskilda nyheter, diskussionsämnen och frågor förs samman till helheter. Västnyland har som vanligt bjudit på både positivt och negativt, liksom förväntat och överraskande. Mycket har hänt i Västnyland även under 2021.

Hangö, 3.1.2022
Christoffer Holm

Christoffer Holm är doktorand i historia vid Åbo Akademi och frilansande skribent med historia, kultur och samhällsinformation som specialområden. Född och uppvuxen i Hangö med ett intresse för hela Västnylands varierande och fascinerande historia, kultur och utveckling.

Fyra årtionden västnyländsk litteratur

Text: **Henrik Ekberg**

Journalisten och författaren Sven Willner kom i *Västnyländsk årsbok* 1978 med följande pessimistiska konstaterande: ”Hur vidsträckt man än försöker uppfatta begreppen västnyländskt och västnylänning så kommer man inte ifrån, att Västnyland är en av de litterärt fattiga provinserna i Svenskfinland, för övrigt också i det finska Finland.”

I sin långa artikel ”Västnyland i litteraturen” kom Willner fram till att västnylänningarna utgjorde endast två procent av hela den finlandssvenska författarkåren, medan drygt tolv procent av finlandssvenskarna bodde i Västnyland. Dessa två procent var medlemmar i Finlands svenska författarförening, vilken tillkom 1919 som organisation för de skönlitterära författare som skriver på svenska.

Västnyland var alltså inget Nykarleby, ”författarnas stad”. Willner påpekade vidare att frågan om varför Västnyland litterärt sett var en så fattig provins var i det närmaste omöjlig att besvara. Han hänvisade till vad den i Stockholm födde, men i Ekenäs långa tider bosatte, 1800-talsförfattaren Otto Höijer haft att säga om saken. Höijer ansåg att den västnyländska kustbefolkningen genom de många brukena och herrgårdarna varit utsatt för ett ogynnsamt inflytande, av den djupa sociala klyftan mellan herremän och underlydande, som gjort att västnylänningen andligt sett stannat i utvecklingen. ”Säkert finns det något av sanning i Höijers iakttagelse”, var Willners slutsats. Detta är ett argument som dragits fram i många sammanhang när det gäller att förklara västnylänningens påstådda brist på framåtanda och företagsamhet.

Hur en beräkning som den willnerska skulle utfalla idag är vanskligt att säga. Det är förmodligen bäst att avstå från försöket, med tanke på de många osäkerhetsfaktorer som spelar in, och som också Willner tog upp: är det enbart personer födda i det ”klassiska” Västnyland med utbredning från Hangö till Kyrkslätt som kan räk-

På de västnyländska biblioteken hittas i alla fall en del regionalt producerad litteratur. På bilden Kyrkslätt's nya och prisbelönta bibliotek Fyyri. Foto: Niclas Erlin

nas som västnyländsk författare, eller kvalificerar man sig också genom långvarig vistelse, och i så fall hur lång? Borde det dessutom krävas att författarskapet ska innehålla något västnyländskt? Svaret på den frågan måste kanske vara ja, vilket innebär att också verk med västnyländsk anknytning skrivna av personer som saknar anknytning till regionen genom födsel eller vistelse bör räknas till den västnyländska litteraturen.

En förfrågan hos Finlands svenska författarförening i september 2021 gav resultatet att elva av de sammanlagt 186 medlemmarna hade en adress i Västnyland. Hur många de facklitterära författarna i regionen kan vara kan inte uppskattas.

Kultursamfundet gav en kulturinjektion

I denna framställning behandlas främst den svenskspråkiga litteraturen efter 1978. Det finns nämligen ingen anledning att upprepa Willners detaljerade och sakkun-

Västnyländsk årsbok har utkommit sedan 1974.
Foto: Annette Ström

niga översikt av den västnyländska litteraturen fram till 1978. Därmed riktas blickarna mot de sedan dess förflutna drygt fyra decennierna. Det allmänna intrycket av dessa är att sakprosan dominerat, medan skönlitteraturen intagit en mera undanskymd plats. ”Ryggraden i den västnyländska bokutgivningen finns inom kategorin lokal- och hem-

bygds historia”, skrev John-Erik Jansén i *Västnyländsk årsbok* 1994.

Litteraturintresset i regionen hade fått en vitamininjektion då Västnyländska kultursamfundet i april 1974 grundades på det då nyuppförda kulturhuset Fokus i Karis. Enligt samfundets stadgar var dess främsta uppgift att ta initiativ till och stöda litterär och annan kulturell publikationsverksamhet. Det rådde redan från början enighet om att verksamheten borde läggas på en bredare bas än den rent skönlitterära.

Under den första tiden arrangerade samfundet skrivarseminarier, dit deltagarna i förväg fick skicka in lyrik- eller prosatexter som sedan diskuterades gemensamt. Det första seminariet hölls i juni 1975 på Lärkkulla folkakademi med Sven Willner och Lars Huldén som ledare. Seminariet på Fokus sommaren 1977 leddes av Tua Forsström. Därtill ordnades skrivartäffar i samband med samfundets litteraturdagar för allmänheten, vartill en skrivartävling som lockade 32 deltagare utlystes redan det första verksamhetsåret.

Bland de insända bidragen valdes nitton ut att tryckas i debutantantologin *Gryet*, som kom ut ännu samma år. Ingen av bidragsgivarna har dock senare i egentlig mening profilerat sig som författare. Detta var samtidigt kultursamfundets debut som förläggare. Samfundets årsbok började utkomma 1977. Som första nummer i dess 1985 påbörjade skriftserie utkom Henrik Cederlöfs *När Ekenäs var utrymt*, en redogörelse för händelseförloppet i staden under evakueringen sommaren och hösten 1941.

Ekenäs och Karis som Västnylands litterära centra

I artikeln från 1978 konstaterar Sven Willner följande: ”Den litterära aktiviteten i Västnyland var tidigare i hög grad koncentrerad till Ekenäs, kanske beroende på förekomsten av ett seminarium och en tidning”. Detta var han själv ett exempel på, i sin egenskap av kulturelledare vid *Västra Nyland* skapade han sig ett namn som inflytelserik litteraturkritiker och utvecklade därtill ett omfattande essäistiskt författarskap kring litteraturhistoria, politik och det autobiografiska. Också hans efterträdare Mary-Ann Bäcksbäck framträdde som skönlitterär författare.

Enligt Willner var det tre medlemmar av släkten Reuter som vid sidan av Otto Höijer lade grunden till en västnyländsk litteratur. Kaplanen i Ekenäs Ernst Odert Reuter, zoologiprofessorn Odo Morannal Reuter och ingenjören Jonatan Reuter var redan före år 1900 verksamma på flera litterära fält. I synnerhet den sistnämnda författarskap kretsade kring Västnyland.

Ekenäs har också frambringat en författande familjetrio i tre generationer, ett relativt ovanligt fenomen. Skolmannen Johannes Cederlöf, i drygt två decennier direktor för Ekenäs seminarium, skrev bland annat två delar av Ekenäs stads historia. Den mångsidigt verksamme sonen Henrik Cederlöf fortsatte där fadern slutat och förde skildringen av hemortens förflutna fram till 1980. Dennes son Magnus Cederlöf har alltsedan sin debut 2017 i rask följd gett ut fyra böcker om fångslände episoder i stadens historia, samtliga hos Västnyländska kultursamfundet.

Tidningshuset som utgav *Västra Nyland* bedrev fram till 1990-talet en betydande förlagsverksamhet, vilket säkert stimulerade författarivern på orten. Några av chefredaktörerna (Ole Torvalds, Frank Jernström, Olle Spring) och åtminstone en av verkställande direktörerna (W.E. Nordström) har varit verksamma som författare.

Men seminariet i Ekenäs lades ner och tidningen blev tvådagars. Tidningens historia från 1920 fram till 1945, *Under mörka moln*, skrevs av Ralf Friberg och kom ut 2006, men en fortsättning har uteblivit. Den litterära tyngdpunkten i Västnyland förefaller att på senare år ha förskjutits till Karis, där Västnyländska kultursamfundet övertagit rollen som främsta utgivare av litteratur med regional anknytning.

Facklitteraturen – från sockenhistoriker till jubileum och kokböcker

En litteraturkategori som Sven Willner inte beaktade i sin ovannämnda översikt – eftersom han enbart koncentrerade sig på skönlitteraturen – var sockenhistorikerna. De tolv kommunerna i landsdelen efter sockenreformen på 1860-talet har samtliga begåvats med mer eller mindre vidlyftiga historiker, av vilka de flesta härstammar från förra delen av 1900-talet. I Ekenäs, Sjundeå, Kyrkslätt och Karis har man haft ambitionen att föra historieskrivningen så nära nutiden som möjligt. När det gäller Karis har detta inte skett på kommunens, utan på privat initiativ. En sjunde och avslutande del av Karis lokalhistoria utkommer i en nära framtid, skriven av Kim Björklund och utgiven av Västnyländska kultursamfundet.

På andra håll i regionen har man kompletterat de ålderstigna historikerna med

Journalisten och den lokalhistoriska författaren Niclas Erlin på Ekenäsmarknaden 2018.
Foto: Annette Ström

mindre arbeten utgivna till lämpliga jubileumsår, som till exempel *Ingå 675 år/Inkoo 675 vuotta* (2011). *I borgens skugga* (2006) av Henrik Ekberg är ett försök att åstadkomma en syn-tes av den samlade kunskapen om Västnyland. Niclas Erlins bok *Glans och vardag på Raseborgs slott* (2018, fi. 2019) – om själva slottet, symbolen för hela Västnyland – fyllde en stor lucka, eftersom ett verk av detta slag länge saknats.

Den unga staden Hangö saknar däremot en traditionell ”sockenhistorik”. Dess korta men dramatiska historia har istället skildrats i monografier skrivna av experter på olika

Västnyländska kultursamfundets skrifiserie har publicerat 28 böcker främst med lokalhistorisk förankring. Foto: Annette Ström

områden, som till exempel duon Birgitta Ekström Söderlund och Marketta Wall, vilka separat och tillsammans tagit sig an ämnen som badanstalten, biblioteket, hamnen, kyrkan och vattenförsörjningen. Hangös krigshistoria har behandlas i flertalet verk av Pekka Silvast, Stig Nyström, Antero Uitto, Carl-Fredrik Geust, Tomy Karlsson m.fl. Den sistnämnde har också gett ut bokserien *Hangö i tiden*, som innehåller stoff ur lokaltidningen alltsedan 1890.

Också kommundelar, byar och gårdar har fått egna historiker. Som exempel kan nämnas Bobäck (Hans Brenner, sv. o. fi. 2006) och Masaby (densamme, sv. o. fi. 2006) samt Jorvas (flera förf., sv. o. fi. 2009) och Porkala (Sigbritt Backman, 2004) i Kyrkslätt. Detsamma gäller Tvärminne (Astrid Lindström, 2013) och Täktom (Bo-Erik Winberg, 1994) i Hangö, jämte Öby (Carita Sundell, 2013) i Raseborg. Öar som skildrats mellan två pärmor är Vormö (Mårten Bondestam, 2005) och Jusarö (Sven Stenlund, 2015), medan Barösund behandlats i ett 2006 utgivet samlverk redigerat av Christoffer Grönholm. Andra naturformationer som uppmärksamats med böcker är Pojoviken (Lotta Broman, sv. o. fi. 2008) och Källviken

(Kåre Pihlström, sv. o. fi. 2017). Verk om kommuners och orters historia i Västnyland publiceras numera i allmänhet både på svenska och finska.

Västnyland är känt för sina järnbruk och de flesta av dem har skildrats i fylliga historiker som utkommit för rätt länge sedan. Gunnar Lundqvist kompletterade bilden genom Trollshovda bruks (2000) och Skogby bruks (2001) historia samt verket *Fagerviks järnbruk på 1800-talet* (2003). Den oförtröttlige lokalhistorikern Per-Olof Blomqvist utgav 2008 en diger bok om Åminnefors bruk. Matias Kaihovirta behandlade bruksarbetarnas i Billnäs politiska agerande under tidigt 1900-tal i sin 2015 publicerade doktorsavhandling *Oroliga inför framtiden*.

Många institutioner och sammanslutningar som kom till i regionen under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal har kunnat fira hundraårsjubileum under den tid som här granskas. Till dem som firat sina hundra år med en historik hör Västnyländska ungdomsringen (Christoffer Holm, 2017), Tvärminne zoologiska station (Jouko Pokki, fi. o. sv. 2008) och ett flertal idrottsföreningar, som Hangö idrottsklubb (Bosse Malmberg, 2003), Ekenäs idrottsförening (Bo Roms, 2005), Karis idrottsklubb (Kurt Westerholm, 2006) och Hangö segelförening (Henry Ericsson, 2006). Karis frivilliga brandkår blev sekelgammal 2007 och gav ut en bok (Jan-Peter Stenvall), medan Ekenäs frivilliga brandkår 2011 fyllde 140 år, vilket också högtidligt hölls med en tillbakablick i bokform (Bo Roms).

Av hundraårsjubilerande företag kan nämnas Oy Forcit Ab i Hangö, vars historik, skriven av Seppo Kaisla, utkom på finska och svenska 1993. Ekenäs sparbank uppnådde 2011 den höga åldern av 150 år och utgav då en historik av Bo Roms. Finlands äldsta företag, Fiskars, fyllde hela 350 år 1999. Med anledning av detta publicerade koncernen en historik på landets båda språk av C.E. Carlson. Två institutioner som inte längre är verksamma presenteras i Frank Jernstöms *I förbund för hälsan – ett halvsekel sjukvård i Mjölbolsta* (1981) och Tove Virtas *Röster från Ekåsen* (2020).

Sture Lindholm har efter debuten 2005 med verket *Röd terror – vit galenskap*, om kriget 1918 i den västnyländska bygden, etablerat sig som en produktiv författare av historisk litteratur och läroböcker i historia. Han återkom till året 1918 i verken *Röda moln över bondebygd* (2007) och *Fånglägerhelvetet Dragsvik* (2017, sv. o. fi.), bägge utgivna på förlaget Proclio, som han grundade 2005. Bland hans

Västnyland visar upp sig på Bokmässan i Helsingfors 2019. Bitte Westerlund, Anna-Lena Bengelsdorff och Sture Lindholm presenterar sina böcker. Foto: Annette Ström

övriga arbeten märks *Knipan* (2008), om den ikoniska restaurangen byggd på vattnet i Ekenäs.

Det första större arbetet om det västnyländska och finlandssvenska truppförbandet och dess förlägningsplats var Henrik Cederlöfs *Nylands Brigad och Dragsvik garnison* (1996). Dragsviksmotiv har också May-Lis Lindholm-Virtanens *Fängelsets skuggor faller långa* (1992, fi. 1999), Sirpa Kähköns *Vihan ja rakkouden liekit* (2010) och densammas *Hugo 1918* (2018, fi. o. sv.), samt verket *Dragsvik - hundra år av rödtegel* (2012) av Timo Laurila.

Ett djupt sår i den västnyländska samhällskroppen uppkom hösten 1944 då Porkalaområdet utarrenderades till Sovjetunionen. Arvid Mörne, av Henrik Cederlöf kallad ”skärgårdens skald”, utgav 1945 novellsamlingen *Det förlorade landet*. Samma år utkom det vidlyftiga verket *Porkalabygden och dess minnen*, redigerat av Einar Pontán och Alf Brenner, där man företog nostalgiska tillbakablickar på området som man trodde var förlorat för ett halvsekel, om inte för alltid. Sedan

beskedet om att det skulle returneras kommit hösten 1955 publicerades redan till julen Kai Brunilas bok *Porkala är vårt*. Dessa verk utkom visserligen innan 1978, men är värda att nämna, särskilt då de inte finns i Willners främst skönlitterära uppräkningslista.

På arrendområdet både före och under "parentesen" utspelar sig handlingen i den Kyrkslättsbördige, men sedan 1950-talet i Sverige bosatte, journalisten Olle Leinos "reportageromaner" *Herren prövar blott* (1994) och *Hyresgästen* (1995). Han var son till Yrjö Leino, omstridd kommunistisk inrikesminister under de första efterkrigsåren på 1940-talet. Lena Selén och Berndt Gottberg i Degerby har med början år 2000 gett ut flera populärt hållna Porkalaböcker. Krigshistoriska institutionen vid Försvarshögskolan publicerade 2008 även samlingsverket *Porkala: i händelsernas centrum* (på fi. 2007).

Det ökade globala intresset för kulinariska ting har också avspeglats i bokutgivningen i Västrnyland. *Bruket kokbok: Fiskars förr och nu* (fi. o. sv. 2001) med text av Anna Paljakka, följdes av *En söt historia* (2007), utgiven på Fagervik, och *Djungelgurka, isört* (2010), skriven av Ekenäsbon och odlingsexperten Mary Kuusisto. År 2019 utkom den prisbelönta *Smaka på Västrnyland* (sv. och fi. övers.), tillkommen på initiativ av och redigerad av Bitte Westerlund. Föreningen Pro Ingå utgav året innan *Potatisboken/Perunakirja*, en markering av att potatisen anses ha introducerats i Finland via Ingå.

Skönlitteraturen – en kvinnlig trio

Den västrnyländska litteraturen domineras som sagt av sakprosan. Några damer förtjänar i alla fall lyftas fram ur den genom åren trots allt talrika skaran skönlitterära författare i regionen. Trion Irmelin Sandman-Lilius, Monika Fagerholm och Maria Turtschaninoff hör till Finlands internationellt mest kända författare, mångfalt prisbelönta och översatta till många språk. Alla tre är inflyttare som rotat sig i den västrnyländska mullen, och alla tre har någon grad av fantasi i sitt skapande.

Irmelin Sandman debuterade 1955 med diktsamlingen *Trollsång*, gifte sig 1957 med konstnären Carl-Gustaf Lilius och flyttade till hans hem i Hangö. Hon utgav därefter i rask följd prosaboken *Män och fåglars vingar* (1958), betecknad som sagor för vuxna, den realistiska barnboken *Historien om oss* (1958) och diktsamlingen *Mera vit* (1959). I novellsamlingen *Bönens ängar* (1961) berättade Sandman

Lilius om det engagemang i Tibets öde som hon delade med sin make. Berättelsen *Enhörningen* (1962), som är den första boken i en serie av fyra om flickan Muddles äventyr, uppvisade den för Sandman Lilius typiska blandningen av fantasi och verklighet.

Irmelin Sandman Lilius inledde sin svit om den fiktiva staden Tulavall, som har starka drag av Hangö, med *Bonadea* (1967), berättelsen om en föräldralös och synsk flicka i sen 1800-talsmiljö. Det centrala verket i sviten är fru Solatrilogin, bestående av *Gullkrona gränd* (1969), *Gripanderska gården* (1970) och *Gångande grå* (1971), vilka tillsammans bildar en utvecklingsroman med flera olika tidsplan om en sjömansfamilj och dess kamp för tillvaron i ett strikt klassamhälle.

Tidsproblematiken tas upp även i Tulavallboken *Kapten Grunnstedt* (1974), som är den sjätte boken i sviten och delvis utspelar sig i ett drömligt Kaukasus. Tulavallmotiv har vidare *Kung Tulle* (1972), där stadens grundläggning skildras, och *Tulles resa sunnantill* (1975), novellsamlingarna *Skeppet flygande Gedda* (1976), *Svanarna* (1977) och *Storsjöhamnen* (1978) samt ytterligare bl.a. *Mattan från Kars* (1989), en fristående fortsättning på *Kapten Grunnstedt*, och *Korpfolksungen* (1994), den sista av de sammanlagt omkring tjugo Tulavallböckerna med många uppbrott och avsked.

Maria Turtschaninoff har flera gånger medverkat i Bokkalaset. Här 2018. Foto: Mona Salama

Lyrikern Tua Forsström intervjuas av Anna Friman på Bokkalaset 2017. Foto: Emilia Nyberg

Med sina böcker om Hangöpojken Rasse Rask skapade Sandman Lilius därefter ett nytt mikrokosmos. Åtskilligt av stoffet till dem hämtade hon från kommunalpolitiken i staden ute på landets sydligaste udde. Hon byggde ett synnerligen omfångsrikt litterärt monument över sin avlidne make Carl-Gustaf Lilius med biografien *Sjutusen år*, som utkom i fyra delar 2003–2018.

Irmelin Sandman Lilius har publicerat ett drygt femtiotal böcker, romaner, noveller, lyrik, reseskildringar och biografier, för såväl barn som ungdomar och vuxna.

Monika Fagerholm debuterade 1987 med novellsamlingen *Sham* och slog igenom 1994 med romanen *Underbara kvinnor vid vatten*, en till 1960-talet förlagd tidsskildring från en finlandssvensk medelklassmiljö. En annan modern klassiker blev *Diva* (1998), berättelsen om en superbegåvad trettonårig flicka. Vägen mot berömmelsen fortsatte med *Den amerikanska flickan* (2005), en roman om ung bråd död, svek och bedrägerier, kärlek och brustna förhoppningar. *Glitterscenen* (2009) var en fristående fortsättning på den föregående boken. Tre år senare kom *Lola uppochner*, betecknad som en finlandssvensk Twin Peaks och som handlar om

unga flickor i en miljö som för tankarna till Västnyland. *Vem dödade bambi* (2019) skildrar förvecklingarna kring en brutal gruppvåldtäkt i en fashionabel villaförort.

Maria Turtschaninoff är en renodlad fantasyförfattare. Hon debuterade med barnboken *De ännu inte valda* (2007) och har därefter i snabb takt publicerat romanerna *Arra* (2008), *Underfors* (2010), *Anaché* (2012), *Maresi* (2014), *Naondel* (2016) och *Breven från Maresi* (2018). I sina böcker har hon framkallat ett litterärt universum som kan liknas vid de som skapats av genrens största namn. Sitt internationella genombrott fick Turtschaninoff med *Maresi*.

Från en av de tio till en av De Aderton

Denna sammanställning har sammanfattat utvecklingen inom framför allt sakprosan, men ibland har också skönlitteraturen, inklusive lyriken, skymtat fram. En av de tio som Sven Willner betecknade som en infödd västnyländsk författare var just lyriker, nämligen Tua Forsström, som efter debaclet inom Svenska Akademien som första finlandssvensk kunde ta plats bland De Aderton, akademiens aderton ledamöter. Forsström föddes i Borgå, "men där behövde hon existera i en så kort tid att hon räknar sig som nästan född i Tenala", såsom Willner uttryckte det. Hennes upphöjelse till medlem av detta synnerligen illustra sällskap förtar utan tvekan en del av det "fattigdomsintryck" som åtminstone tidigare varit förknippat med det litterära Västnyland.

Henrik Ekberg är historiker med högerextremismen i mellankrigs- och krigsårens Finland som specialområde. Han var huvudredaktör för de två upplagorna av *Uppslagsverket Finland* (1982–1985 och 2003–2007). Bland hans arbeten märks *Führerns trogna följeslagare* (1991), *Frisinne och kvalitet* (2013), *Schildts förlags 100-årshistorik* och flera böcker om den västnyländska hembygden, *börjande med I borgens skugga - Västnyland från forntid till nutid* (2006).

Fantasi och historia för alla åldrar

Text: **Christoffer Holm**

Redan som barn hade böcker och berättelser en viktig plats hos Irmelin Sandman Lilius och Yvonne Hoffman. Då de blev vuxna utvecklades fascinationen för läsning till en inspiration för att bygga egna världar, både historiska och påhittade, genom att skriva. I totalt år har de skapat unika berättelser, de flesta med tydlig inspiration från Västnyland. Idag hör de till Svenskfinlands främsta och mest prisade barnboksförfattare men har också en bred läsekrets bland vuxna.

– Att det idag är möjligt att göra allt så mycket fortare än förr i tiden tror jag är farligt. Det finns ett orimligt krav på snabbhet i samhället, och var tar du då tid för lugn och eftertanke?

Irmelin Sandman Lilius fråga då vi sätter oss ner tillsammans med Yvonne Hoffman i den pittoreska villan en solig höstdag i Hangö känns utan tvekan aktuell. Dessutom handlar den om mycket mer än litteratur. Det är knappast heller en överraskning att det här blir vårt första samtalsämne. I en värld där tiden blir alltmer begränsad och den hektiska vardagen enbart verkar försnabbas drar de djupsinniga och mer komplexa berättelserna ofta en nitlott. Det hänger ihop med att människans tid för ro och eftertanke minimeras, då koncentrationen inte räcker till och då samhället kräver andra prioriteringar. Det är något som de två författarna Irmelin och Yvonne bevittnat redan en längre tid.

– Över lag gör man idag folk en otjänst genom att förkorta och förenkla så mycket. Detsamma gäller barnlitteratur. Det är mycket vanligt att förläggare vill ha allt så enkelt som möjligt. De tror att läsarna vill det, men egentligen är det de själva, säger Irmelin.

Det som skulle ge avkoppling och stunder som vardagen annars inte ger, det som skulle inspirera och gynna kreativitet, väljs bort eller förenklas. Men trots den utvecklingen har både Irmelin och Yvonne valt att fortsätta följa de principer som

Irmelin Sandman Lilius och Yvonne Hoffman är både författarkollegor och goda vänner. Foto: Christoffer Holm

kännetecknat deras böcker genom hela karriären. Deras böcker är inte förenklade, de vägrar fördumma läsaren som i deras fall ofta är barn och unga i de viktigaste faserna av människans kognitiva utveckling.

– Jag är själv intresserad av historia, så mina syften bakom skrivandet är på så sätt egoistiska. Men framförallt önskar jag att barn ska lära sig mer om sin historia. Det handlar om att få dem att se att det även tidigare i det här landet har funnits människor som tänkt ungefär på samma sätt som vi, säger Yvonne.

Yvones böcker tar läsarna tillbaka till bland annat historiska avgörande händelser, kopplar nutid och dåtid så att dagens unga kan känna igen sig, och förmedlar både spänning och humor genom en fördjupad berättarstil och ett livfullt språk. Irmelins böcker går ofta in i varandra, persongallerierna är omfattande och handlingen har ett djup och en symbolvärld som inspirerar och väcker kreativitet. Dessutom vågar hon diskutera livet, döden och det gudomliga, och varvar olika tids- och medvetandenivåer.

Rötter som byggstenar

De två författarna som denna höstdag sitter framför mig i hemmabiblioteket på andra våningen, med utsikt över Hangös stränder och havet, besitter utan tvekan en otrolig kunskap och en imponerande erfarenhet. Personliga erfarenheter och framför allt den egna familjens och det egna samhällets rötter är synliga byggstenar i de flesta av de två författarnas verk. Rötterna utgör både inspiration och motivation.

– Vi skriver om människor och vi skriver utifrån våra egna erfarenheter. Det är man ju tvungen till. Att jag skrivit om fattiga familjer har att göra med min familjs stora fattigdom under många år, vi hade ibland inte ens pengar till ordentlig mat, säger Irmelin.

Irmelin tror själv att hon har en styrka i att ha vistats på landsbygden i Österbottnen under kriget. Där var hästar nämligen det vanliga, och bilar och andra bekvämligheter sällsyntheter. Tack vare de erfarenheterna kan hon också lättare skapa historiska världar och bygga upp gemenskaper och karaktärer som levde i en värld fjärran från den vi är vana vid idag.

Yvonne Hoffman på Bokkalaset 2014. Foto: Emilia Nyberg

– Men dina styrkor handlar också om att du har ett fantastiskt minne, påpekar Yvonne då de två författarna och vännerna börjar diskutera vad som ligger till grund för deras historiska och påhittade världar.

En del av sin inspiration hämtar Irmelin mycket riktigt från berättelser som förmedlats i släkten. Själv lyfter Irmelin fram vad hon fått veta av sin mormor.

– Hon var en fantastisk berätterska. Ibland känns det som om jag kan leva mig in hennes barndom, även om jag är en helt annan sorts människa än hon.

Även Yvonne har samma bakgrund, med en inspirerande mormor som var en bidragande faktor till att hon intresserade sig för att även själv börja berätta.

Glöm inte hoppet

Idag betecknas både Irmelin och Yvonne som barnboksförfattare, men i själva verket skriver de båda så att de även riktar sig till äldre. Att deras verk blivit klassade som barnlitteratur har ofta handlat om förläggarnas kategorisering.

– Men jag har också gjort mitt bästa för att sparka ut mig själv ur genren. Inte allt jag skriver är tänkt för barn, säger Irmelin.

Yvonne har å sin sida mer medvetet riktat sig till barn, men utan att förenkla sina berättelser såsom förlagen ofta vill.

– För mig handlar det om att barn, säg kring 12 år, är både nyfikna och väldigt kunniga. Man vill gärna berätta för dem, men de tar heller inte allt för givet. De är också kritiska. Det är roligt att skriva för barn. Men att jag skriver för barn betyder inte att jag skriver barnsligt.

De två författarna är också överens om att man ska våga skriva om svåra saker. I sina böcker har Irmelin problematiserat alltifrån kvinnors och mäns roll i samhället till synen på flyktingar. Dessutom berör hon både liv och död. Yvonne påpekar att man ska våga beröra även det som är svårt, men att hoppet också alltid ska finnas med, särskilt då man skriver för barn. På ett seminarium i Tyskland, just efter att Berlinmuren fallit, deklarerade en före detta östtysk författare att den som skriver för ungdomar inte ska vara någon terapeut. Författaren ska skriva precis så mörkt som livet är. Yvonne är tvärtom av den bestämda åsikten att ett positivt ljus är en

viktig ingrediens. Spänning, humor och värme är andra viktiga element då man riktar sig till barn, men fungerar givetvis också då man riktar sig till äldre.

Både Irmelin och Yvonne önskar därför att gränserna mellan vad barn och vuxna kan förväntas läsa skulle luckras upp ytterligare. Vuxna har också mycket att lära sig av böcker som främst riktar sig till yngre.

– Välskriven barn- och ungdomslitteratur är fascinerande oberoende av hur gammal man är, påpekar Yvonne.

Under de senaste decennierna har en hel del skett tack vare de många fantasyserier som börjat som böcker och därefter till och med erövrat filmens värld och blivit världskända. Trots det lider också fantasyn av samma problem. Kategoriseringarna är ofta stränga.

Även om fantasi och påhittade världar och karaktärer alltid varit en självklarhet särskilt för Irmelin handlade mycket om att fantasy blev mer känt ungefär samtidigt som Irmelin började förmedla sina fantasivärldar. Oberoende har fantasins värld alltid varit rätt väg för henne.

– Det blir en större frihet om man inte tvingar sig till att vara rationell och faktisk hela tiden. Men om man grundar fantasyn i verkligheten måste man givetvis också ha rätta fakta.

För Yvonne som dessutom skriver om historiska händelser, så att en modern läsare ska förstå dem, är behovet ännu större. Om man ska skriva om något historiskt i dag lönar det sig att gå till de dåtida författarna. Författarna som skrev under den tid man vill beskriva ger alltså den bästa eller åtminstone mest rättvisa skildringen av det förflutna.

– Många som skriver historiska texter idag har inte rätta fakta. De kan nämligen inte tänka sig in i ett sammanhang där man till exempel inte har alla de bekvämligheter vi har idag, säger Irmelin.

Där de verklighetsbaserade historierna oundvikligen har luckor gäller det slutligen att tänka sig in i situationen och täta hålen.

– Om man väldigt starkt tänker sig in i ett sammanhang så ser man ju karaktärerna framför sig, och då är man redan inne i berättelsen, säger Irmelin.

Olika start på karriärerna

Irmelins och Yvones litterära världar har på flera sätt mycket gemensamt, men är givetvis i olika grad en unik blandning mellan verklighetsbaserade och påhittade historier.

Sin första bok gav Irmelin ut då hon var 19, men de första dikterna i den samlingen, Trollsång, hade hon skrivit redan som 14-åring. Därefter blev böckerna fler och Irmelin hämtade inspiration från många håll. Ett stort stöd fick hon också av sin vän Tove Jansson.

– Hon var den första som trodde på mig, att jag hade något i mig som kunde bli till ord och bilder. Hon kallade mig för sin ateljékatt då jag hela tiden kilade ut och in i hennes ateljé i Helsingfors. Jag kom dit med mina texter och teckningar, förväntade mig kritik och hoppades på beröm.

I efterhand har Irmelins och Toves vänskap fått en ytterligare dimension, då Irmelins författarskap också jämförts med Toves, eftersom de båda har gjort sig kända för att skapa särpräglade figurer och en levande sagomiljö.

Irmelins första bok inom fantasy-genren var Enhörningen, som kom ut 1961, men då kallades den bara en sagobok. Inte förrän med Bonadea, den första boken om samhället Tulavall (1967), började Irmelin kallas fantasy-författare.

Till skillnad från Irmelin inledde Yvonne sitt skrivande senare i livet eftersom läraryrket varit hennes första kall. Hennes första bok Johan 7 år utkom 1977. Småningom kom intresset för det förflutna in.

– Inspirationen kommer givetvis från den intressanta historien, eller egentligen de många historierna. Men risken att bli för faktabunden finns alltid. Jag har inte samma förmåga som Irmelin att flyga, men jag försöker alltid tänka mig in i det förflutna.

Till en början var Yvonne enligt sig själv alltför faktabunden, men lärde sig snart att ta ut svängarna. Även om Irmelins världar är mer påhittade än Yvones har de två författarna många beröringspunkter som de ofta också diskuterar. Språket är också viktigt för dem båda, vilket även märks i diskussionerna denna soliga dag i Hangö.

Vännerna diskuterar

De två författarkollegorna drar sig heller inte för att analysera och stöda varandra i skrivandet. Förutom barnbokens roll i samhället och synen på vad som är litteratur för barn respektive vuxna diskuterar de även gärna gränserna mellan fantasi och verklighet.

– Fantasybegreppet har ju ändrat karaktär med tiden. Du har ju Irmelin alltid haft fantasyn med i dina böcker, ända från början då du skriver om den mycket konkreta tillvaron, men så plötsligt märker man att golvet börjar gunga. Och så låter man sig föras med, säger Yvonne.

Irmelin påpekar också att en ganska stor del av särskilt barn- och ungdomslitteraturen har inslag av fantasi om man bara ser på den ur det perspektivet.

– Ganska mycket som getts ut som ”vanlig litteratur” är faktiskt fantasi där man kan se flera dimensioner.

Yvonne nickar instämmande. Symbolvärldar, vidskeplighet, något som kanske kan kallas övernaturligt eller gudomligt, finns med i en stor del av litteraturen, oberoende vilken genre den anses tillhöra. Trots detta har Irmelin fått höra att hennes verk inte passar in på definitionen för ”modern fantasy”, ännu ett exempel på stränga kategoriseringar.

Fantasi i olika former har i alla fall varit Irmelins röda tråd genom hela hennes författarskap. Samtidigt har hon också gjort några avvikelser från dessa världar, med reseskildringar och memoarer. Det största avvikelserna skedde då hon under tidigt 2000-tal skrev bokserien *Sjutusen år* om sin make Carl-Gustaf Lilius. Böckerna var både familje- och kulturhistoria, liksom en inblick i politiska frågor, särskilt kring Finlands flyktingpolitik samt Tibet och Baltikum, som Carl-Gustaf hade intresserat sig för.

– Han dog 1998 och det tog ungefär 20 år innan alla fyra delarna var färdiga. Under den tiden vågade jag inte släppa lös Tulavall-världen som fanns i mina andra böcker. Men något annat behövde jag ändå vid sidan av. Det var mycket emotionellt att skriva om Carl-Gustaf. Därför skrev jag parallellt böckerna om Rasse Rask, glad och nöjd.

*Irmelin och Yvonne jämför och diskuterar gärna litteratur, genrer och sätt att skriva.
Foto: Christoffer Holm*

Även i böckerna om Rasse Rask tog Irmelin ut svängarna, och gjorde något annat än vad traditionella barnböcker gör.

– I Rasse Rask följer spår, den andra av dem, driver jag med deckare för barn. Det var mycket roligt.

Hangö blev inspirationskällan

Såsom många andra västnyländska författare är både Irmelin och Yvonne inflyttade till trakten. Yvonne tillbringar fritid och somrar i Lappvik, men kommer ursprungligen från Helsingfors. Irmelin är också född i Helsingfors men tillbringade stora delar av barndomen i Österbotten och på många andra håll, också korta episoder i Hangö. År 1957 gifte hon sig med konstnären och Hangöbon Carl-Gustaf Lilius och flyttade till hans hem i Finlands sydligaste stad.

– Jag gick omkring och frös här i huset hela första vintern i Hangö. Jag kände inga andra än Carl-Gustaf och hans mamma. Jag hade varit här som barn under kriget några omgångar men det hade jag mycket enkla minnen av.

Irmelins moster Ingas man Ole Mogensen, dansk frivillig i vinterkriget, hade som agronom blivit kommenderad till Hangö för att återuppbygga jordbruket efter den ryska arrenderingen 1940–1941. I och med att Irmelins mamma reste mycket i sitt arbete under kriget bodde Irmelin i perioder hos sin moster, och vistades i omgångar hos dem i Hangö.

Eftersom staden var svårt härjad, och på grund av odetonerade bomber, minor och granater delvis ännu farlig, tilläts i början bara militäranställda att bo där. Ole kom dit i december 1941, Inga något senare. Hon skrev i sina memoarer att hon var den ”första civila hustrun”, och när Irmelin kom var hon alltså ”det första civila barnet”.

Den bakgrunden har varit viktig inspiration i Irmelins senare böcker. Dessutom växte en kärlek till Hangö och särskilt den unika naturen då hon på nytt flyttade till staden i slutet av 50-talet. Hangö blev till och med inspirationen till det fiktiva fantas samhället Tulavall som hon introducerade i Bonadea, och som därefter funnits med i över 30 av hennes böcker.

– Bonadea var ett sätt för mig att flytta in så där själsligen.

Tulavall blev namnet på samhället av en enkel orsak.

– Om du går upp i vattentornet har du Tulludden på ena sidan och Leksvall på andra, säger Irmelin med glimten i ögat.

Inspirationen till både karaktärer och andra miljöer har också kommit från Hangö. Havshäxan som finns i flera böcker föddes då Irmelin på en promenad längs Hangös stränder såg en högväxt, svartklädd skepnad stå på vattenytan bortom Furuvik. Dessutom har nästan alla av hennes över 60 böcker skrivits i Hangö.

Samma intresse för Hangö udd och därtill Hangös intressanta historia har inspirerat även Yvonne. Redan i Johan 7 år, som utkom 1977, kom Västnyland och Lappvik in i Yvones böcker.

– Lappvik är det viktigaste för mig. Då jag drömmer handlar det om Lappvik, då jag fantiserar handlar det om Lappvik. Och hela Västnyland är en speciell region, det här med närheten till havet, och språket.

Yvonne har efter det bland annat skrivit böcker om slaget vid Rilax 1714 och Stora ofreden. Även hon har tiotals böcker i portfolion.

Sammanräknat har Irmelin och Yvonne skrivit runt 100 böcker under sina författarkarriärer. Många är klassade som barn- och ungdomsböcker men kan läsas precis lika väl av vuxna. Foto: Christoffer Holm

– Jag skriver gärna om det historiska, det är mitt språk. Och även om jag i mina böcker rör mig i Österbotten eller långt borta i Ryssland, så återvänder jag till Västnyland, säger Yvonne.

– Vi har båda blivit som fastrotade ortsbor här. Du skriver om Lappvik i lite olika skepnader och jag om Tulavall som till en del är Hangö och till en del andra små städer som jag har erfarenhet av, säger Irmelin.

Irmelins karaktärer i böckerna om Tulavall lever i ett samhälle som är verklig-hetstroget och historiskt förankrat, men inte inom realismens gränser. Rasse med familj lever däremot i Hangö – dock en egen nutida variant, vilken ofta utgår från texter i Hangötidningen, men som ändå inte är helt realistisk. I Rasses Hangö läggs dess tidning inte ner.

En bok blir en serie

Både Irmelin och Yvonne har givit ut många böcker som längre serier. Att de skulle bli serier där karaktärer återkommer och händelser vävs samman har ändå sällan varit en självklarhet.

– För mig är det så att de växer efterhand. Då man har en grund växer berättelsen lätt vidare. För mig var det Bonadea som var början till Tulavall, säger Irmelin.

Även om de inte tillhört samma serie har många av Irmelins böcker handlat om just samhället Tulavall som föddes i Bonadea 1967. Serien om Ellen Skärvarmarck, enligt Irmelin en nigning till konstnärerna Helene Schjerfbeck och Helena Westermarck, var heller inte tänkt som en serie. Men vad man än kallar dem så binds Irmelins böcker ofta samman.

– Så är det för mig också, jag trodde inte att mina böcker skulle bli fler. Men visst, det är ju också populärt. Barn vill ha detektivserier. Men jag hade nog ingen aning om att till exempel Tsarens galejor skulle bli flera böcker. Men sen lever berättelsen vidare. Plötsligt börjar man fundera på vad som hände sen, säger Yvonne.

Ofta händer det också att karaktärerna i Irmelins och Yvannes böcker börjar leva sitt eget liv, och blir något helt annat än vad som var tänkt från början.

– Det är märkligt. Ibland märker man att något inte passar ihop. Då gäller det bara att göra om personen, säger Yvonne.

Att avsluta en serie är enligt Yvonne av flera orsaker därför svårt.

– Du kommer aldrig få ett definitivt slut. Du hittar alltid sidospår. Min senaste bok, Hem genom bränt land, var enklare. Då pojken Jöns kommer hem till Fagervik efter freden mellan Sverige och Ryssland år 1721 får berättelsen ett slut.

Ärligt och öppet

Under intervjun med Irmelin och Yvonne kommer också många andra aspekter kopplade till litteratur och författaryrket upp. Yvonne talar öppet om hur det även är en egoistisk önskan att få skriva, att det är viktigt att man har läsare och att man

också får en inkomst av det. Även om syftena bakom skrivandet är både pedagogiska och ideella, är orsakerna givetvis flera.

– För mig är skrivandet ett livsvillkor, en ledlina och en drivkraft, säger Irmelin och tillägger hur en bok kan bli till.

– Mina böcker kommer som hägringar och jag gör allt för att komma ifatt. Visst är försörjningen ett problem, men hittills har det gått. Och det är underbart att få gensvar av läsare.

Samtidigt är de två författarna alltså tydliga med att författarbanan är allt annat än enkel, särskilt som finlandssvensk författare.

– Läsekretsen är liten. För Sverige har vi ett gammalmodigt språk och miljön är felaktig, för de finska läsarna är miljön riktig men vi skriver på svenska, säger Yvonne.

De är också öppna med att många författare gör misstag, så även de. Samma ärlighet som genomsyrar intervjun denna höstdag i Hangö genomsyrar också de två författarnas böcker. Irmelin Sandman Lilius och Yvonne Hoffman är två unika författare i den hektiska värld vi lever i idag.

Christoffer Holm är historiker, frilansande skribent, manusförfattare och tidigare journalist. Som Hangöbo har han vuxit upp med Irmelin Sandman Lilius böcker och senare även kommit i kontakt med Yvonne Hoffmans verk. Att få diskutera kring litteratur liksom hur det lokala, förflutna, fiktion och fantasivärldar kan kombineras är därför mycket intressant.

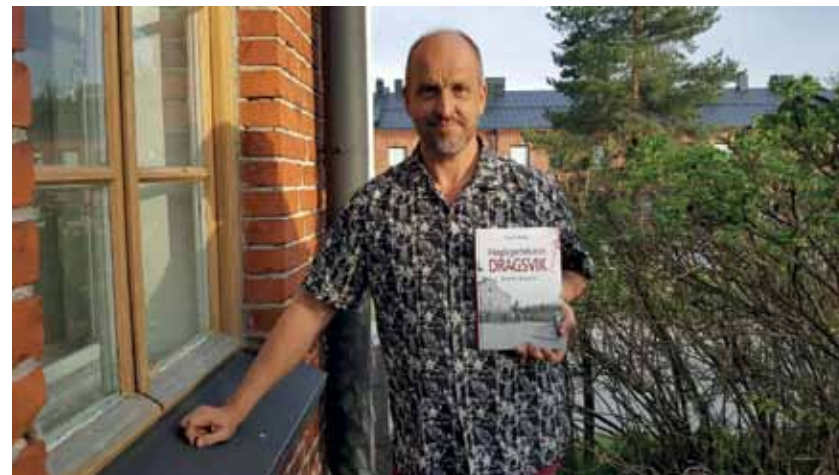
Det lokalhistoriska är här för att stanna

Text: **Sture Lindholm**

Lokalhistoria har sedan länge en stark position i Västnyland. Lokalsamhällets historia intresserar alltfler läsare och de västnyländska historik- och fackboksförfattarna är många. I denna artikel svarar fackboksförfattaren Sture Lindholm på frågor om varför han skriver lokalhistoria, hur man ska skriva om det lokala och varför ämnet intresserar alltfler.

Sture Lindholm, du är författare till både gymnasieläroböcker i historia och forskningsbetonade fackböcker med lokalhistorisk anknytning. Hur kom det sig att du började skriva och ge ut böcker?

Jag har alltid tyckt om att skriva, och har ett förflutet som sommarredaktör på tidningen Västra Nyland. Som nyutexaminerad lärare började jag skriva läromedel redan på 1990-talet. När läroplanerna i gymnasiet ändrades radikalt 1994 fanns inget lämpligt material, så det föll sig naturligt att skapa ett sådant, men inledningsvis var det ju tänkt att användas enbart i egen skola. Men så kom jag med i en läroboksgrupp på Söderströms förlag, och på den vägen är det. Jag har antingen helt och hållet skrivit eller åtminstone haft ett finger med i nästan alla läroböcker i historia i de finlandssvenska gymnasierna det senaste årtiondet. Lokalhistoriska fackböcker kom jag in på när jag för 20 år sedan samlade material för ett skolprojektarbete om inbördeskriget 1918, och insåg hur lite det fanns skrivet om ämnet i Västnyland. Det ledde till att jag började rota i gamla tidningar, gå igenom arkivmaterial från 1918 på riksarkivet och i arbetarrörelsens arkiv, och försökte hitta intervjuer med personer som varit med. Det blev ett pusselarbete som efter fyra-fem års jobb, parallellt med skolarbetet, resulterade i min första bok: *”Röd galenskap – vit terror”. Det förträngda kriget 1918 i Västnyland*. Den boken kom ut som ett samarbete mellan Söderströms förlag och mitt eget förlag Proclio.

Sture Lindholm vid utgivningen av boken *Fånglägerhelvetet Dragsvik* 2017. Foto: Johan Kvarnström

Arbetet gav mersmak, och eftersom jag då jag lärde mig hur man ger ut böcker har jag efter det aldrig visat ett fackboksmanus år ett annat förlag, utan gett ut mina böcker på Proclio.

Hur skiljer sig facklitteratur från annan litteratur?

Facklitteratur ska basera sig på fakta, historisk sådan på källor som efter källkritisk granskning objektivt kan bedömas vara relevanta. Någon fri fabulering, eller tillägg för att få ihop en story anser åtminstone jag att inte hör hemma i facklitteratur. En fackbok ska innehålla fakta och förmedla faktakunskap. Jag tycker det är lite problematiskt med böcker som kan betecknas som historiska romaner; för en i ämnet oinvidig läsare blir det lätt omöjligt att se vad som har hänt på riktigt och vad som hänt enbart i författarens huvud, och eftervärldens bild av en händelse kan bli förvrängd.

Vad gör någon till en bra fackboksförfattare?

Som fackboksförfattare kan jag knappast svara objektivt på den frågan. Visst krävs det en gedigen kunskapsbas, men centralt är också att kunna presentera fakta

på ett begripligt sätt. Ett skrivsätt som förmår fångsla läsaren, är säkert a och o, men utan att tumma på de vetenskapliga reglerna.

Hur viktig är den pedagogiska aspekten för dig?

I grund och botten är jag ju lärare, och att försöka förmedla kunskap och framför allt väcka intresse för ämnet (historia) var varit min ledstjärna under de trettio år jag varit aktiv. Jag har kommit på mig själv med att kanske i överkant betona den biten också i det jag skriver. Att bekantgöra sådant som varit bortglömt eller undanskymt har varit det viktiga för mig; inte bara det att försöka rota fram en ”sanning”, utan också att göra det som hänt allmänt känt.

Vad driver dig som skribent?

Min hustru, som sade att man blir författare först när man skrivit minst tio böcker. Nej, skämt åsido, forskningen i sig är nog drivkraften, detektivarbetet att reda ut någonting som kanske inte tidigare är utrett. Sanningssökandet, nyfikenheten och viljan att försöka förstå det som hänt. Det blir som ett detektivarbete. Det ena ger det andra, en ny detalj som kollas upp ger ett nytt uppslag – och snart har man någonting som har svällt ut till 300 sidor.

Och så kommer det kreativa, skrivandets glädje. Att skriva tillfredsställer något slags kreativt behov. Andra målar, snickrar, pillrar på motorer eller stickar, för mig ger snickrandet med ord tillfredsställelse. Att snickra med ord istället för annat material, det ger en behållning, en tillfredsställelse och meningsfullhet som kanske bara andra skribenter kan förstå. Om jag dessutom kan förmedla något åt andra, kanske väcka intresse för ett ämne eller en insikt om någonting, då är jag glad. Samma sak driver ju en som lärare.

Klassar du dina böcker som populärhistoria, lokalhistoria eller något annat?

Sådana klassifikationer är besvärliga. Gränserna är ju flytande. Jag har skrivit tjugotalet olika böcker. Det representerar lite olika genrer. Närmare hälften är gymnasieläroböcker, men mina fackböcker är alla lokalhistoriska verk. Också de två biografier jag skrivit; om rödgardisten Ernst Wikstedt och OS-guldmedaljören Thorvald Strömberg, har en stark lokalhistorisk västnyländsk anknytning.

Monumentet över massgraven i Dragsvik har numera blivit ett oftare besökt mål för skolelever och studerande. Foto: Privat

Det finns en nedvärderande klang i begreppet ”populärhistoria” som jag tycker är onödig. Kanske den myntats av torra vetenskapliga fackhistoriker som själva nästlat in sig i teoretiseringar eller statistikanalyser och bollar med fina ord för att låta ”vetenskapliga”, och som därför skrivit sådant som ingen annan än andra i facket orkar läsa. Det har vi många exempel på.

Själv har jag gjort en hel del grundforskning, källforskning, för mina böcker enligt vetenskapliga metoder. För mig är det viktigt att det jag skriver ska gå att belägga i källorna. Jag använder mig gärna av citat och utdrag ur dokument och brev, för att försöka förmedla rätt tidsanda och åskådliggöra hur personen tänkt.

Men på ett sätt är jag säkert populärhistoriker, eftersom jag vill skriva böcker som folk vill läsa med behållning. I vissa av mina böcker har jag inte använt mig av detaljerade källhänvisningar enligt historikerskråets regler, så dessa måste säkert klassas som populärhistoria. Jag har istället medvetet försökt skriva texten så att källan framgår. De böcker som jag nu arbetar med kommer ha grundliga käll-

hänvisningar, dock så att de inte stör läsoplevelsen. Idén med fotnoter är ju att den som så önskar ska kunna gå till källan och där finna det material jag hänvisar till. Nu när jag lusläst andras historier om 1920-talet och skulle ha behov av att kontrollera deras uppgifter har jag förbannat dem för avsaknaden av detaljerade källhänvisningar.

Vilka är fördelarna och nackdelarna med att popularisera forskning?

Vadå? Meningsfull forskning ska väl kunna presenteras utan att den specifikt behöver populariseras, anser jag. Det kan inte vara ett ohemult krav att en forskare ska kunna skriva så att en "vanlig dödlig" ska kunna läsa det. Historisk forskning är inte kärnfysik. Men en "allmän" framställning av ett komplicerat ämne handlar förstås alltid om förenklingar, generaliseringar, så det är klart att en del detaljer måste utelämnas. Först när man börjar inse att man inte egentligen vet någonting om det man tror sig veta, har man börjat nå en insikt i ämnet. Det är till exempel betydligt svårare att undervisa om en fråga man är insatt i, än om något ämne som man inte vet så mycket om.

Hur skriver man egentligen populärvetenskapligt?

Begripligt, så att någon som inte är fackman begriper vad man vill få fram. Det har funnits en trend att riktiga historiker ska skriva "vetenskapligt", att man ska dölja sig bakom teorier eller något annat vetenskapligt och tro att det har något mervärde... Fast givetvis har uppfattningarna växlat. Herman Lindqvist i Sverige satte en generation historiker på plats, såna som skrivit teoretiskt och "vetenskapligt" utan att nå en publik. Så kom journalisten Herman och berättade Sveriges historia för svenskarna på ett begripligt sätt, vilket avundsjuka historiker förstas hittade olika sätt att nedvärdera. Men Herman blev utsedd till hedersdoktor vid Åbo akademi, vilket må vara en av de saker som länt akademien till heders.

Hur arbetar du vanligtvis då du skriver en bok?

Jag börjar med att bestämma tryckningsdatum och datum då min ombrytare ska ha manuskriptet. Sedan börjar jag skriva. Nja, det är något av ett skämt, men så har jag faktiskt gjort med flera av mina böcker. Vanligtvis börjar jag ändå med att läsa in mig på ämnet och sedan samla på mig och skriva av de källor jag behöver

Lokalhistoria lockar. Författaren signerar sin bok under bokmässan i Helsingfors år 2018. Foto: Rebecca Bergholm

i min materialbank. Det projekt jag nu håller på med har varit besvärligare; det ska täcka ett helt årtionde så där har jag gått etappvis framåt, och skrivit om några år i taget. Ganska tidigt börjar jag i alla fall skriva, sedan fyller jag på och kompletterar texten, låter den vila, börjar om igen, printar ut och läser papperskopior och inser hur mycket som måste stivas om för att det ska bli läsbart. Det är nämligen mycket svårare att sitta med ett manus på en dator än att jobba med en utprintad version.

Vad är fördelarna och nackdelarna med att själv producera sina böcker?

Den stora fördelen är att du själv har kontroll över hela processen, från att forska i arkiven eller göra intervjuer och att skriva texten till att samla illustrationsmaterial. Dessutom är det din uppgift och ditt ansvar att få boken i tryck, marknadsföra och sedan också få boken såld. Din bok blir precis sådan som du vill att den ska bli, och det ger en författare en stor tillfredsställelse. Jag vet många författare som med

viss besvikelse sett slutresultatet då de gett över sin text till ett förlag och varken kunnat påverka utseendet eller den slutliga utformningen.

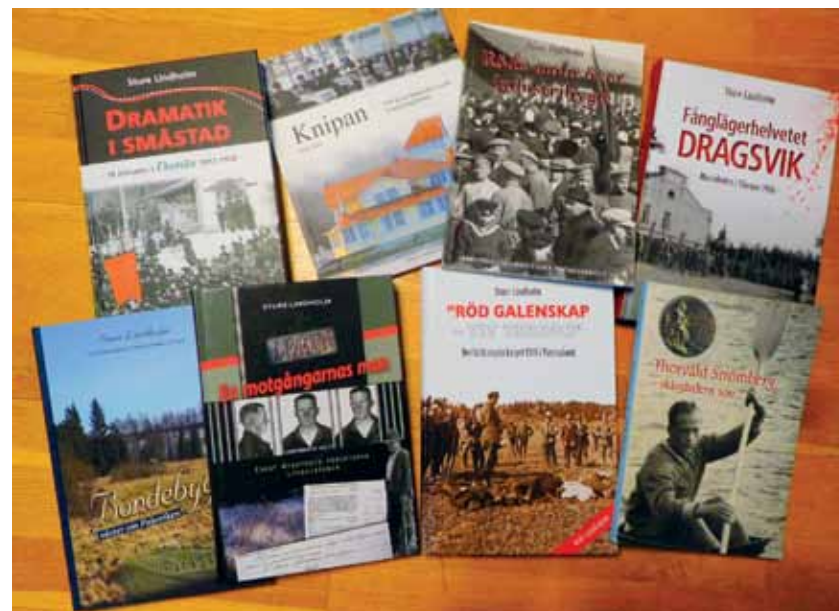
Nackdelen är att det blir väldigt mycket mera jobb, du måste se till att alla detaljer sköts och det finns ingen annan att skylla om något blir fel. Man blir själv så blind för sin egen text och sina fel, så avsaknaden av en utomstående förlagsredaktör, som vanligen gör ett manuskript till en riktig bok, kräver mycket av dig själv. Och när boken kommer från tryck finns där en kanhända femsiffrig räkning att betala inom två veckor; då har man en ”morot” för att försöka göra boken känd, marknadsförd och såld. Blir boken väl emottagen har man som författare-förläggare å sin sida ekonomiska fördelar, men man tar också ensam alla risker.

Vad kännetecknar dig som skribent?

Kanske envishet? När jag en gång börjat ger jag inte upp så lätt. Och jag vill heller inte ta paus. För närvarande skriver jag på en fackbok om Ekenäs tvångsarbetsinrättning, som när det begav sig var Finlands största fängelse. Där hände massor av intressanta och dramatiska saker under de två årtionden efter fänglägerkatastrofen 1918, som Dragsvik var i bruk som fängelse. Många av internerna blev efter 1945 ministrar, riksdagsmän, ambassadörer, men på 1920- och 1930-talen studerade de under dramatiska omständigheter vid ”Ekenäs universitet”. Tammiisaaren yliopisto är sedan länge ett begrepp i det finska Finland, men praktiskt taget okänt i Västnyland.

Eftersom jag skrivit om Dragsvik 1918 föll det sig naturligt för mig att vilja veta vad som hände därefter. Från 1920-talet finns en stor mängd bevarat källmaterial från Dragsvik i olika arkiv; direktionsprotokoll, brevskauskrifter, rapporter, Detektiva centralpolisens numera offentliggjorda snokande på jakt efter kommunister, fångarnas egna minnesbilder eller varför inte de hemliga rapporter som de sände från Dragsvik till partikansliet i Moskva? Det är ett enormt material som har så mycket spännande att berätta om det som hänt i Dragsvik, och som vi inte har en aning om idag.

Att försöka nysta upp den historien är en utmaning som fångar mig och gör mig entusiastisk. De senaste åren har jag tillsammans med min assistent gått igenom ett ganska så enormt källmaterial som nu ska fogas ihop till en bok. Utmaningen och arbetet fångar mig fullständigt: under mitt förlängda sommarlov från skolan

*Ett urval av Sture Lindholms böcker med västnyländsk lokalhistorisk anknytning.
Foto: privat*

under perioden juni-september 2021 har det gått enbart tre dagar då jag inte suttit och arbetat med min text åtminstone en stund.

Sen har jag kanske en benägenhet att ta med lite för många detaljer, svårt att lämna bort sådant som jag tycker har relevans för historien men som andra kanske kan anse vara onödiga detaljer. Men en viktig ledstjärna för mig har varit att inte missbruka källor; det jag skriver ska finnas i källorna – hurvida dessa sedan är trovärdiga är en annan sak som kräver källkritisk granskning och som kan vara nog så vansklig, särskilt om det gäller minnesmaterial. Men jag sätter en stolthet i att inte lägga in en enda replik eller faktadetalj som inte hittas i källorna.

Varför tror du att lokalhistoria blivit så populärt?

Folk vill lära känna sina rötter. Många har ett existentiellt behov av det, åtminstone när man uppnått en viss ”mogen” ålder. Rotlösheten, historielösheten, okunskapen blir pinsam och problematisk. Att bli medveten om att man vistas i en om-

givning där det hänt dramatiska saker som man inte har en aning om kan ofta vara en väckarklocka. Om man dessutom börjar begripa att värdesätta det förflutna så kanske man inte river ner hus och förstör värdefulla miljöer utan eftertanke.

Så har vi det där med känslan. Den som själv någon gång sökt sina rötter genom släktforskning förstår kanske vad jag avser. Själv brukar jag nästan varje år leta upp resterna av skorstenen och syrenbusken som finns kvar av den dagsverkarkoja som min farmors far byggde för mer än 150 år sedan djupt inne i skogen väster om Pojo-viken. Att sitta där och fundera över tidens gång och alltings förgänglighet, försöka urskilja de diken han grävde för hand runt sin lilla idag skogsbesädda åkerplätt, eller försöka lokalisera grunden till hans lilla fähus där växtligheten än idag är lite bördigare än runtom, det ger mig ett känslomässigt sammanhang, insikten i tidens gång och ens egen plats i historiens kretslopp.

Det existentiella historiebuket, användningen av historien för att skapa en identitet, förekommer överallt, vare sig du går till det röda monumentet i Dragsvik, till Sigurdsårens minnessten i Kyrkslätt eller till hjältegravarna på våra kyrkogårdar.

Är lokalhistorien extra populär i Västnyland, och i så fall varför?

I Västnyland handlar det säkert om att allt fler fått upp ögonen för vilken fantastisk historisk omgivning vi har omkring oss. Stenåldersboplatserna, gravrö-sena uppe på kasbergen, Raseborgs slott, järnbruken, de urgamla bondgårdsmiljö-erna på kullarna i jordbrukslandskapet runtom i Västnyland, Gamla stan i Ekenäs, Knipan – hur kan man låta bli att fascineras av det förflutna med allt detta runt omkring oss? De bara lockar till att vilja veta mera om vad som utspelat sig där en gång i tiden.

De senaste årtiondena har gett oss en uppsjö av lokalhistorisk litteratur i Västnyland. Det var ganska sparsamt på den fronten för några decennier sedan, då de flesta av de gamla kunniga historieberättarna, de levande uppslagsverken, började gå hädan. Efter det fanns det säkert ett uppdämt behov av det. Exempelvis Västnyländska kultursamfundet har här spelat en viktig roll i att publicera lokalhistoria och göra den tillgänglig för en bredare publik.

Samtidigt har historieämnet haft en stark ställning i de västnyländska gymna-sierna, och en procentuellt stor del av de unga finlandssvenska historiestuderande-

na har sina rötter här. Det värdefulla lokalhistoriska arbete som i decennier bedri-vits i Karis-Billnäs gymnasium har också burit frukt. På så sätt har skolorna idkat en betydelsefull ”kultursädd” på det lokala planet, vilket bidragit till lokalhistoriens popularitet.

Har lokalhistoriska böcker en framtid?

Många har spekulerat kring den tryckta bokens död, att e-böckerna tar över. Kanske det går så med romaner och liknande. Men här tror jag att lokalhistoria kommer att utgöra ett undantag. Lokalhistoriska verk, med bilder och illustrationer, kommer att ha en publik ännu länge. Det handlar om lite samma som med lokaltidningen, vem vill egentligen läsa den webbsida som kallas en lokaltidning i e-format jämfört med en riktig tidning som dimper ner till morgonkaffet, om inte e-tidningen eller att läsa på webbsidor skulle vara så mycket billigare? Men ja, lokalhistoriska böcker och lokalhistorien överlag, har en framtid!

Sture Lindholm är författare till ett flertal läroböcker och lokalhistoriska fackböcker, och arbetar till vardags som lektor i historia vid Ekenäs gymnasium. Lindholm är magister från Åbo Akademi och arbetar vid sidan av lärarjobbet för tillfället med en doktorsavhandling vid Åbo Akademi. Lindholm är också prisbelönt, bland annat har han mottagit Finska vetenskaps societetens lärarpris 2007 och Svenska folkskolans vänners stora folkbildningspris 2018.

Barnens och de ungas bokkalas – inspiration, poesi och tävlingar

Text: **Annette Ström**

Itio års tid har Barnens och de ungas bokkalas spridit både läs- och skrivglädje bland barn och unga i Raseborg. Bokkalasen har inspirerat och utmynnat i både poesi och noveller. En del av alstren i de tävlingar Barnens och de ungas bokkalas ordnat, kan du ta del av i slutet av denna text.

Bokkalaset har ordnats i Ekenäs i samarbete med tidigare Ekenäs och nuvarande Raseborgs stad sedan 2001. Bokkalasets syfte har varit att i första hand ordna författarpresentationer för allmänheten samt för skolor i Ekenäs. Idén var redan vid starten fin, men det fanns också potential för mer. Att endast barnen i skolorna i

Bokbussens sagoprogram med Monica Vikström-Jokela. Foto: Emilia Nyberg

Ekenäs, som ambulerande fick författarbesök, kunde ta del av det hela var synd.

Barnens och de ungas Bokkalas startade på initiativ av Västnyländska kultursamfundet år 2013. Genom att dela upp Bokkalaset i den allmänna vuxendelen och en egen del för barn och unga kunde ett större kalas för alla svenska Raseborgs skolor och daghem arbetas fram. För de finska skolorna ordnas årligen Kirjakekkerit. Även det växer varje år.

Tanken är alltså att genom årliga författarbesök i skolor och daghem sporra till mer läsning. Barns och ungas fritidsintressen har förändrats så att intresset för böcker minskat eller i värsta fall helt försvunnit. Det blir därför allt viktigare att sprida läslust bland barn och unga genom att ge tillgång till litteratur på ett roligt och mångsidigt sätt och därmed öka både språkförståelsen och förståelsen för den inhemska och nordiska kulturen.

Språkutvecklingen gynnas av läsning och undersökningar bekräftar att läsning är en viktig del av barns utveckling. Läsning kan också ge barn kunskap, större ordförråd och bättre intellektuell förmåga samt utveckla empati. Genom att väcka och bredda intresset för litteratur hos målgruppen har Barnens och de ungas bokkalas en viktig roll. Årligen når litteraturfestivalen för svenska barn och unga i Raseborg runt 2 800 personer.

Lilla bilderboksparaden 2013 med Henrika Andersson, Linda Bondestam, Anna Gullichsen, Annika Sandelin och Harriet Abrahamsson. Målgrupp: Förskolbarnen och årskurs 1 på Kulturhuset Karelia. Foto: Sandra Suominen

Ulf Stark på Bokkalaset 2017, här Katarinaskolan. Foto: Emilia Nyberg

Cara Knuutinen på Bokkalaset 2017. Foto: Emilia Nyberg

Jubileum för de ungas eget kalas

I år firar Barnens och de ungas bokkalas 10 år. Under jubileumsåret blir det fokus på nordiskt samarbete med temat "förväntan". Poesi och noveller fortsätter vi med och som nyhet har vi tänkt oss en bokpodd. Mer om det kan vi berätta under våren 2022 då budgeten klarnat. Utan alla bidragsgivare skulle nämligen detta kalasande i böcker inte gå att genomföra.

I väntan på jubileet kan vi ta oss en liten tillbakablick på de tio första åren. Mycket har vi hunnit med och ambitionsnivån har varit på max varje år. Några godingar från tidigare år är Lilla Bilderboksparaden, Poetry slam, spökvandring på Svartå slott, Muminturné i bokbussen och olika konstutställningar, för att inte tala om alla författare från hela Norden som besökt skolor i Raseborg.

Exempel på utländska författare som besökt skolorna är Anna Jansson, Mark Levensgood, Ulf Stark, Iman Meskini, Dan Höjer, Sören Olsson, Per Gustavsson och Michael Wiander. Dessutom har en hel rad finlandssvenska författare och illustratörer såsom Maria Turtschaninoff, Henrika Andersson, Karin Erlandsson, Sanna Mander, Maija Hurme, Jenny Lucander, Linda Bondestam och Cara Knuutinen kommit på besök. Vissa år har vi haft över 100 författarbesök i skolorna. De senaste två åren har författarbesöken ordnats virtuellt. Totalt har vi nått alla svenskspråkiga skol- och dagisbarn i Raseborg. Det har blivit många inspirerande och anorlunda besök med teman såsom "Spänning", "Vändpunkt", "Motiv", "Fred & Krig", "Naturligt" och "Hitta hem", teman som också inspirerat våra skrivtävlingar.

Kreativa skrivtävlingar

Under de senaste fyra årens skrivtävlingar har vårt mål varit att få barnens kreativitet att flöda genom att de själva fattar pennan. Poesitävlingar har ordnats de senaste fyra åren av vilka den första tävlingen 2018 var riktad till årskurs 8. Efter det ändrades detta i enlighet med feedbacken till årskurs 6. Som resultat av pandemin ordnades novelltävlingen 2021 med Karin Erlandsson som ett första försök med en digital novellskola. Mera noveller blir det också i år är det tänkt.

Vi har genom poesi satt ord på våra känslor, omgivningen, vänner och vardagen. Bland vinnarna har det funnits allt från nonsensdikter till femradningar och rim. Våra juryer har haft fullt upp med att välja och vraka för att kunna kröna de bästa

Vinnarna i poesitävlingen 2019 för årskurs 6. Med huvudjurymedlem Malin Klíngenberg. Foto: Mona Salama

Pyssel av bokmärken och poesi 2021 med Maria Sundell med inspiration ur boken Bokstavs-världar. Foto: Fanni Sundell

bidragen. Som huvudjurymedlemmar har Henrika Andersson (2020–2021), Malin Klíngenberg (2019) och Heidi von Wright (2018) fungerat.

Hur har då tävlingarna gått till? Först har inspirationsföreläsningar om dikter och poesi hållits i skolorna och barnen har fått prova på att skriva oli-

ka sorters poesi. Sedan har de som så önskat fått delta i tävlingen. Som pris har olika fina bokpaket av de aktuella författarna delats ut. Varje år har de bästa dikterna nominerats.

Har du lust att skriva eller läsa poesi? Testa genom att låna någon av de roliga böckerna som *Fisen*, *Rassel prassel puss* eller *Bokstavsvärldar*. Jag är säker på att också din poetiska ådra börjar bulsa, om inte annat kanske du får en trevlig läs-stund. Och som tips, poesi är bra om det känns jobbigt att läsa långa berättelser, också som högläsning med dina barn. Dikter är korta, en dikt kan handla om nästan vad som helst, allt från känslor till årstider och du kan läsa en dikt om dagen eller då det passar dig. Diktböcker är ofta små och ryms lätt med i fickan.

Bidrag från våra tävlingar

Här följer några inspirerande bidrag som nominerats från våra poesitävlingar 2018–2021. Vissa år har det delats ut pris för första till tredje plats, och vissa år har vi bara nominerat de fem bästa då det varit svårt att välja bland flera jämnstarka. Därav är dessa inte alla sådana som fått första pris. Hur många bidrag som skickats in per år har också varierat då det varit frivilligt att delta i tävlingen även om alla i klasserna skrivit dikter.

Det sista bidraget i denna artikel (novellen *Straffen*) fick första pris i årets novelltävling. Novellen utgör ett smakprov från vår senaste helhet för klass 8 med journalisten och författaren Karin Erlandsson som genom videor inspirerade eleverna i hur man skriver olika sorts noveller. Genom tillhörande övningar kunde eleverna sedan skriva sina egna korta berättelser. Syftet bakom novellskrivskolan är att flera skolor ska kunna ta del av det material som skapas via Barnens och de ungas bokkalas i framtiden. Dessutom kan det leva vidare flera år. Eftersom skrivskolan görs digitalt har den också fungerat under pandemitiden då besök i skolorna inte varit möjliga. Överlag gör det digitala formatet novellskolan mer lättillgänglig då skolorna kan använda materialet då det passar dem bäst.

Njut av barnens och de ungas produktioner!

Bokkalaset har gästats av många kända författare genom åren. Kändisen Mark Leven-good och deckardrottningen Anna Jansson inspirerade både barn och vuxna under sitt besök 2014. Foton: Emilia Nyberg

Annette Ström fungerar som verksamhetsledare för Västnyländska/kultursamfundet/Luckan Raseborg sedan 2005 och har fungerat som producent/koordinator för Barnens och de ungas bokkalas sedan starten 2013 (frånsett några lediga år). Hon är aktiv inom kulturen i staden och stöder kulturaktörer, utvecklingen av kulturen, turismen och landsbygden på olika sätt genom projekt både inom jobbet och på fritiden. Hon är utbildad inom turism och marknadsföringskommunikation och på fritiden uppskattar hon avslappnade dagar på stugan samt att röra sig i naturen med hunden Ludde, där nya projektidéer ibland uppkommer och finslipas.

Bidrag ur skrivtävlingarna under åren

Dagbokens liv

Just då man är glad kommer han i tankarna just före man ska blunda kommer han i min hjärna jag klagar inte bara jag tänker på honom en liten liten stund och där får jag ingen blund det händer ofta men det är inget fel på det för han är ju så söt hur kan man inte vilja tänka på honom men jag är rädd att han ska märka att jag ska inte skulle få ett hej eller ett endaste ord av honom han är i mitt hjärta och kommer alltid vara där men jag är inte i hans det blåser ute solen skiner och jag behöver inte tänka på honom jag är glad och lycklig med allting nu när det är höst men vem vet kanske det kan vända att jag glömmer bort honom och att han istället kommer ihåg mig resten av sitt liv livet går så bra så länge man inte är rädd så är allting bra men ibland måste man vara rädd

som om man skulle vara en liten kanin som blir jagad av en hungrig räv men det är jag inte nu och det är inte bra att alltid vara rädd ibland måste man stå emot sig själv och bara blunda och inte tänka ta dig till en annan dimension en annan värld fantasins värld där kan du vara med honom utan att andra vet du kan prata utan att egentligen prata och ingen hör dig du är fri
Leona Ahlroos, Billnäs skola (åk 6, 2021)

Vet alla vad dom gör?

Jag tänker på vågorna på havet
Vet dom någonsin vart dom ska?
Eller vad dom gör?
Eller vet dom vad dom gör!
Och vart dom ska!
Vet djuren om vem som är vem
Har dom tankar om oss
Det känns som att dom vet

Och att dom tänker på saker
 Vet blommorna när det är vår
 Och när dom ska växa upp från sin långa sömn
 Vet dom vad dom behöver
 Det känns som blommorna vet
 För dom gör alltid rätt förutom
 När dom växer på fel plats
Wendy Gahnström, Seminarieskolan (åk 6, 2020)

Snöflingan

Varför är jag en av miljoner
 typ som en skål varma makaroner
 mitt öde är bestämt av alla
 Jag vill ha makten och befalla
 Stundom varmt, stundom kallt
 Jag bara svävar omkring överallt
 Jag är aldrig ensam
 alltid tusen
 På sommarn är jag bara fukt
 bland moln och om hösten
 Smyger jag fram i dimmiga pustar
 Jag vill höra av ett barn
 Jag vill höra och få en smäll
 Jag vill höra ett barn
 Oj titta vilken speciell.
Petronella Skog, Mikaelskolan (åk 6, 2019)

Hitta hem?

Att hitta hem är inte lätt
 Det kan kräva mer än en tågbiljett
 För att acceptera det som sitter på skelettet
 Måste du byta tankesättet
 Det kan vara svårt att leva livet

När man tappat motivet
 Låt dem diskutera, kopiera, irritera
 Du har ditt sätt att attrahera.
Annika Vesterinen, Mikaelskolan (åk 8, 2018)

Straffen

Domaren blåste i visselpipan. Det vände sig i magen och mitt hjärta dunkade snabbt, väldigt snabbt. Om det här skulle fortsätta så måste jag träffa rätt nu. Det fanns ingen tid att förlora! Jag backade några steg, tog sikte och sprang mot bollen, höjde det högra benet och sköt. Bollen sjöd genom luften och landade rakt i famnen på målvakten som klistrade den. Det här betydde att motståndarlaget hade gjort mål på fyra av fem straffar och mitt lag hade nu satt bollen i nätet tre av fem straffar. En våg av jubel och rop slog emot mig från vänster sida, motståndarna, de hade vunnit matchen. Jag kände en klump i halsen som växte för varje sekund ända tills den blivit så stor att tårarna brände i mina ögon och föll till marken en efter en. Dessutom var jag svettig som en gris. Men jag hade inte tid att fundera på någon dera tingen, det enda som svävade bland mina tankar var straffen. Hur hade jag kunnat missa straffen som var så viktig?

– Novalie hur är det? Det var Florian, min storebror som frågade.

– Bara bra. Sa jag. Ändå kunde jag inte sluta tänka på den dagen, dagen som jag hademissat straffen och vårt lag hade placerat på andra plats i cupen. Många säger att jag bara är känslig och överreagerar men jag har aldrig, ALDRIG missat en straff förut.

Nu står mamma vid dörröppningen till rummet och knackar lite försiktigt på dörren.

– Novalie, älskling, jag har några riktigt spännande nyheter.

Hon ler mot mig med en glimt i ögat.

– Vad väntar du på? Kom in och berätta! Säger jag.

Mamma kommer in och sätter sig bredvid mig på sängen.

– Ni har blivit inbjudna till Eerikkilä, en fotbollsturnering för de 16 bästa fotbollslagen i Finland!

Mitt hjärta tog ett skutt av lycka när jag hörde orden, äntligen hade allt vårt hårda arbete lönat sig.

Efter middagen packade jag min fotbollsväska och bad Florian att fylla vattenflaskor. Vi skulle ner till fotbollsplanen, Florian skulle hjälpa mig att träna på egen hand utöver träningarna. Jag fick inte begå några misstag den här gången.

Jag tänkte tillbaka på bussresan hit, till Eerikkilä. Vi hade varit här några dagar redan, inte konstigt att mina ben värkte efter alla matcher som vi hade spelat över veckoslutet, trots det var humöret på topp och jag var inställd på att vinna. Vi hade två matcher kvar, dom två viktigaste. Men först var det frukost som gällde.

Efter frukosten skulle vi träffas i omklädningsrummet och göra oss redo för semifinalen.

Lagets prestationer hade varit otroliga och jag var stolt över att vara en del av det. Väl när matchen drog igång var vi lite slöa, men i andra halvlek piggade vi till och gjorde två mål. Därmed vann vi matchen och gick vidare till final!

Det kändes som om jag hade en stor flock fjärilar i magen. Jag var så glad att jag måste ta ett skutt. Men någonstans i bakhuvudet hade jag en krypande känsla som just skulle hoppa fram och ta grepp om mig. Förmodligen var jag nervös.

Innan kvällsmålet skulle vi spela den avgörande matchen om guld och silver. Laget hade en helt annan stämning nu än tidigare. Det var ingen som skämtade eller pratade när våra tränare gick igenom statistik. Alla var helt fokuserade.

Vi ställde upp med vår vanliga uppställning när matchen drog igång. I början hade vi ett riktigt bra skottläge men vi slarvade bort det lika snabbt som det kommit. Båda lagena försvarade som om det varit VM-final. Därmed inga mål.

Jag blev inbytt i andra halvleken. Arwen, min lagkamrat passade bollen till mig, jag dribblade, passade och motståndarna bröt passningen. Såklart. Matchen fortsatte så här ända in i de sista minutrarna. Jag kollade på klockan. Tre minuter. Jag sprang lite, kollade sedan på nytt. Två minuter, trettio sekunder. Usch, vad tiden gick långsamt! Domaren blåste av för frispark. Vi hade fått frisparken en god bit utanför målvaktsområdet, chanserna var små, men inte omöjliga. Arwen skulle skjuta. Det lutade mot ett inlägg. Domaren blåste på nytt och där for bollen iväg. Ingen spelare från vårt lag hann dit i tid och andra lagets målvakt plockade upp bollen i famnen. 30 sekunder kvar.

Efter målsparken blåste domaren för sista gången i visselpipan och matchen skulle avgöras med straffar. Åh nej. Svetten rann ner för min panna när tränaren ropade vem som skulle ta straffarna. Min ända tanke var: bara jag inte måste skjuta.

– Novalie tar sista straffen. Ropar tränaren.

Jag drar en djup suck.

När jag väl står framför målet och bollen tänker jag tillbaka på hur mycket jag har övat med Florian just inför detta ögonblick. Jag bara kunde inte missa nu, inte som förra gången. Ljudet av visselpipan ekar genom planen och jag backar, sluter mina ögon, öppnar dem igen och väljer vart jag ska sikta bollen. Jag tar sats och skjuter. Målvakten kastar sig efter bollen men det är ingen idé, den har redan hunnit före in i vänstra hörnet av målet. Bara någon centimeter ifrån målvaktens händer.

Jag vänder mig om och möts av mitt eget lag som springer mot mig och jublar och ropar av glädje. Jag inser först inte, men sedan slår det mig! VI vann. Det var tack vare mig som vi vann! Vi var nu officiellt Finlands bästa lag. Wow, vilken känsla.

Maya Hallgren (åk 8, Mikaelsskolan)

Karin Erlandsson har besökt Bokkalaset i flera repriser och fungerade också som inspiratör och huvudjurymedlem för den nya novelltävlingen 2021. Foto: Annette Ström

Varför behöver vi ord?

Text: **Henrika Andersson**

Att kunna läsa obehindrat, och skapa de inre bilder en text önskar förmedla, är ingen medfödd gåva. Att ta till sig text, lära sig ord, bemästra läsandet och kunna avkoda olika tecken kräver mycket träning, men öppnar också upp portarna till en fantastisk värld.

Läsning är nyckeln till mycket mer än du tror.

Kära läsare, tack för att du tar dig en stund att reflektera kring tankar om ordens, läsningens och berättelsens betydelse. Du som läser det här har uppenbarligen knäckt läskoden för länge sedan och hör kanske till de lyckligt lottade som växte upp omgiven av böcker. Du tänkte kanske inte desto mer på det: hur boken och högläsningen tränade dig i en stor del av de färdigheter du besitter i dag: ett rikt ordförråd, ett obehindrat läsflyt, förmågan att fokusera och omvandla mening till tanke.

Och om jag nu i denna text lägger till tidpunkten och platsen jag befinner mig på i skrivande stund - en regnig septembermorgon i det nedgångna köket i ett av trähusen i det gamla Ekenäs - så kommer du förmodligen att snabbt skapa dig en inre bild av det nyss beskrivna. Grattis! Det du nyss gjorde är ingen självklarhet utan en tränad hjärnas sätt att omvandla text till inre bilder. Läger jag ännu med kaffekokaren som puttrar bakom ryggen och de sträva ylesockorna som kittlar mina frusna morgonstela fötter kommer din inre bild ytterligare att berikas av lukt och känsla. Detta är ordens magi - hur snabbt de tar sig under huden och fyller dig med bilder.

En läsare är alltid medskapare av en text. Vår vuxna hjärna är blixtsnabb på att avkoda tecken som under läsningen växer från pusselbitar till bild och film och ibland helt nya världar. Att djupläsa en roman är en förmåga som endast människan besitter men som dessvärre inte är medfödd. I dag skulle många elever vilja ha att ett inplanterat läs-chip under huden eller ett trollspö som fick meningarna att leva

De finlandsvenska läsambassadörerna Henrika Andersson och Amanda Audas-Kass.
Foto: Matilda Audas Björkholm

upp av sig själva. Där kommer ljudboken svindlande nära, men oavsett om vi gör det med ögonen eller öronen kommer läsningen att kräva tid.

Att läsa obehindrat hör till de färdigheter vi lär oss och behöver träna på - forskningen räknar i genomsnitt med 5 000 lästimmar innan vi uppnår ett obehindrat "läsflyt". Siffran varierar något, men ett barn som växer upp i ett hem där högläsning hör till rutinerna och ses som en glädjestund, har betydligt kortare väg till att knäcka läskoden och hitta läslusten än barn som varken får läsning hemma eller på dagis.

Och visste du att närmare 80 procent av ditt ordförråd kommer från skriven text? Åttio procent! *Surr...* det är en siffra som förvånar många och... *pling!* ah, ursäkta men jag tror det var din mobil som ... eller var det min? nå, hur som helst, *pling!* ... det verkar som att du har lite svårt att koncentrera ... vad?! en påminnelse? kanske det är lika bra att vi tar en paus här så kan du kolla vem det var som

sms:ade dig nyss ... eller var det på chatten? ... kanske bäst att kolla för det kan vara nåt viktigt ...och om du inte gör det så stannar tanken kvar som en gnagande oro inuti ... att du kanske borde ... för det här med läsningen kan ju vänta, det är något som finns där, svarta tecken på vit bakgrund ... *men vad betyder det egentligen*, alltså varför hoppar mina tankar så här och vad var det vi nyss talade om? Koncentrationen! Just det ... och att det har blivit lite si och så med den ... och att läsning faktiskt kräver just det att du **fo-ku-se-rar** och inte samtidigt tänker på annat.

Koncentrationen är avgörande

En elev frågade mig en gång: "Varför? Varför behöver jag kunna koncentrera mig?"

Här låter jag Anna Tebelius Bodin, föreläsare i inlärningspsykologi, svara i kort-het: "Våra hjärnor har inte förändrats på 40 000 år, och för att lära oss något nytt behöver vi tänka, och koncentrera oss på en sak i taget. Och då kan vi bara göra en sak i taget."

Tebelius Bodins svar är något de flesta av oss borde komma ihåg i dagens hektiska värld. I dag vet vi också att bristande koncentrationsförmåga leder till stress och sämre nattsömn. Det börjar synas hos allt yngre elever. Här kommer också lite nörd fakta: i Kanada gjordes år 2000 en omfattande undersökning som ville mäta människans genomsnittliga koncentrationsförmåga. Den visade sig vara tolv sekunder. Femton år senare gjordes samma undersökning som visade att medeltalet sjunkit till åtta sekunder. Som en jämförelse kan nämnas att guldfiskens minne beräknas vara i 9 sekunder. Då jag ibland ställer högstadieelever frågan varför vi bokstavligen lever upp till talesättet "att ha minne som en guldfisk", vet de flesta svaret. Med uppkopplade mobiler och skärmar i de tusen apparnas land skadas vår förmåga att fokusera.

Men nu kommer det bästa: förutom att läsning gör dig rik på upplevelser, ord och kunskap, är det faktiskt ett av de bästa sätten att träna upp och förbättra just din koncentrationsförmåga.

Varför läsning utvecklar din kreativitet

Blev du trött av alla dessa fakta? Inte så konstigt! Att läsa kräver både tid och tålamod - särskilt om du inte finner texten meningsfull eller intressant. Det är givet att

Högläsning och samtal om texter hör till det bästa. Foto: Matilda Audas Björkholm

vi ibland behöver läsa både bruksanvisningar, blanketter och texter som vi inte valt själva, och idag finns nästan inga yrken som inte kräver multilitteracitet. Men hittar du en berättelse som verkligen griper tag och tar dig med, en bladvändare som får dig att glömma och drömma, då märker du knappt att du läser. Samtidigt vidgas ditt kreativa tänkande och världen inuti dig växer. Du tänjer på dina inre gränser, du tänker bortom invanda mönster och "utanför boxen". Detta är några av läsningens många sidoeffekter. Flera innovationer som vi idag ser som självklara skulle inte finnas utan visionärens, konstnärens och vetenskapsmannens eller -kinnans förmåga att fantisera. Det är samma område i vår hjärna som aktiveras både då vi läser eller försöker lösa en svår matematisk ekvation - vi behöver göra nya kopplingar och anstränga oss bortom det vi redan kan och vet. Och Albert Einsteins uppmaning till kvinnan som undrade vad hon kan göra för att hennes barn ska bli så klokt som möjligt - "läs sagor för ditt barn! Och sen? Läs ännu mera sagor för ditt barn" - hänger ihop med det kreativa rum som vidgas var gång du djupläser.

Varför vi behöver berättelsen

Vi skapar och formar ständigt vår egen historia. Var kommer du ifrån? Och vilka milstolpar, markörer och vändpunkter har du, då du ser tillbaka på ditt liv? För att förstå andra behöver du först känna din egen berättelse, och därför är det ingen slump att läsningen bevisligen gör dig både lyckligare, friskare och rikare. Eller att framgångsrika människor oftast är läsande kvinnor och män. Ordets makt är stor och kan utnyttjas för många syften. Det betyder också att någon med stor retorisk kunskap kan påverka massorna.

Du som läst min text så här långt kanske har fått svar på varför det idag görs stora internationella och nationella läsfrämjande satsningar. De finlandssvenska läsambassadörerna är en av dem, finansierad av Svenska kulturfonden, Svenska Folkskolans Vänner och stiftelsen Brita Maria Renlunds minne. Projektet är tre-årigt och verkar under Sydkustens Landskapsförbund med fokus på läsfrämjande verksamhet för barn i åldern 0-6 och 11-15. Amanda Audas-Kass och undertecknad har under de två senaste åren både fortbildat utbildningssektorn och gjort ett hundratal skolbesök i årskurs 5 till 9. Raseborgs stad som är en av de 16 medlemskommunerna inom Sydkustens Landskapsförbund, har förutom fortbildning också fått ta del av "Diktvärldar", som är ett samarbete med Bokkalaset. Samtliga elever i åk 6 i Raseborg får läsa och skriva dikt, bekanta sig med allt från Edith Södergran till amerikansk rap och bildpoesi. Året 2020 samarbetade jag med författaren Jolin Slotte och i år fokuserar vi på bilder och vändpunkter (som är årets tema). Eleverna får också delta med sin bästa dikt i en tävling som i fjol fick in ett hundratal bidrag; det finns så många olika och roliga sätt att locka till läsning!

Under skolbesöken för högstadiet brukar vi förutom att bjuda på hårdkokt läsfakta, också hålla ett interaktivt bokquiz där eleven ska para ihop rätt inledning med rätt bok. Vi presenterar ett skraddarsytt urval som ska locka olika slags läsare och uppmuntrar eleverna att dela med sig av sina egna erfarenheter.

Under det tredje och sista projektåret för jag också en fördjupande dialog med en grupp elever och tänker i denna text avsluta med att bjuda dig på en kort inblick i mitt jobb då det är som allra bäst:

Jag har fått träffa riktiga människor! Sexton livslevande tonåringar i ett trångt och svettluktande klassrum som dunsar ner vid sina skramliga bänkar och som vippar på

Projektets andra målgrupp är barn i åldern 0-6 där läsambassadörerna framför allt inspirerar föräldrarna och daghemmen. Foto: Matilda Audas Björkholm

stolen för att prova hur långt det går att luta sig innan den välter. Och som låter både tankar och idéer tippa över med glada mellanrum, som ifrågasätter världen och berättelserna som omger oss, som svär och brusar upp för att i nästa stund skratta högt.

Igår satt de som ljus och skrev, skrev, skrev. Det var vår tredje träff i samma klassrum, 75 minuter av intensiva möten kring böcker och berättelser. Vi har gått från fakta till bokbingo för att redan under andra träffen prata innehåll och vad som på riktigt lockar och intresserar dem i livet.

Vi söker böcker och läser utdrag ur favoriter. Och till andra träffen hade alla med sig en bok vars omslag väckt deras nyfikenhet och där vi tillsammans försökte klura ut innehållet. Vi läste baksidestexter och kunde tipsa varandra om allt från faktaböcker i hästanatomi till deckare och nyskrivna noveller.

I går jobbade vi med dialog. Jag återkopplar till böckerna från tidigare gånger och förundras över hur bra de minns. Vi lyssnar in olika karaktärer. Hur pratar vi med

varandra? Hur använder vi orden och vad säger våra ordval om oss själva och den andra? Vad gömmer sig bakom en replik? Var finns viljan och drivkraften i dialogerna?

Och när det blir deras tur, tystnar hela rummet. De skriver in sig i ett minne. Pennorna glöder, handlederna ömmar, suddgummin gnuggas frenetiskt och jag har lust att säga – stryk ingenting, men låter bli. Jag står där och ser på dem och mitt hjärta är lätt som en utsläppt fågel i vårljus. Någon suckar, en annan skrattar, en tredje söker orden långt bortom, rynkar pannan och får tag i ett minne som återskapas i ord.

Väl ute får jag äntligen dra av mig munskyddet och cyklar hem med ett dussin nya boktips och sexton vilda berättelser i ryggsäcken. De som önskar fortsätta undersökandet kommer jag nästa gång att träffa i en mindre grupp, de har ritat ett kryss vid sitt namn och det kittlar i magen av nyfikenhet.

Jag tänker på hur mycket det finns att upptäcka – tillsammans. Så många möten, samtal, frågor och ord som uppstått under bara några lektioner. Och det blir så tydligt för mig – hur de virtuella besöken vi haft med eleverna under pandemin inte går och inte bör jämföras med verkliga möten. Även om de digitala mötena är effektiva, även om de är funktionella, även om de varit nödvändiga och det enda alternativet, så aktar jag mig för att bli för bekväm i min hemmastol.

Här från hemmakontoret är det lätt att leverera, prestera och tro sig ha rätt om både det ena och det andra. Men i verkligheten finns sällan rätt och fel och entydiga svar är träiga och förstenade. Det pulserande livet är så mycket mer komplext och överraskande än vi någonsin kan föreställa oss.

Allt sker här och nu. Allt lever. Vi lever. Och tacksamheten över att få mötas (trots rädsla, osäkerhet och tvånget att bära den påklätrade mummosen) är stor och brusande.

Henrika Andersson är skådespelare, författare och läsambassadör. Hon skriver böcker och pjäser främst för barn och unga, håller skrivverkstäder och sjunger i ett rockband på fritiden. Hon har en stor förkärlek för Ekenäs, uppskattar Ramsholmens ro och att det är nära till allt, också på svenska.

Foto: Leif Weckström

Projektet De finlandssvenska läsambassadörerna började sommaren 2019 och pågår fram till sommaren 2022. Under tre års tid arbetar författaren och skådespelaren Henrika Andersson samt modersmålläraren och författaren Amanda Audas-Kass, som läsambassadörer i hela Svenskfinland. Den primära målgruppen är barn i åldern 0–6 år och unga i åldern 11–15. Projektets främsta fokus är att stödja barn och elever samt deras pedagoger, lärare och föräldrar genom föreläsningar, boktips och läsinspiration.

Bakgrunden till projektet ligger bland annat i de PISA-resultat som visar att läsfärdigheten hos barn i svenskspråkiga skolor ligger på en lägre nivå än hos barn i finskspråkiga skolor. Läsförbättringsarbete behövs idag mer än någonsin. Syftet med projektet är att lyfta fram, uppmuntra, förnya och utveckla läsförbättringsarbete bland finlandssvenska barn och unga. Svenska kulturfonden, Svenska folkskolans vänner samt stiftelsen Brita Maria Renlunds minne finansierar läsambassadörernas projekt. Sydkustens landskapsförbund fungerar som arbetsgivare.

Från berättelse till upplevelse

- När manuset får liv

Text: **Christoffer Holm**

En av de mest kreativa aspekterna av att förmedla berättelser är de otaliga sätt man kan göra det på. Ibland är den traditionella boken rätt medium, ibland kanske en podd, och ibland något där text och bild förs samman med ljud och ljus, i föremål och omgivningar. Att författa en sådan levande berättelse handlar om att skapa en ritning där stämning, budskap och känslor genom ett kreativt samarbete blir en unik upplevelse.

Våren 2018 fick jag mitt kanske mest oväntade telefonsamtal någonsin. I andra änden av linjen hörde jag en röst som jag inte kände igen, men ett namn som ett knappt år innan hade synts i samband med en av de mest unika teatersatsningar som ordnats i Västnyland under min livstid. Rösten tillhörde producenten Kerstin Karlberg, som året innan, Finlands 100 år av självständighet till ära, hade satt upp pjäsen *Okänd Soldat* i det lilla samhället Harparskog.

Självt satt jag i bilen på bakgården till ett höghus i Åbo, överraskad och funderksam men också nyfiken på vad ärendet gällde. Ganska snabbt klarnade det, men min fundersamhet och förvåning höll i sig. Frågan jag fick var enkel och dessutom rakt på sak, men trots det verkade jag inte förstå att den ställts till just mig. Varför? Något sådant hade jag ju aldrig gjort förut?

Min instinkt var att det var en fantastisk chans att pröva vingarna, men tyvärr en omöjlighet. Sällan har min egen osäkerhet inför ett projekt ändå så starkt mötts av en så tydlig tilltro från den andra parten. Kerstin hade läst den 100-årshistorik jag nyligen skrivit om Västnyländska Ungdomsringen och Raseborgs sommar-teater. Det tillsammans med min bakgrund som journalist och min utbildning som historiker gav henne och idékläckaren Henrik Wickström skäl att tro att jag kunde klara av uppgiften Kerstin just tillfrågat mig om.

Pjäsen Mauno Koivisto - Täckers President kombinerade teaterkonst på scenen med förinspelade videosekvenser där den historiska Mauno gestaltades av skådespelaren Martin Bahne. Att berätta historia genom teater krävde ett annorlunda manusarbete. Foto: Christoffer Relander

Självt trodde jag fortsättningsvis att det var en omöjlighet. Även om skrivandet och att författa berättelser var bekant så var det här en helt ny och främmande värld. Efter en dags betänketid gav jag i alla fall mitt svar. Det svaret har jag aldrig ångrat.

Ett och ett halvt år senare hade den första finlandssvenska teaterpjäsen om president Mauno Koivisto premiär i lilla Täckter i Ingå. Ett antal veckor senare hade 4 500 personer sett pjäsen. De svenskspråkiga dagstidningarna, och till och med de finskspråkiga kvällstidningarna, hade följt upp projektet med tiotals recensioner och artiklar. Tellervo Koivisto hade suttit på första raden under premiären, president Martti Ahtisaari och ministrarna Elisabeth Rehn och Christoffer Taxell hade besökt pjäsen, och jag hade skrivit mitt första teatermanus.

Skissen för bygget

Att skriva ett teatermanus, eller någon annan form av manus som ska dramatiseras på en scen eller kanske på film, handlar om att ge en berättelse möjlighet att få liv. Manuset är ett första steg till att skapa något levande.

Undertecknads och regissören Ville Sandqvists manus studeras av ensemblen. Foto: Chris Senn

Egentligen kan manuset jämföras med en ritning. Det är en stomme som skapar struktur, kronologi och binder ihop berättelsen. Att skapa en berättelse på en teaterscen eller en bioduk utan ett manus skulle leda till samma som att bygga ett hus utan en ritning. Med en skicklig byggare blir det säkert både klart och har samtliga delar som behövs i ett hus, men frågan är om byggaren ändå glömt något, om alla delar är på rätt plats, och om huset säkert håller ihop? Blir det något som någon vill bo i?

Precis såsom en husritning är ett viktigt redskap i både planeringen av bygget och ett verktyg under byggnadsprocessen, är ett manus något som behövs under alla skeden av teaterproduktionen eller filmandet och editeringen av en film. Manuset ser till att pjäsen inte faller ihop, precis såsom ritningen för huset. I manuset sammanfattas idéer, strukturen slås fast och kronologin byggs upp för att se till att allt blir så logiskt som möjligt, förstäeligt och sammanhängande.

Det betyder ändå inte att berättelsen i manuset är densamma som i slutprodukten. Ett bra manus ska vara tillräckligt detaljerat men också ge rum för tolkning och anpassning liksom inspirera mer än låsa de som ska arbeta vidare med det. Det var också orsaken till att jag vågade ta emot utmaningen i Täkter. Vi skulle vara ett

team. Även om jag var en nybörjare på området skulle jag få förmånen att jobba med idel teaterproffs.

Jag fick äran att lägga grunden för berättelsen, för vad som skulle ske på scenen, vilka karaktärer som skulle stå där, och hur omgivningen skulle se ut. Med mitt kunnande som historiker kunde jag föra in det historiska sammanhanget. Men inte heller i det skedet var jag ensam. Manuset blev resultat av våra gemensamma idéer liksom intervjuer med Koivistos grannar, kollegor och bekanta. Tillsammans byggde vi berättelsen som jag skrev ner.

Drömmar en del av det kreativa

Då jag skriver ett manus försöker jag genom arbetsprocessen i mitt eget huvud alltid skapa en vision av resultat, att helt enkelt se slutresultatet på scenen, i Youtube-filmen eller i tv-dokumentären framför mig. I den visionen kan man ta ut svängarna, låta fantasin och kreativiteten flöda, ja till och med drömma och överdriva. Slutresultatet blir ändå sällan detsamma som man inledningsvis tänkt.

Ofta får man backa, hejda drömmarna och visionerna och tänka vad som verkligen är rimligt och praktiskt möjligt. Men beroende på vad slutprodukten ska vara ska man också våga ta ut svängarna. Samtliga produktioner jag jobbat med har nämligen handlat om teamwork, och då kan ens modiga och mest kreativa drömmar ge en tanke och idé hos någon annan i teamet. Att olika människor läser samma text på olika sätt är en självklarhet som i detta sammanhang kan leda till nya och ännu mer kreativa lösningar.

Att skriva ett manus är på flera sätt både enkelt och svårt. Egentligen finns det inget rätt och fel, men för att lyckas få fram den berättelse och känsla, det budskap och den upplevelse som du eftersträvar, måste du vara tydlig. Även om ett manus inte behöver följa en viss mall måste det kunna läsas och förstås av alla som ska arbeta med det. Därför måste man enas om ett speciellt språk, en mall som är lika tydlig för den som filmar, står på scenen, regisserar skådespelarna, bygger kulisserna, sköter sminket, editerar filmen, eller bygger upp ljudvärlden.

Enligt mig är det en av de roligaste och mest givande aspekterna av manusarbete. Du skriver inte en bok ensam, du levererar inte en färdig produkt till en uppdragsgivare. I stället skapar du en grund som någon annan arbetar vidare på, ett

Scener ur pjäsen om Mauno Koivisto - Täckters President, baserade på minnen och anekdoter insamlade bland grannar och vänner. Foto: Chris Senn

frö, en vision och en berättelse som man därefter diskuterar och utvecklar, något som sakta växer fram från text till något visuellt, något där texten gradvis får mer och mer liv, något som till slut förmedlar en stämning, ett budskap och känslor på ett sätt som en ensam text sällan kan.

Bara att börja

Som med alla texter brukar det vara svårast att veta var man ska börja. Men hur svårt det än känns lönar det sig ibland bara att börja skriva, varsomhelst och vad-somhelst, och då man en gång börjat är chansen stor att idéerna börjar flöda snabbare än man hinner skriva ner dem. Så gick det med pjäsen om *Mauno Koivisto - Täckters president*, och så har det gått med många små och stora projekt därefter.

Tre år efter att jag för första gången tryckte ner tangenterna och fick den första meningen nerskriven i mitt första manus har de avklarade manusprojekten blivit många fler. Allt började med ett telefonsamtal, och något som jag kände var omöjligt. Även under projektets gång kändes det många gånger omöjligt, och framgångsrikt blev det enbart tack vare att de andra i produktionsteamet hade erfarenheten och tålamodet som behövdes för att arbeta med en helt grön manusförfattare.

Men tillsammans skapade vi ett manus och därefter en regi. Snart stod skådespelarna på scenen, repliker övades in och scenografin sattes på plats. Det sista jag som "manusförfattare" gjorde inför premiären var att söka gamla bilder på ett bombat Åbo slott och fotografera en gammal tågagn på bangården i Åbo. Fotot av slottet behövdes för att visa hur Koivistos hemstad såg ut efter kriget, fotot av tågagnen skulle användas som fond för scenen där Koivisto åker till Sovjetunionen för ett statsbesök. Då Täckters President sattes upp på scenen i Ingbohed skapade vi teater tillsammans. Alla jobbade med mer eller mindre allt, oberoende av vad vi ursprungligen haft för uppgifter. Redan under projektets gång, och utan tvekan vid premiären, stod det klart. Att få förmedla en berättelse på det här sättet var något speciellt. Några veckor senare stod nästa projekt för dörren. Den här gången var jag säker på vad jag skulle svara, omedelbart.

Inget projekt det andra likt

Manusförfattande handlar ofta om att blanda fiktion och verklighet på ett trovärdigt sätt, att bjuda på överraskningar men också något bekant, och i mitt fall och inom det jag brinner för att skriva: att koppla ihop historia och nutid, få oss att tänka på varifrån vi kommer, och gärna även vart vi är på väg, vad historien har för betydelse i nuet.

Att skriva manus för film var en ny upplevelse. Här spelas scener och intervjuer för Harparskoglinjen - Västfronten mot Sovjet in. Foton: Johan Ljungqvist

Den chansen fick jag i mitt andra stora manusprojekt som inleddes i december 2019. Tack vare kontakter som skapats via Koivisto-projektet i Täkter hittade jag och fotografen och filmaren Johan Ljungqvist varandra. Han hade en idé som han drömde om att skapa en dokumentär kring, med målet att berätta historien för så många som möjligt. I mitten av december satte vi oss ner för ett första möte. Samtidigt handplockades ett produktionsteam och projektet kom i gång.

Den här gången var min uppgift igen att författa ett manus, men nu med ett slutresultat i helt annat format. Från teater hoppade jag nu plötsligt till filmens och

dokumentärens värld. Visionen var en dokumentär om en bortglömd försvarslinje som alla som åkt bil eller tåg mellan Hangö och Ekenäs sett, men som få visste vad den handlade om. Efter presidentskap och politik handlade det nu om krig och självständighet.

Då arbetet med dokumentären *Harparskoglinjen – Västfronten mot Sovjet* inleddes var det en helt ny form av projekt och en spännande utmaning för samtliga medlemmar i produktionsteamet. För mig var det här igen en ny form av manus, som krävde ett annat tankesätt.

I det här projektet fanns dessutom en historia som måste berättas från början till slut, samtidigt som tiden att berätta den på var begränsad. Vanligtvis säger man att en sida text ska motsvara en minut i filmen eller på scenen. Men det kan givetvis variera stort beroende på hur man skriver. Därför gäller det enbart att försöka räkna ut hur länge det tar för någon att säga en mening, springa genom en skog, svara på en fråga i en intervju eller dricka en kopp kaffe. Det handlar om att spela upp den tillänkta sekvensen i sitt huvud men också att helt matematiskt räkna minuter och sekunder. För mig personligen har det här varit en stor utmaning, men också något som jag sakta byggt upp en känsla för. Ofta har det man ska skriva manus för nämligen en tidsram, och den måste följas. Såsom med allt annat i livet är tiden begränsad.

Ett pussel av känslor

Under projektet med filmen om Harparskoglinjen ställdes vi inför många frågor som måste klargöras i samband med manusarbetet. Vilket perspektiv skulle vi fokusera på, vilken del av historien ville vi berätta, hur skulle vi skapa något unikt som skulle gå utanför den traditionella krigshistorien? Och hur skulle vi få publiken, 80 år efter att kriget utspelade sig, att kunna sätta sig in i den dåtida vardagen?

Vi hade nämligen många syften och målsättningar med dokumentären. Vi ville göra något annorlunda, vara modiga och nytänkande, även om vi som sagt igen stod inför en helt ny form av projekt. För att ha en chans att lyckas behövde vi tydligt fastställa filmens budskap, syfte och målgrupp för att den skulle ha en möjlighet att gå hem hos publiken. Manusarbetet gick nu hand i hand med planeringen av hela filmen. Själv bollade jag mellan manus, projektplaner, finansieringsansök-

ningar och jakten på arkivmaterial. Dessutom kom ett helt nytt element in i manusarbetet. Den här berättelsen skulle inte i huvudsak berättas av skådespelare. Den här gången skulle människorna som själva hade upplevt de historiska händelserna för 80 år sen få komma till tals.

Att intervjua människor som upplevt krig, skräck och oro, som sett både vänner stupa och familjer fly i skräck, var ett ansvarsfullt uppdrag som måste göras rätt. För att få deras berättelser att gå ihop med den historia vi ämnade berätta måste vi ställa rätt frågor. Men att som ung människa i ett tryggt välfärdssamhälle ställa frågor om rädsla, osäkerhet och död, sådant som de upplevt som vardag under flera år, var allt annat än lätt. Då stunden var inne var det en upplevelse jag sent kommer att glömma. Att själv hålla känslorna i styr, men samtidigt visa medkänsla och försöka sätta sig in i vad de upplevt, var en nästan omöjlig ekvation.

Med facit på hand lyckades det i alla fall, men med intervjuerna inspelade började det riktigt komplicerade arbetet. Veteranernas berättelse skulle nu föras in i manuset och kopplas ihop med visuellt material, ljud, känslor och flera experters kommentarer om kriget på Hangöfronten och försvarslinjen vid Harparskog. Det var ett pussel, men också det mest intressanta pussel jag någonsin lagt. Varje pusselbit var intressant i sig, tillsammans var de något helt otroligt. Den berättelsen måste vi ge den ära den förtjänade.

Sakta men säkert hittade pusselbitarna sin plats, i kronologin och i förhållande till varandra. Med en berättarröst fylldes de sista tomrummen. Då allt var klart var det svårt att tro var vi hade börjat. Återigen hade historien fått liv. Flera människors unika och dramatiska berättelser hade förenats, precis såsom historien en gång hade förenat dem.

Fantasi och ansvar

Gemensamt för de stora manusprojekt jag fått vara med om hittills, och likaså för många av de andra små projekt jag fått glädjen att delta i, är att ge det förflutna liv.

Att få arbeta med det som utbildad historiker hoppas jag är en styrka, men också något som gläder mig stort. För mig är det dessutom viktigt att få föra ihop det kunnande jag har från den vetenskapliga världen, med vardag och ett populärhistoriskt intresse. Att ge historien liv kommer med ett ansvar och ofta en del risker, men också otroliga möjligheter.

Vi sätter oss in i förflutna människors vardag, och i händelser som har utspelat sig för länge sedan. Oftast handlar det om personer och fenomen som nulevande människor inte har några egna minnen av. Särskilt då blir uppgiften att ge historien liv allt tydligare. Vi får chansen att berätta och förklara på ett sådant sätt att vi kan sätta oss in i det förflutna, i hur man levde och tänkte, och i vilka omständigheter som påverkade vardagen.

En text blir i vanliga fall på riktigt levande först då någon läser den. Varje läsare tolkar den på sitt eget sätt och spelar ofta upp berättelsen i sin hjärna. Här har läsarens fantasi liksom intresse för och förmåga att leva sig in i något en avgörande roll. Men då man skriver ett manus som resulterar i film eller teater får skribenten snabbt en större roll, och därmed också ett större ansvar. En större del av tolkningen faller på den som gör filmen eller teatern, och en mindre andel lämnas till tittarens fantasi. Något förenklat kan man faktiskt säga att ett filmmanus skrivs för verkligheten, medan exempelvis en bok skrivs för fantasin.

Samtidigt som jag genom källkritik och vetenskapliga metoder kan försäkra mig om att jag uppnår så mycket "sanning" och "fakta" som möjligt, måste jag beakta detta. Exempelvis i Takter skulle jag och resten av teamet berätta historien om en president, en människa som levt och verkat för enbart några år sedan. Hur skulle vi kunna göra det ärligt, sanningsenligt, etiskt och respektfullt, samtidigt som jag genom min position som historiker hade vissa önskemål och krav på slutprodukten? Möjligheterna var många men ansvaret också stort. Berättelsen på scen skulle komma att väcka tankar och känslor, upplevas och spelas upp i nuet.

Tack vare min utbildning hoppades jag ändå att jag skulle kunna beakta risker med att göra teater av historia, att ge berättelsen liv på ett mångdimensionellt sätt. Att regissören Ville Sandqvist tänkte lika blev en stor lättnad. Vi berättade inte en sann historia, vi presenterade olika människors minnen av det förflutna, minnen som stod i konflikt med varandra, men som ändå kunde anses vara subjektivt sanna för den person som kom ihåg dem. Det gav förhoppningsvis publiken möjligheten att både förstå det förflutna bättre och kunna ifrågasätta och kritisera det.

Oberoende av vem som har vilken roll och vilket ansvar då en historia får liv vill jag påstå att den så gott som alltid tjänar på att få liv. Därför är jag idag också otroligt tacksam för att jag har förmånen att få arbeta med sådant vid sidan av mina

Ännu då scener spelas in, eller då berättarrösten för en film bandas, kan manuset ändra. Här finjusterar undertecknad berättarrösten för *Harparskoglinjen - Västfronten mot Sovjet* vid inbandningen. Foto: Johan Ljungqvist

andra projekt kopplade till det akademiska och historia. Dessutom tror jag att intresset för historia kan gynnas av att historier berättas på film och teater.

Många vägar till framgång

Även om det finns vissa tekniska mallar för olika sorters manus, såsom dokumentär, teater, och spelfilm, är ett projekt sällan det andra likt. Det är också en del av charmen. Samtidigt innebär det att det är svårt att förklara hur ett manus uppstår. Däremot är det enklare att säga när man nått det första steget till att lyckas. Det är faktiskt precis såsom i boken då man kan se berättelsen spelas upp framför sig.

Manus kan också ha olika nivåer av dramaturgi i sig. Ibland är manuset mest ett strukturellt skelett, andra gånger är dramat redan en del av det. I teater är det ofta olika personer som skriver manus och dramatiserar, innan en regissör kommer in och dessutom arbetar vidare med helheten. I andra projekt kan en och samma

person skapa hela underlaget för regissören, och ibland till och med för den slutliga editeringen.

Sätten är många, men vissa spelregler och goda tips finns det så klart, särskilt för hur ett manus byggs upp. Frågeställningar, aha-upplevelser och cliffhangers är självklara element i de flesta berättelserna. Dramatik och konflikt likaså. Hur man skapar dem beror på berättelse och medium. Sätten är i alla fall många. Tack vare att berättelsen på bioduken eller teaterscenen dessutom får liv kan man ytterligare arbeta med både undermedvetna och fullt synliga effekter i bild och ljud eller något överraskande i scenografin eller kostymerna. Som sagt är det inledningsvis enbart kreativiteten som sätter gränser.

I det här skedet ställer sig många säkert många frågan vad ett bra manus är? Det är en fråga som egentligen har lika många svar som det finns manusförfattare. Ofta är det ändå avgörande om manuset har en berättelse som griper tag i dig och får dig att vilja veta mer, bli nyfiken, helt enkelt så att du inte vill sluta läsa eller titta. Att sympatisera eller till och med identifiera sig med människor i berättelsen, oberoende om de är verkliga eller fiktiva, är också betydelsefullt.

Men ibland blir faktiskt även dåliga manus till något riktigt bra. Som sagt är allt som handlar om film och teater så gott som alltid ett stort teamarbete. Manuset är enbart en del, men förhoppningsvis fröet som leder till något intressant, något som kan sägas ha uppkommit från nästan tomma intet, och plötsligt ge en berättelse liv på ett sätt som i enbart text skulle ha varit omöjligt.

Christoffer Holm är manusförfattare till bland annat teaterpjäsen *Mauno Koivisto – Täckters President* som spelades i *Täckter, Ingå, hösten och vintern 2019*. Dessutom har han skrivit manus till dokumentärfilmen *Harparskoglinjen – Västfronten mot Sovjet* och arbetar nu med det nya projektet *Porkala – Röster från Parentesen*. Holm har även skrivit historiker om lokala företag och institutioner i södra Finland, och doktorerar vid Åbo Akademi med en avhandling om det nedlagda stålverket i Koverhar, Hangö.

Monika Fagerholm:

Jag höll på att skriva mig till dårhuset - teatern räddade mig

Text: **Tove Virta**

Författaren Monika Fagerholm har kallats allt från "litterärt geni" till "en av de stora". Hon har en utpräglad egen stil och en förmåga att lägga fingret på det svåra, det som bränner eller provocerar. Och tidvis blir hon ett "Författardjur".

– Jag har blivit den jag är genom att skriva, på gott och ont. Det har gett mig massor av energi och frigjort mig. Men mentalt har det också varit otroligt slitsamt, fordrat mycket hängivenhet. Två gånger har jag gått i väggen, och jag är nykter alkoholist.

Monika Fagerholms personlighet utstrålar nyfikenhet, en egenskap som inte låtit sig påverkas av vare sig stor framgång bland både kritiker och läsare eller livets hårda törnar. Det vittnar hennes energi om, där hon sitter på en restaurang med havsutsikt i Ekenäs. Det mörka burriga håret framhäver det uttrycksfulla ansiktet medan hon beskriver hemligheten bakom ett framgångsrikt skrivande. Hon lägger fram orden på ett sätt som ifrågasätter invanda tankebanor och normer, något som är kännetecknande för henne.

– Man behöver inte vara en duktig skribent eller ha en färdigt uttänkt handling för att skapa en bra bok.

Med det här tankesättet har hon i bok efter bok underhållit, överraskat och inte minst gett stor plats och röst åt flickor och kvinnor. Samt vunnit pris efter pris. Hon flyttade till Västnyland år 1998 och idag finns hennes vrå av världen i Tenala där hon bor med sin man Hilding Nylund.

Första romanen - Underbara kvinnor vid vatten

Vi skapar en bild av hennes författarskap med avstamp i genombrottsroman *Underbara kvinnor vid vatten*. Genom den hittade hon sitt sätt att skriva.

– Då jag skrev den hade jag egentligen ingen idé om hur man skriver en roman. Men jag hade bläddrat i tidningar och skaffat mig en bild och en ton, och visste att den skulle handla om det tidiga 1960-talet. Den skulle också utspela sig i ett sommarparadis, hade jag bestämt.

Hon var ung och arbetade heltid, men hade fått ett författarstipendium som gjorde att hon kunde vistas en tid på

Lärkkulla folkakademi i Karis. Bakom sig hade hon två böcker, prosastycken i *Sham* 1989 och novellsamlingen *Patricia* år 1990.

– Ung och dum som jag var beslöt jag att skriva romanen på en månad, säger Monika med en klurig men okonstlad blick.

För att klara den hårda tidsramen bestämde hon sig för två saker: att skriva fem sidor per dag och att blicka framåt vad som än händer.

– Första dagen gick det dåligt. Andra dagen, det vill säga sidorna 6-10, gick riktigt usest och jag funderade över hur jag skulle orka vara fast en hel månad med det här,

Monika Fagerholm har haft en turbulent men framgångsrik författarkarriär. Foto: Niklas Sandström

inget hände. Men fjärde dagen började det gå an, och femte dagen gick ännu bättre. Sjätte dagen var jag helt inne i det, det var magiskt. Berättelsen rullade ur mig.

Hon talar också om dramaturgin som ger berättelsen en början, en första vändpunkt, en handling, en andra vändpunkt och ett slut.

– Jag tror på intuitiv dramaturgi, att vi har dramaturgin i vår ryggmärg eftersom det är vårt sätt att gestalta verkligheten. Vändpunkterna under min månad på Lärkulla minns jag - dag 10 kom den första vändpunkten, och dag 23 den andra.

De tre sista dagarna skrev hon dag och natt för att komma till slutet. När hon var färdig hade hon en berättelse nertecknad, där också miljön och personerna var beskrivna.

– Skrivandet blev ett redskap för att befinna mig i den värld jag såg framför mig. En stor lärdom var dock att det som endast är tänkt, det finns inte. Endast det nedskrivna finns.

Hon trodde inte hon skulle bli färdig med romanen. Men det blev den, och tog sist och slutligen tre år att slutföra innan den kom ut år 1994.

– Underbara kvinnor vid vatten blev sist och slutligen en våldsam succé. Det var som att kliva ut ur garderoben till något otroligt, minns Monika.

Trots att hon lärde sig vilken arbetsmetod som passade henne är den ingen fullständig schablon som varje gång fungerar på samma vis.

– Egentligen kan jag inte ännu heller säga att jag vet hur man ska skriva en roman, eftersom varje roman kommer till på sitt eget sätt.

Skrivandets tre faser

Hon har sedan dess strukturerat arbetet i tre steg, en metod hon också lär ut. Allt börjar med en tanke och intuition mer än som en klar idé. Hon ser kanske någon scen framför sig eller en ögonblicksbild som behöver formuleras i ord. Detta kallar Monika för sin ”värld”, den helhet hon ser framför sig.

– Tänk inte text, du ska istället framkalla en ”värld”. Den här tanken är frigörande för många som till exempel i skolan fått höra att de inte kan skriva, däremot kan de ha otroliga ”världar” inom sig.

Utifrån ”världen” föds råmanuset som handlar om något helt annat än att tänka meningar eller fint språk.

– Man ska inte blanda det här första manuset som är irrationellt och intuitivt med det rationella, själva skrivandet. Hjärnan tål inte det. Vi kan inte vara irrationella och rationella samtidigt, då blir vi tokiga.

Efter att hon skrivit sig igenom det här första skedet finns ”världen” nedskrivna, personligheterna finns och början på en berättelse har fötts, men allt annat är ofärdigt.

– I steg två börjar kneget med oändliga bearbetningar, varav den första fortfarande är mycket kreativ och intuitiv. I det här skedet kommer jag underfund med form och språkstil.

Först efter detta framskrider Monika till det rationella skedet där det är det dags att fundera på texten, justera språket, få boken exakt och göra allt färdigt.

Det sårbara Författardjuret träder fram

Efter succén med *Underbara kvinnor vid vatten* planerade Monika vidare för en författarkarriär, och tänkte att det skulle gå snabbare att skriva eftersom hon blivit varm i kläderna och hittat sitt eget sätt att jobba. Planen var att ge ut en bok vartannat år. Men det tog lång tid till nästa roman, *Diva*. Att en roman tar länge att skriva har hon nu accepterat. Skapandet är energikrävande och en författare behöver ge hundra procent av sin energi i varje del av processen.

– Man ska skriva om det som bränner för en själv.

Det betyder också att en bok blir mycket utlämnande, författaren blottar sitt innersta. Då en roman är publicerad ska skribenten presentera det nyss blottlagda för läsare och kritiker. Det är då dags att hålla föredrag, besöka bokmässor och möta publiken. I den kontexten blir det svårt att särskilja skrivandet som arbete och det privata jaget, och Författardjuret träder fram, förklarar Monika.

– Istället för mitt riktiga jag uppstår något jag kallar Författardjuret, som är den som möter publiken, pratar om sina böcker, får recensioner och blir bedömd. Författardjuret existerar under några månaders tid efter att boken kommit ut.

Det här djuret är enormt sårbart och saknar självförtroende, det är en föredragshållare av rang och en stor narcissist, och innebär ett plågsamt tillstånd men också ett skydd.

– Skulle Författardjuret få bestämma, skulle alla författare i världen heta Monika Fagerholm. Tänk en bokmässa med flera hundra författare som alla är i samma tillstånd - high speed och "jag, jag, jag".

Med mer livserfarenhet i bagaget såg Monika mönstret, och märkte hur Författardjuret levde endast några månader efter varje bok. Efter den perioden återgick hon till sitt riktiga jag. Skapandeprocessen med en roman är så pass tung att en del författare använder professionell terapi för att klara av den. Monika såg den som en orsak till att hon blev alkoholist. Det blev hennes sätt att stå ut med sig själv.

Romanen *Diva* och drickandet

För att få en större inblick i hennes liv blickar vi tillbaka till Monikas studietid. Hon studerade psykologi och var mycket intresserad av neurologi. Idag skulle hon antagligen vara psykolog, om hon inte valt författaryrket.

– Jag var en rätt lysande flicka som ung, men lite skum. Satt på biblioteken och läste, läste, läste. Jag var också jätteblyg och kände mig otillräcklig, så som många unga gör.

I slutskedet av psykologstudierna bröt hon upp och bytte ämne. Litteraturvetenskapen drog det längre strået i samband med en livskris. Tack vare litteraturvetenskapen fann hon ett nytt sammanhang i livet.

– Jag hittade människor som tyckte om att prata om lika konstiga saker som jag, som hade många tankar och gillade litteratur.

Sin första bok *Sham* skrev hon därefter på Biskops-Arnö i Sverige. Den kom ut 1987, samma år som hon tog sin examen.

– Det var befriande att komma bort från de personbundna finlandssvenska kretsarna, "schackena". Jag fick ett livssammanhang.

Men hon var också mycket ensam. Dessutom behöver man som författare, i sin ensamhet, vara hängivet passionerad för den text man jobbar med.

– Alla dagar ska du vara rejält intresserad av det du skriver, och ofta skriver man om verkligt svåra saker, säger Monika med stor erfarenhet i bagaget.

Den mest spännande skrivandeprocessen upplevde hon under arbetet med *Diva* (1998). Romanen hyllades stort, kallades för en vändpunkt inom den finlandssvenska litteraturen, och en förnyelse av den finlandssvenska romanen. Nu hade dock Monikas drickande tagit fart, även om det ännu inte var som värst.

– Jag har skrivit på fyllan och det har gått alldeles bra, man ska inte hymla med att världen och skapandeprocessen öppnas av att dricka. Man kanske inte kan redigera text, men den delen är en så liten del av skapandet. I något skede vänder drickandet ändå sig emot dig, och du går sönder som människa och person. Det är ett helvete.

Vägen till ett nyktert liv

Efter *Diva* började Monikas kamp för att bli nykter. Hon minns hur hon reflekterade över sin situation speciellt efter att hennes mamma dog och hon märkte att hon inte kunde sörja.

– Jag kunde gråta i telefon med en vän men kände inget längre, känslor som sedan kom tillbaka då jag blev nykter. Men man blir också otäck när man dricker, full av aggressioner och en känsla av att allt är andras fel. Man sabbar allt, betar sig som ett barn.

Efter fem år av försök att avsluta sitt alkoholberoende slutade hon sist och slutligen dricka. Då var hon 42 år. Längs vägen hade hon fått en del fysiska men, kroppen hade sagt ifrån. Till sist var det tron som hjälpte henne, och sedan 2003 är hon nykter alkoholist.

– Att bli nykter är det största som hänt mig. Det kändes som att födas på nytt, som att vara både barn och tonåring igen. Om jag inte hade slutat skulle jag inte leva idag.

Vid den här tiden skrev hon följande bok, *Amerikanska flickan*, som kom ut 2004 och kan klassas som Monikas internationella genombrott. Följande år mottog hon flera priser, bland annat Augustpriset år 2005.

Trots alkoholens inverkan har hon inte märkt att böckerna ändrat stil eller karaktär av alkoholen.

– Så genomgripande var det inte. Trots att jag drack lyckades jag trots allt göra mitt bästa. När jag tittar på texterna jag skrev som full tycker jag fortfarande att “inte var det nu så dåligt”. *Diva* är en sådan bok.

Idag ser hon ändå på den här tiden som “helvetet på jorden”. Det fanns inget gott i det och det tog mycket tid.

– Först ska du dricka, sedan ska du dricka igen, dricka, dricka, dricka mera - och sedan blir du fysiskt sjuk.

Ingen utomstående kan enligt Monika få en alkoholist att sluta.

– Man måste inse det själv. Och det bästa anhöriga kan göra är att sluta möjliggöra drickandet och sätta gränser.

Det finns redskap för att få bukt med alkoholmissbruk, ett bra sätt ser Monika i möjligheten att delta i AA:s verksamhet, något som hon fortfarande gör. Men hon har märkt att bilden av hur man hanterar drickandet ofta anses vara att sluta dricka, men att det egentligen är något annat man behöver komma åt.

– Det gäller istället att sluta tänka på alkohol.

Vägen tillbaka efter mental krasch

Följande bok präglades av sorg. *Amerikanska flickans* fristående fortsättning *Glitterscenen* publicerades år 2009, och den bokprocessen blev känslomässigt svår att hantera. Monika gick i väggen så allvarligt att hon till och med måste lära sig skriva

År 2016 deltog Monika i teaterpjäsen *Lost Primadonnas* på Kulturhuset Karelia. Från vänster: Rose-Marie Malm, Monika Fagerholm och Annika Kurtén. Foto: Chris Senn

igen. Det var andra gången i livet hon fick ett mentalt sammanbrott. Hon beskriver det som en hemska process, som samtidigt gav nya insikter.

– Jag är annars en stark och sund människa, så det kändes väldigt främmande att må på det sättet. Men då jag efteråt analyserade läget insåg jag att jag höll på att skriva mig till dårhuset.

Problemen handlade om för mycket ensamhet och för lite människor - eller fel människor.

– Jag hade också en idé om att inte finns någon fritid, att allt är skapande. Men här tänkte jag om. Det måste finnas fritid. Efter det här skaffade jag ett kontor åt mig.

Samma år som *Glitterscenen* gavs ut hittade Monika amatörteatern. Erik “Miki” Pöysti höll scenskola för vuxna i Ekenäs, vilket utmynnade i pjäsen *Lost Primadonnas*.

På Bokkalaset 2020 var det omvända roller då Monika intervjuade Tove Virta om hennes nya bok *Röster från Ekåsen*. Foto: Mona Salama

då romanen *Vem dödade bambi?* Lanserades. Romanen utmynnade i flera priser, bland annat Nordiska rådets litteraturpris.

Monika Fagerholm idag

Monikas syn på livet är idag som 60-åring förändrad, så också hennes livsstil. Hon lever hälsosamt, rör på sig mycket, simmar, dansar och gympar. Ser välmående och glad ut. Balanserad. Inget Författardjur hemsöker henne heller då vi träffas.

– Vardagen är så värdefull. Det händer svåra saker, men jag har en annan grundinställning. Jag tror däremot inte på positivt tänkande, men nog på en positiv approach och positiv energi.

Idag umgås hon med alla sorters människor även om hon gärna håller författare på lämpligt avstånd. Efter ett halvt års skrivpaus för ett audiodrama är hon tillbaka

Gruppen av kvinnor med helt olika bakgrund och livsöden skrev, regisserade och spelade. Monika var yngst.

– Teatern räddade mig. Man blir frisk och glad av amatörteater. Men här hör det också till att man grälar, vilket är bra eftersom man får utlopp för något utan att det är på liv och död - viljor behöver stöta mot varann.

År 2012 kom boken *Lola uppochner*. Såsom de två tidigare böckerna var även den en thriller. Också den togs väl emot och blev dessutom tv-serie några år senare. En ny stor succé var ett faktum år 2019

i sina vanliga rutiner och skriver tre timmar varje morgon. Vid sidan om skrivandet jobbar hon med elever.

En ny roman är på gång. I den processen befinner hon sig i det intuitiva skedet då hon skriver råmanus. Men mer om den berättar hon inte. Än. Kanske en ny succé väntar bakom hörnet?

Tove Virta är journalist samt bok- och pjäsförfattare. Till vardags arbetar hon som streamproducent på Svenska Yle och har även tidigare samtalat med Monika Fagerholm om författarskap och litteratur i samband med sin bok *Röster från Ekåsen – 100 år av berättelser från ett mentalsjukhus*.

Västnyland år 2021

Text: Christoffer Holm

Ett sällan skådat intresse för att flytta till regionen, en ny rekordsommar för turismen och förbättrad ekonomi för samtliga kommuner, hörde till ljusglimtarna för Västnyland under 2021. Många hade säkert hoppats att 2021 även skulle bli året då livet återgick till det normala efter coronapandemin. Även om så inte blev fallet, åtminstone inte helt, lärde vi oss på många sätt leva med pandemin och gå framåt på många fronter.

År 2021 har därför på flera sätt fört med sig mycket positivt för regionen, ofta även sådant som fått oss att tänka på annat och framför allt se framåt. I och med att samhället på flera håll anpassat sig till pandemin har den ingalunda dominerat allt vi gjort. På något plan har vi säkert redan nått det så kallade ”nya normala”, men också återgått till mycket av det som var vår verklighet och vardag innan pandemin började. Krönikan innehåller därför också mycket annat, och samlar som vanligt handlingar, fenomen, diskussioner och trender som präglat det gångna året i sydligaste Finland.

Regionen har överraskat och överraskats, men också fortsatt bygga sin vardag på den stabila grund som finns sedan tidigare. Årskrönikan visar återigen hur mångskiftande Västnyland är som region. Kommunerna har arbetat vidare för att ge bästa möjliga service till sina invånare, kultursektorn har sakta men säkert återhämtat sig och levererat nya upplevelser, näringslivet har visat prov på både uppfinningsrikedom och mod, och lokala idrottare har nått nya framgångar. Trots fortsatta begränsningar har mycket hänt.

Årets krönika presenterar allt detta och mycket mer enligt det traditionella uppbygget där handlingar, projekt och utmaningar först presenteras för kommunernas del, för att sedan övergå till vardagen för kommuninvånarna och samhället i stort. Därefter diskuteras näringslivets utmaningar och landvinningar, samt en överblick över kulturlivets, sportens och idrottens gärningar och framgångar. Slutligen presenteras en översikt av årets väder och aktuella miljöfrågor. Årskrönikan är ound-

*Under året uppmärksammades Billnäs i och med den nya fisktrappan och en ny kulturhistorisk vandringsled. Dessutom expanderar turismverksamheten i det gamla bruket.
Foto: Johan Ljungqvist/Multifoto*

vikligen en begränsad sammanfattning, men var och en kan lättillgängligt fördjupa sig i det mesta på exempelvis de västnyländska nyhetssajterna på nätet.

År 2021 har återigen varit ett intressant år att följa med och nu blicka tillbaka på, både lokalt och globalt. Globala händelser har återspeglats i Västnyland, men Västnyland har också syntts ute i världen. Inför 2022 har regionen mycket att se fram emot.

1. Från kommunerna

En fortsatt kamp mot pandemin, men också överraskande goda ekonomiska resultat från 2020, en positiv framtidstro och stora investeringar präglade de flesta västnyländska kommuners dagliga arbete under 2021. Även om Raseborg ännu lever med hotet om att bli kriskommun ser det ljusare ut även där. I samtliga kommuner har stora bygg- och infrastrukturprojekt under både privat, kommunal och statlig ledning fortsatt och även färdigställts. Låga räntor har också gjort att bland annat Ingå, Kyrkslätt och Lojo vågat budgetera för stora investeringar även år 2022. Dessutom bytte ett antal uppseendeväckande fastigheter ägare i en stor del av regionen under året.

Pågående och kommande byggen

Ett av de mest synliga byggprojekten i Västnyland under 2021 var utan tvekan bygget av den nya viadukten över järnvägen i Hangö. Rivningen av den gamla och bygget av den nya överfarten inleddes hösten 2020 och stängde då huvudleden för biltrafik mellan södra och nordvästra Hangö. I december 2021 kunde den nya viadukten öppnas.

Ett annat synligt projekt var bygget av det nya kulturhuset Fokus i Karis. I slutet av året såg allt ut att gå planenligt, med planerat färdigställande i juli 2022. I Ekenäs gick planerna på det nya konstmuseet Kronan vidare då Raseborgs stadsfullmäktige godkände samarbetsavtalet med Albert de la Chapelles stiftelse, som ska donera museibygnaden åt staden. Debatten om alltifrån ekonomi till utseende gick het på både stan och sociala medier, men projektet gick oberoende framåt. Under sommaren inleddes bygget som ska stå klart 2022.

I Kyrkslätt blev det under hösten taklagsfest för kommunens största investering någonsin: den nya vårdcentralen som kostar runt 50 miljoner euro och dagligen ska betjäna 1 000 personer. I Svartå gick arbetet med det nya tvåspråkiga skolcentret vidare. Precis som skolcentret i Svartå ska även det nya skolcentret i Sjundeå bli tvåspråkigt. I Sjundeå pågick bygget under hela 2021, med inflyttningen planerad till sommaren 2022. Ytterligare ett tvåspråkigt skolcenter, Laurentiushuset, öppnade dessutom sina dörrar i Lojo under året.

Under 2021 blev det byggstart för Kyrkfjärdens skola i Ingå. Skiss: Ingå kommun Arkkitechdit Frondelius+Keppo+Salmenperä Oy

I Ingå fick däremot Kyrkfjärdens skola länge vänta på byggstart då kommunen önskade mer information om de som vill bygga. Dessutom hade projektet redan blivit dyrare än tänkt, och priset låg nu på drygt 10 miljoner euro. Budgeten led också av att kommunen på grund av en miss hos bildningschefen förlorat chansen till ett statligt stöd på uppemot 400 000 euro för gymnastiksalen. Under sommaren sattes spaden i alla fall i marken.

Det privata projektet Ingåstrand var ett annat efterlängtat nybygge som fick sin start under året. I början byggs infrastrukturen och två flervåningshus. Vid det nya företagsområdet Ingåport intill stamväg 51 tog också företagsetableringarna fart.

I Sjundeå kunde man under början av året se fram emot att ta i bruk den nya kommunala allaktivitetshallen. Tyvärr blev förseningarna fler och priset rusade i väg från 1,1 till 1,9 miljoner euro. Mot hösten var det antligen dags för invigning.

I Sjundeå började man också skissa på renoveringar efter den omfattande vattenskadan på kommungården under 2020. Sjundeå började nu dryfta olika alternativ men klubbade till slut igenom en renovering på 1,4 miljoner euro. Under vattenskadan har en stor del av kommunhusets service varit evakuerad till gamla Sjundeå bad. Eftersom hotellkomplexet är till salu (s. 93) ville några politiker i slutet av året utreda ifall både den planerade social- och hälsovårdscentralen och

det nuvarande kommunhuset skulle kunna flytta dit. Då priset på kommunhusets renovering steg med en miljon euro höjdes rösterna för att utreda alternativ. Även i Ingå väntade en renovering av kommungården, men där valde man att avvakta med arbetet. Bland annat ville man beakta hur intresset för distansarbete fortsätter efter coronapandemin.

På privat håll inleddes flera stora projekt. Förutom Ingåstrand inleddes också arbetet med den nya semesterbyn i Bergvalla, där även skärgårdshotellet The Barö öppnade under sommaren. I slutet av året meddelade entreprenörerna att det första året av verksamhet varit så framgångsrikt att de vill köpa mer mark och på sikt bygga ut området med bland annat ett tjugotal stugor. Även i Pickala ville bolaget Pickala golf bygga flera bostäder på sina marker. I Hangö stal projekten på Drottningberg rampluset, delvis i och med de stora våningshus och villor som började resa sig, delvis i och med att området så många år stått öde i väntan på byggstart (s. 98–99).

Även ett antal större renoveringar inleddes. I Ekenäs valdes entreprenörer för miljonrenoveringen av den gamla sjukvårdsskolan, eller Sjukis. I Hangö satsades totalt 1,5 miljoner, främst på skolbyggnader. Vatten- och fuktskador var som vanligt vardag på flera håll. Bland annat i idrottshallen i Karis uppdagades skador. För Raseborgs del fortsatte också bekymren i det nya äldreboendet Hagahemmet då boendet utsattes för ett nytt läckage.

I Tenala blev det i december rivningsstart för den gamla brandstationen, och samtidigt inleddes väntan på byggstart av den nya under 2022. Även i Ingå klubbade man efter mycket debatt igenom en ny brandstation med en prislapp på nästan 4 miljoner euro. I Kyrkslätt väckte å sin sida rivningsbeslutet för församlingshemmet från 2020 protester. Trots husets dåliga skick ansågs det vara så arkitektoniskt värdefullt att en internationell organisation önskade att rivningsbeslutet skulle hävas.

Planer för framtiden

Att coronapandemin från statligt håll lett till ökade och stimulerande satsningar på infrastrukturprojekt var tydligt redan tidigt under året. Flera stora projekt inom särskilt trafik och infrastruktur inleddes, och flera fanns på ritbordet (s. 107–112). Hos kommunerna följde samma intresse, delvis i och med förbättrad ekonomi, delvis i och med låga räntor.

Samtidigt som den nya viadukten över järnvägen börjat byggas (s. 84), började Hangö stad diskutera med Trafikledsverket hur man i framtiden ska förbättra trafiksäkerheten kring den andra övergången i Hangö norra. Snart stod det klar att Hangö kan få en till viadukt, vilket skulle kosta runt 5 miljoner euro. Staden skulle stå för 2,5 miljoner. Förslaget röstades en första gång ner, bland annat med motiveringen att en viadukt ännu mer skulle dela upp staden i norr och söder. Olika alternativ började utredas och debatten fortsatte. Senare föll broalternativet på att det skulle bli för dyrt. I slutet av året fanns inga klara besked men många idéer.

De eviga planerna på en stormarknad i Läpp i Karis fortsatte också. Då det blev klart att Raseborgs stad säljer tre affärstomter i Läpp verkade det röra på sig, men dessa hade inget med den planerade stormarknaden att göra. Senare under året var den plan som långt avgör områdets framtid, nämligen Nylands landskapsplan, uppe för behandling i domstol. Där valde Helsingfors förvaltningsdomstol att stryka en planbeteckning vilket kan påverka planerna på en stormarknad. Framtiden var återigen oviss och Raseborgs stad skred till verket genom att besvara sig över beslutet.

I Raseborg skissade man därtill på byggstart för det nya äldreboendet vid Liljedahlsgatan i Ekenäs centrum år 2022. Boendet beräknas kosta drygt 9 miljoner euro och ha 60 rum. Enligt planerna ska det ersätta Hagahemmet och Tunahemmet. Dessutom gick planerna för nya hyresbostäder för pensionärer i centrum framåt. På våren beslöt stadsstyrelsen att en stiftelse ska få bygga bostäder på en tomt endast ett stenkast från det planerade äldreboendet vid Liljedahlsgatan. Servicecentrum för äldre låg på planeringsbordet även i Ingå och Lojo. I Ingå ska det byggas vid serviceboendet Lönneberga. Dessutom började Ingå skissa på en renovering av hälsocentralen. I Lojo planerade man i sin tur ett nytt servicecentrum för att ersätta det gamla Pentinkulma. I både Sjundeå och Ingå gjordes därtill de första skisserna för hur kommunernas framtida nya social- och hälsovårdscenter respektive hälsovårdscentral kan se ut.

Ingå satsade också på en utvidgning av sin småbåtshamn med nästan 300 platser och förbättrad service. Senare under året inleddes en muddring av farleden. Även i Ekenäs gick planerna på en ny privat småbåtshamn i Gammelboda framåt.

Flera detalj- och generalplaner blev också klara. Bland annat i Ingå klubbade fullmäktige igenom den nya generalplanen för fastlandet. Ekenäs nya planer för

Ett flertal byggen i regionen blev klara eller gick framåt med stormsteg under året, bland dem Fokushuset i Karis och viadukten i Hangö. Foto: Johan Ljungqvist/Multifoto (ovan) & Bengt Wikström (nedan)

Stallörsparken och Norra hamnen gick också vidare. Dessutom blev den nya planen för Seminarieparken klar. Den ger möjlighet till att omvandla en del av byggnaderna till bostäder. På planeringsbordet fanns också en del fritidsboende och nya turismsatsningar. I Raseborg började man skissa på flera fritidsbostäder vid Lojo sjö, i Fiskars planerades en ny lekpark och parkering, och i Hangö tog tanken om ett nytt hotell intill Casino ny fart då staden beslöt att inleda en planläggning.

Detaljplaneringen för det så kallade stationstorget där en ny matbutik ska byggas i Hangö har tagit flera år och gång på gång stött på patrull, men under våren 2021 kunde planen äntligen klubbas igenom. Glädjen visade sig ändå bli kortvarig då en rättelseuppmaning snart satte nya käppar i hjulen. Förutom matbutik planeras även en kallmack på området. Det är efterlängtat eftersom Hangö efter flera stängningar på grundvattenområden för tillfället lider stor brist på bensinstationer.

Under året lanserades även planer för det gamla institutet och nuvarande hotellet i Evitskog i Kyrkslätt. Den nya företagaren vill bland annat skapa ett stort kolonitradgårdsområde kring byggnaderna. I Billnäs lanserade projektet Karis Kolosseum planer på att skapa en skejthall med möjlighet till klättring och konstutställningar i det gamla reningsverket. I Kyrkslätt hoppades man också på en länge planerad, förnyad bro över järnvägen vid Kyrkslättsvägen, men då den visade sig bli flera miljoner euro dyrare än tänkt väckte investeringen debatt. Till slut gick den ändå framåt med en något nerbantad prislapp på 10 miljoner euro.

I Kyrkslätt gick även planerna på ett nytt gymnasiecampus bredvid Kyrkslätt kyrka vidare. Projektet som förväntas ta fyra år omfattar bland annat två gymnasier och olika institut. Förutom gymnasiecampuset fortsatte Kyrkslätt också diskutera ett nytt tvåspråkigt skolcentrum i Gesterby. Det ska ersätta bland annat Winellska skolan som länge kämpat med dålig inomhusluft.

Ekonomi och personalfrågor

Med orosmoln efter orosmoln, liksom otaliga svängar under så gott som hela 2020, visste få kommuner vad de skulle vänta sig när de preliminära boksluten började sammanställas i början av 2021. Förväntningarna var över lag låga, men resultatet visade sig bli något helt annat. I Lojo var man först ut med överraskande och goda

besked. Dels flyttade för första gången på flera år fler in än ut från Lojo, dels verkade staden trots coronaåret nå ett historiskt överskott på 15 miljoner euro.

I Raseborg var man inte mycket sämre. Trots en hotande status som kriskommun kunde man visa upp ett preliminärt positivt bokslut på nästan 10 miljoner euro. Det innebar samtidigt att kommunen krympte sitt kumulativa underskott till en nivå som Raseborgs stad inte upplevt sedan staden grundades år 2009. Resultatet minskade men eliminerade ändå inte risken för att bli en kriskommun.

I Hangö var prognoserna ännu på hösten 2020 dystra, men även där svängde allt då man fick det preliminära bokslutet i februari. Hangö verkade göra ett historiskt plus på 4,5 miljoner euro, vilket var drygt 3 miljoner bättre än man vågat hoppas på. I Ingå verkade man också ha nått ett överskott på över 3 miljoner euro, hela 2,6 miljoner bättre än förväntat. Också i Sjundeå nådde man ett överskott, där på nästan två miljoner.

Snart visade det sig att så gott som samtliga kommuner i Finland hade ”vunnit” på pandemin. Enligt prognoser stärktes den kommunala ekonomin från en rekordlåg till en exceptionellt god nivå. Statliga coronastöd och rekordstora kommunala permitteringar var de främsta orsakerna till uppsvinget. I och med stängda verksamheter sparade kommunerna utgifter, samtidigt som skatteinkomsterna inte minskade så mycket som befarat.

I flera kommuner levde man ändå fortsatt med stora utmaningar. I Hangö är den stora lånebördan ett utropstecken och i Raseborg existerar fortsättningsvis hotet om att bli kriskommun. I maj stod det klart att staden uppfyllde kriterierna, men kort därefter meddelade Finansministeriet ändå att staten i nuläget inte inleder en undersökning, men fortsätter hålla ett öga på stadens ekonomi.

Som en del av Raseborgs sparkur stod det under året klart att man skulle pruta på både smått och stort, särskilt under sommaren. Färre skulle sommarjobba för staden, skötseln av grönområden skulle minskas, och värmeelementen i skolorna stängdes. Senare under året ansökte staden också om extra statsandelar och under hösten föreslog stadsdirektör Ragnar Lundqvist att en del av kommunalt ägda Raseborgs Energi skulle kunna säljas för att ge staden pengar för utveckling och sänkt kommunalskatt. Förslaget röstades dock ner av politikerna.

Då budgetarbetet inleddes på hösten var Sjundeå först ut med sina siffror. Kommunen hoppades på ett litet plus på drygt 50 000 euro, men en större nyhet var

att man ville sänka kommunalskatten, även om det blev med enbart 0,25 procentenheter till 21,25 procent. I Ingå var det å sin sida dags för stora investeringar i byggnader och infrastruktur men också en oförändrad skattesats på 20,75 procent samt ett budgeterat plus på en dryg halv miljon euro. Även i Hangö hölls skattesatsen oförändrad på 21,75 procent. Staden hoppades därtill på ett plus kring en halv miljon euro för 2022. Raseborg gick slutligen samma väg med sin skattesats på 22 procent. Dessutom presenterade Raseborg en mycket positivare budget än tidigare år, med ett överskott på nästan två miljoner euro.

Flera västnyländska kommuner planerade också stora investeringar inför 2022, så också i Lojo där man ville satsa på två nya skolor. Även där vill man dock hålla skattesatsen oförändrad och valde i stället att låna pengar. Låga räntor har gjort många kommuner villiga att låna. Kyrksläatts budget var i stor utsträckning en fortsättning på de föregående årens. Skuldsättningen ökar stort på grund av investeringar. Skattesatsen hålls oförändrad.

På personalfronten rörde det som vanligt på sig en hel del. Bland annat blev Julia Scheinin ny miljöchef i Ingå, Lotta Juusti ny miljöchef i Sjundeå och Salli Ojala klimatkoordinator i Raseborg, en ny tidsbunden tjänst för att utreda stadens klimatarbete. Under året blev också Lassi Patokorpi ny chef för Raseborgs museum. Arne Nummenmaa började därtill vikariera som grundtrygghetsdirektör i Hangö i och med att Elisabeth Kajander tidsbundet började arbeta med social- och hälsovårdsreformen på heltid.

Under hösten blev Anneli Sandell-Ekman äldreomsorgschef i Ingå, och kort därefter fick hon sällskap av Raseborgs samhällstekniska chef Piia Nordström som valdes till Ingås nya tjänst som kommuningenjör. Samtidigt flyttade Aija Aunio, som fungerat som samhällsteknisk direktör, över till arbetet som planläggningschef. I slutet av året anställde Ingå dessutom Juha Heikkinen till den nya tjänsten som logistiker.

Både Lojo och Raseborg började i slutet av året se sig om efter nya stadsdirektörer. Lojos stadsdirektör Mika Sivula lämnar staden för ett annat jobb medan Raseborgs Ragnar Lundqvists femåriga avtal tar slut hösten 2022 då han också går i pension. Dessutom fick Raseborg se sig om efter en ny äldreomsorgschef då Kirsi Ala-Jaakkola sade upp sig. Sjundeå jagade i sin tur en livskraftschef och Ingå ny personalchef.

Fastigheter till salu

I Raseborg blev det tidigt under året klart att det gamla stadshuset i Ekenäs ska säljas på nytt, eftersom köparen inte kunnat betala och staden hävt köpet. I maj avslutades den nya auktionsrundan, nu med ett högsta bud på 825 000 euro, 55 000 mer än vid det förra försäljningsförsöket hösten 2019. Den här gången gick huset till Peter Böckelman för ett under bildning varande bolags räkning, med målet att göra om huset till bostäder. I slutet av året gick köpet igenom.

Under våren lyckades staden också sälja Ekkulla gamla skolbyggnad i Svartå för drygt 200 000 euro. Dessutom sålde staden den gamla daghemsbyggnaden i Bäljars i Karis för drygt 60 000. Mycket större summor blev det då Raseborg beslöt att Tovö skärgårdshemman i Ekenäs skärgård skulle gå på auktion. Till slut landade priset på drygt 700 000 euro. Dessutom var Rödgrundsudden ute på nätauktion. Där landade det högsta budet på knappt 500 000 euro. Tillsammans innebar försäljningarna att staden fick in rejält mer pengar på fastighetsförsäljningen än förväntat.

I Hangö såldes den gamla stationsbyggnaden vid den nuvarande järnvägsstationen på nätauktion av statliga Senatfastigheter. Den skyddade byggnaden såldes för 120 000 euro till Jan-Erik Chydenius som genom åren renoverat och byggt en mängd hus och lägenheter i staden. I stationen hoppas han på restaurang, utställningslokaler, konferensrum och övernattningsmöjlighet. Dessutom sålde staden två magasin i Östra hamnen för en summa på 200 000 euro, och staden hoppades också kunna sälja Tåktom skola efter årsskiftet. Därtill försökte kommunala Hangö hyreshus sälja höghuset Sillen för att förbättra ekonomin. I slutet av året hittades en köpare, och hyreshusbolaget kunde därmed få in en del pengar i stället för att tvingas betala 120 000 euro vilket en rivning skulle ha kostat. I Kyrkslätt gick även Friggesby gamla byskola på auktion.

Under hösten lade statliga Senatfastigheter även ut den över 100 år gamla stationsbyggnaden i Karis på auktion. Dessutom ville Raseborgs stad sälja de gamla järnvägsbostäderna på Lokföraregatan i närheten av stationen. Den nätauktionen fortsatte in i januari 2022, men järnvägsstationen såldes slutligen för 109 000 euro till handbollsprofilerna Nico och Andreas Rönnberg från Karis. De vill fortsätta tidigare verksamhet i byggnaden men också hitta användning för utrymmen som stått tomma.

Tovö skärgårdshemman i Ekenäs skärgård såldes av Raseborgs stad för drygt 700 000 euro. Foto: Johan Ljungqvist/Multifoto

På den privata marknaden såldes ett flertal för allmänheten intressanta objekt. I Ekenäs kom exempelvis Formishuset till salu. Byggnaden har de senaste året förlorat ett flertal hyresgäster, men hoppas nu få nytt liv. Ingarskila kvarn, en gömd pärla vid Ingarskilaforsen i Ingå, sökte också långvariga hyresgäster eller köpare.

Även i skärgården gjordes uppmärksammade köp, bland annat då ett område och en villa på Strömsö såldes för 5,1 miljoner euro till ett bolag med adress på Caymanöarna. Senare under året kom även den mycket omtalade Supershe Island på Fjärdsjärn i Ekenäs skärgård till salu. Priset på 2,4 miljoner euro omfattade bland annat en helikopterplatta, men något senare togs annonsen bort. Den exklusiva semesterön enbart för kvinnor har fått mycket uppmärksamhet de senaste åren, bland annat på grund av trubbel kring byggrätter och planändringar.

I Sjundeå fortsatte också jakten på en köpare av det stora hotellkomplexet känt som Sjundeå bad. Under hösten stod det dessutom klart att Scandic som drivit hotellet säger upp avtalet och avslutar verksamheten våren 2022. Hotellet som ägs av Miina Sillanpää-stiftelsen har varit stängt ända sedan våren 2020.

2. Samhälle

Ute i världen inleddes 2021 av dramatiska bilder då efterverkningarna av presidentvalet i USA ledde till en stormning av Kapitolium i Washington DC. Politiker och medborgare över hela världen såg chockat på då demokratin i stornationen USA stod inför vad som kallades ”sin mest skamfulla situation i modern tid”. Polariseringen i USA väckte också tankar i många andra demokratiska länder.

Globalt var givetvis coronapandemin det största samtalsämnet och likaså synligt i de flesta människors liv dagligen genom hela året. Även i Finland bjöd året på nya nedstängningar och restriktioner, hopp genom vaccineringsmen också osäkerhet om hur väl vaccinet skyddade mot nya varianter av virusjukdomen. Pandemin ledde dock också till ett kraftigt ökat intresse för boende i Västnyland. I övrigt fortsatte vård- och utbildningsfrågor att diskuteras. Dessutom var det dags för kommunalval och i slutet av året laddade regionen för det länge omtalade nya välfärdsområdesvalet.

Befolkning och diskussioner

Som vanligt fanns det otaliga diskussioner och händelseförlopp som påverkade vardagen i Västnyland under året. En av de mer positiva var det ökade intresset för Västnyland inom både turism och inflyttning. Dessutom upplevde regionen något av en babyboom. Redan under 2020 fanns det tecken på att antalet nyfödda ökar. Vid utgången av 2021 visade det sig att förlossningarna ökat med hela 18 procent jämfört med 2020.

I januari blev en global kupp av småsparare på börsen en nyhet även i Västnyland. Efter att en mängd småsparare efter diskussioner på nätet köpt aktier i krisande företaget Gamestop trissades priserna upp. Det ledde till att hedgefonder som genom metoden blankning lånat aktier för att sälja dem och sedan köpa dem tillbaka då priset sjunkit, förlorade miljarder. Det plötsliga intresset ledde till att aktien steg med tusentals procent, och även i Västnyland såg några småsparare värdet på sina aktier tillfälligt mångdubblas. Aktier var överlag ett diskussionsämne då den djupa kraschen i början av pandemin därefter lett till en sällan skådad återhämtning och uppgång.

Intresset för friluftsleder, natur och utomhusmotion fick ett stort uppsving tack vare coronapandemin. Foto: Christoffer Holm

I mars kom domen i ett lite annorlunda bedrägerifall i Raseborg, då fyra män blev dömda för att ha distribuerat betal-tv olagligt till hundratals Ekenäsbor under början av 2010-talet. Enbart den huvudåtalade tjänade 270 000 euro på verksamheten. Domen blev villkorligt fängelse, näringsförbud och stora skadestånd och ersättningar till skatteverket och lokala Karis Telefon.

Brott och ofog bekymrade överlag regionen under 2021. I Hangö oroade man sig för ett flertal fall där någon misstänktes ha försökt förgifta hundar med förgiftad mat längs gator och i trädgårdar. På sociala medier blev debatten omfattande och ett flertal polisanmälningar gjordes. Till slut kunde polisen ändå inte bevisa att maten varit förgiftad, eller vad hundarna blivit sjuka av.

I Karis fortsatte tyvärr oron kring järnvägsstationen, bland annat med skadegörelse på Raseborgs nya stadscyklar och slutligen med en brand i väntrummet på stationen. Branden väckte återigen diskussionen om oron bland stadens unga. Liknande diskussioner fördes även i Ingå. Trots att Ekenäs skonats från liknande nyheter hoppades ett invånarinitiativ i slutet av året på att frivilliga vuxna skulle

kunna börja patrullera gatorna och finns till som ett extra stöd för unga på kvällar och nätter. I Sjundeå fick därtill ett ganska annorlunda fall extra mycket synlighet under hösten. Efter att flera kunder på en restaurang blivit sjuka visade det sig nämligen att en efterrätt varit spetsad med cannabis.

Under början av året var det i alla fall kommunalvalet som stal mycket av synligheten i medierna. På grund av pandemin sköts valet först upp. Då det sedan blev av i juni ordnade man på flera håll alternativa sätt att rösta, såsom drive in-röstning och röstningsbussar. I Ingå var man ivrigast att förhandsrösta med hela 35 procent av rösterna avgivna på förhand. Då resultatet var räknat utmärkte sig Västnyland på flera sätt. I Hangö valdes den lägsta andelen kvinnor i hela Svenskfinland in, enbart 20 procent. Det kompenserade Hangö ändå delvis med att senare välja Aila Pääkkö som stadens första kvinnliga fullmäktigeordförande någonsin. I Raseborg valdes ett fullmäktige som står längst till vänster i Svenskfinland.

Under året debatterades också fallet med 90-åriga Ethels Storsjöes uteblivna färdtjänst i Raseborg. Kampen som började 2020 ledde under 2021 till Helsingfors förvaltningsdomstol där rätten slog fast att Raseborgs stad gjort fel. Staden beviljade nu Storsjö färdtjänst men ansökte samtidigt om besvärstillstånd till Högsta förvaltningsdomstolen med motiveringen att rätten avgjort ärendet på annat sätt än när ärendet tidigare behandlats i domstol. Att staden inte gav sig väckte återigen stort missnöje och fyllde insändarspalterna i lokal media.

I början av året inledde Hangö stad arbetet med sin nya strategi genom att invånarna fick vara med och utveckla innehållet. Under året godkände staden också att de mycket populära och karakteristiska fiskebodarna i staden blir fler. Totalt finns det 320 stycken längs Hangös stränder och i hamnar, men intresset är så stort att enbart ett fåtal är lediga. Inför sommarsäsongen stod så gott som alla västnyländska kommuner också inför problemet att samtliga båtplatser i småbåtshamnarna var uthyrda.

Under hösten blev nya nedskärningar hos polisen ett stort samtalsämne. Det ledde till slut till att regeringen beslöt att tilldela polisen mer resurser. Särskilt i Västnyland mottogs beskedet med glädje eftersom polisinsättningen i regionen enligt en jämförelse redan har minst resurser per invånare i hela landet.

På sociala medier fortsatte den kinesiska videodelningsappen Tiktok erövra världen. Andra fenomen som var svåra att undvika var exempelvis dansutmaningen

Jerusalema, som även i Västnyland fick flera företag, föreningar och andra sammanlutningar att göra en egen version av dansen och lägga ut den på sociala medier.

Boende och bostadsbyggande

I början av 2021 stod det klart att Västnyland på flera sätt fått något positivt ut av coronapandemin. Intresset för att bo på landsbygden hade, precis som man gissat, nämligen ökat. Särskilt i Hangö var detta tydligt. Bostadsmarknaden rörde på sig mycket mer än vanligt och allt fler från exempelvis huvudstadsregionen började distansjobba på udden. Från stadens sida var man nöjd. Deltidsboende ger köp- och livskraft, även om den fasta befolkningen fortsatt minskar.

Att Hangö är på rätt väg även annars blev också tydligt i en framtidsenkät i början av året. Många av de över 600 svaren gavs av fritidsbosatta. Bland dem visade det sig att många har en bättre bild av Hangö än tidigare.

I Raseborg fick man under året ett överraskande men mycket positivt erbjudande från föreningen Citymaalaiset, eller ”citylantisarna”. Föreningen är intresserad av att hjälpa Raseborg bli känt för stadsbor som vill bo på landet och vill under

Nybyggna på Drottningberg i Hangö är ett tecken på att särskilt fritidsboende i Västnyland intresserar. Foto: Christoffer Holm

Den stora samlingsalen i Seminarieskolan fylldes helt då de planerade sjövillorna i Ekenäs diskuterades i november. Foto: Västra Nyland/Niclas Erlin

2022 ordna ett mässevenemang för att befrämja försäljning, köp och uthyrning av bostäder i kommunen. Mässan som kallas för en återvinningsbostadsmässa hade redan tidigt höga målsättningar på hela 40 000 besökare.

Även på annat håll satsade kommunerna på synlighet. Redan i januari lanserade Sjundeå en ny kommunslogan och förnyade kommunens visuella linje. Kärnan i kommunens nya budskap blev att ta det lugnt. I Bromarv var det i sin tur det lokalt främjande nya aktiebolaget My Bromarv som tog initiativ till en ny plan för att locka investerare att bygga 20 nya hus på Furumalm i Bromarv. Dessutom lobbade bygden vidare för att försöka göra det lättare att inom den kommunala processen omvandla sommarstugan till fast boende.

Ett annat intressant projekt var planerna på att bygga hus på vattnet vid Barckens udde i Gamla stan i Ekenäs. Planen mötte ändå på motstånd då vissa ansåg att det skulle förstöra Gamla stans karaktär. Under hösten gick planeringen i alla fall vidare, men debatten fortsatte också intensivt.

I Hangö fortsatte det röra på sig på Drottningberg då Regatta Resorts beviljades flera bygglov på udden. Redan under 2020 inleddes bygget av Chyde Invests hus

medan Regatta Resorts fick sina första bygglov för höghus och villor på stadens nya paradplats intill Östra hamnen under 2021. Det första flervåningshuset reste sig under året och snart var samtliga 44 lägenheter sålda.

Bostadsmässan i Lojo fick givetvis också en hel del synlighet och lockade slutligen över 80 000 besökare. Sämre gick det i Karis där planerna på en skärgårdsby för fritidsboende vid sjön Vistjärnan slopades och byggplanerna förminskades. Bakom projektet låg företagaren Eero Lehti som också planerar fritidshus i Baggö i Ekenäs skärgård.

I Ingå blev det tyvärr stopp för planerna på ekologiskt boende i Västerbrinken. Orsaken var att företaget The Natural Building Company, som skulle förverkliga projektet på 14 tomter, gick i konkurs på grund av coronapandemin. Då enbart ett ekohus blivit slutfört beslöt kommunen att sälja tomterna utan krav på ekologiskt byggande. Däremot gick bygget av både nya radhus och flervåningshus i kommunen framåt och man talade om en lokal byggboom.

Intresset för både boende och distansarbete på landsbygden verkade hålla i sig hela 2021. I slutet av året visade ny statistik att nästan 4 000 människor flyttat till regionen under årets första nio månader. Enbart i Raseborg var siffran 984 personer, i Hangö, Ingå och Sjundeå mellan knappt 300 och drygt 400. Efterfrågan på alla slags boendeformer var stor och materialkostnaderna för nybyggen och renoveringar steg snabbt. Då elpriserna under slutet av året dessutom steg till rekordnivåer blev boende även i övrigt dyrare.

Det stora intresset för att bo i Västnyland trissade upp bostadspriserna liksom behovet av nya tomter, särskilt i Hangö. Under 2021 rådde det till och med brist på hyresbostäder, och tomtpriserna hotade stiga rejält. I Sjundeå gick man från en lång period av tystnad till att plötsligt sälja ett tiotal tomter. Det gjorde i sin tur att Sjundeå köpte ny mark och började planlägga ett nytt bostadsområde. Dessutom visade det sig att samtliga lägenheter i de två nya höghus som byggts intill järnvägsstation skulle vara uthyrda då husen stod inflyttningsklara i slutet av sommaren.

Efter en enkätundersökning av Yle med landets riksdagsledamöter uppkom också en ny debatt om möjligheten att vara invånare i fler kommuner samtidigt, och därmed både betala skatt och få service i två kommuner. Bland ledamöterna fanns ett brett stöd för idén. Även om möjligheten medför praktiska bekymmer anser många att det skulle vara ett rättvisare system då vissa människor i och med fritid, jobb och relationer idag kan bo lika mycket i två kommuner.

Med Sjundeå nya skolcentrum hoppas kommunen locka nya invånare. Skiss: Arkitekterna Von Boehm – Renell Oy

I Hangö debatterade man även förvaringen av båtar, husbilar och husvagnar på tomter som ligger på detaljplanerat område, och nya rekommendationer önskades. På sociala medier både stöddes och förlöjligades idén eftersom man ansåg att det finns viktigare ärenden att åtgärda.

Vård och hälsa

Inom vårdsektorn inleddes det nya året med både positiva och negativa nyheter kring coronaviruset. Efter att de första efterlängta vaccinen anlät innan nyår, och vaccineringar nu även inletts i Västnyland, började det snart visa sig att vaccineringstakten inte skulle bli så snabb som man hoppats. Vaccintillverkarna hann helt enkelt inte med. Samtidigt ökade oron för nya muterade varianter av viruset som först dykt upp i Storbritannien och Sydafrika, och snart även uppdagats i Finland. Trots vissa motgångar var hoppet ändå fortsatt stort om att pandemin nu gick mot ett slut. Redan i januari inleddes vaccineringar för de allra äldsta och vårdpersonal också i Västnyland. Tyvärr skulle det bli fler motgångar på vägen.

Inom vårdsektorn kom samtidigt alarm om en alltmer uttröttad personal. Särskilt äldreomsorgens arbetsbörda hade ökat mycket under coronakrisen. Dessut-

om hade personal tvingats leva med avbruten semester, övertid, oavlönad karantän, bristfällig skyddsutrustning och en allmän oro för klienterna. I Raseborg var personalbristen så skriande att man befarsade katastrof inför sommaren. I Hangö kämpande man med en fortsatt brist på personal inom socialsektorn, och försökte råda bot på problemet med höjda löner. I Raseborg började man ungefär samtidigt testa digitala hemvårdsbesök, något som i framtiden möjligtvis kan underlätta i tider av personalbrist, men som samtidigt har andra konsekvenser.

I Sjundeå inleddes under året en ny verksamhet i gamla Harjulinna i Svidja och i februari öppnade ett ungdomshem för unga med missbruksproblem. Den nationella turbulensen kring Kårkulla, som producerar tjänster för personer med funktionsnedsättning, fortsatte också, och i början av året valde samkommunens direktör att avgå.

I Raseborg började man nu se de första effekterna av det nya jourssystemet utan specialjour på Ekenäs sjukhus, med enbart en läkare som har jour dygnet runt på primärvårdsjouren. Bland annat väntade patienterna nu dubbelt längre på att bli undersökta och ofta måste patienter också vänta på transport till Lojo sjukhus. Lojo sjukhus fick däremot en del positiv respons.

Fortsatt turbulens gällde även för de privata vårdboendena i regionen. I mars prickades Attendos boende Villa Pentby av regionförvaltningsverket och läget var så allvarligt att myndigheterna hotade med stängning. Raseborgs stad gjorde sig därför redo att ta över vården, men nu stod man återigen inför problematiken att de fastighetsbolag som ofta äger boendena inte hyr ut byggnaden till någon annan än Attendo. Snart kom dock en överraskande vändning då Attendo erbjöd verksamheten i övre våningen till staden. Förhandlingar inleddes och snart erbjöds hela byggnaden. Redan i maj övergick boendet i stadens regi och bytte namn till Brukets vårdhem. I Kyrkslätt blev det under året klart att serviceenheten Volshemmet skulle stänga. Debatten hade pågått redan 2020. Våren 2021 blev det utflyttning av de äldre.

Från Hangö kom i sin tur en vädjan från stiftelseägda servicehuset Nova om ändrade avtalsvillkor med staden. Nya upphandlingsregler och -avtal höll på att leda till servicehusets konkurs. Snart började staden planera att ta över, vilket skedde under vintern, och började även skissa på planer för ett helt nytt boendekomplex i staden. I Hangö kom även en vädjan från kommunens hemvårdare om

Tack vare sponsorer och donationer fick Ekenäs sjöräddare en helt ny räddningsbåt under 2021. Foto: Johan Ljungqvist/Multifoto

att lätta arbetsbördan och skapa en tydligare arbetsbild. Problemen har funnits länge men eskalerade och ledde till debatt i slutet av året. Snart beslöt staden anlita en konsultfirma för att nå förbättring.

I en undersökning av Institutet för hälsa och välfärd kom det under hösten fram att Raseborg toppar den nationella statistiken för ensamhet bland nyblivna mammor. Var fjärde nybliven mamma i Raseborg känner sig ensam, vilket är dubbelt så mycket som medeltalet i landet.

En mer lättsammare nyhet för vården i Västnyland var Sjundeås lösning för att bota vårdbristen i kommunen. Kommunen tog helt enkelt hjälp av lokala skådespelartalangen Christoffer Strandberg. Genom karaktären som sjukvårdaren Riitta hjälper han Sjundeå hitta vårdpersonal.

Det nya patient- och klientdatasystemet Apotti fortsatte också möta motgångar. Under 2020 beslöt flera kommuner att inte införa systemet men både Ingå och Sjundeå siktade fortsatt på start under 2021. Under 2021 sköts starten först upp till 2022, och sedan till 2024 då man bland annat vill vänta på införandet av Västra Nylands välfärdsområde.

Under hösten började det dra ihop sig till val av representanter för det nya välfärdsområdet. Samtidigt som tjänstemän anställdes för att planera, nominerade partierna kandidater för de politiska uppdragen. Lobbandet inför valet i januari var relativt stort eftersom valdeltagandet förväntades bli lågt. Totalt 79 fullmäktigeledamöter från 10 kommuner ska utgöra den politiska representationen för Västra Nylands välfärdsområde. Den 1 januari 2023 tar välfärdsområdet över social- och hälsovården samt räddningstjänsten och tillhörande personal och fastigheter från kommunerna.

Corona i vardagen

Då coronapandemin slog till globalt våren 2020 visste ingen hur länge den skulle pågå. Tyvärr visade sig situationen vara ungefär densamma i både början och slutet av 2021, även i Finland. Trots att vaccinationerna inletts tidigt under året fortsatte motgångarna.

I februari infördes en förnyad smittskyddslag och kort därefter var det dags för en ny större nedstängning av samhället, precis som våren 2020. I och med ökande smittantal och nya globala virusmutationer valde regeringen att stänga restauranger, övergå till distansundervisning och begränsa övriga folksamlingar ytterligare. Det stängde bland annat gym, simhallar och museer, men ännu inte butiker.

Återigen visade det sig att samhörigheten i Västnyland var stark. Då restaurangernas främsta livlina återigen blev hämtmat stöddes de på flera sätt. Även kommunerna fortsatte stöda föreningar och företag, i Raseborg exempelvis genom att slopa hyror. Snart började samhället ändå öppna upp igen, för att i slutet av sommaren återigen ta några steg bakåt, med bland annat nya restaurangrestriktioner och ett nytt dans- och karaokeförbud. Distansundervisning var också igen aktuellt.

I Västnyland upplevdes restriktionerna ändå ofta som något orättvisa, särskilt då hela Nyland hade samma restriktioner som Helsingfors, trots att särskilt Hangö och Raseborg hade enbart ett fåtal smittade. På våren hade enbart kring 0,2 procent av Hangöborna smittats av coronaviruset. Raseborg hade klarat sig näst bäst, med drygt en halv procent smittade. Dessutom kritiserade många vårens restriktioner då man fick börja gå på krog men ännu inte fick träna fler unga inom utomhusidrotten.

Under början av året blev demonstrationerna fler och motståndet större både nationellt och internationellt. Tydliga negativa följder av restriktionerna fick också mer uppmärksamhet. Till dem hörde ensamhet, arbetslöshet, våld i hemmet, depression och hälsoproblem. Dessutom ökade antalet djurskyddsanmälningar.

Till sommaren var läget ändå lugnare och de flesta restriktionerna slopades. Smittspridningen efter bland annat Finlands match i St Petersburg i fotbolls-EM uppmärksammades dock stort. Även Västnyland fick en del fall och debatten och oron på sociala medier var stor. Följande evenemang att få rubriker på grund av smittor var Hangöregattan. Återigen blossade debatten upp. Överlag väckte pandemin ofta starka reaktioner och tudelade alltifrån familjer till samhället i många frågor. Att skuldbelägga dem som inte tog vad många såg som ett samhälleligt ansvar, genom att vaccinera sig och följa restriktioner, blev vanligt och samhället polariserades på många håll.

Återigen gav pandemin ändå även positiva följder då allt fler turister hittade till Västnyland. Även distansarbetet fortsatte öka i regionen, och många skaffade husdjur, vilket bland annat ledde till att veterinärerna i Västnyland hade mycket mer att göra än vanligt. Intresset för friluftsliv och motion ökade likaså, och i Västnyland tog det sig uttryck i bland annat intresset för nya motionstrappor. Under vintern och början av året anlades nya sådana i både Hangö och Raseborg. I Sjundeå tvingades man däremot skjuta upp motsvarande projekt då det blev för dyrt. Brädspel och hemlagad pizza utgjorde andra trender i pandemins kölvatten.

Då samhället började öppna upp igen på hösten kunde invånarna i Västnyland glädja sig över att bland annat Ekenäs simhall åter öppnade sina dörrar, efter att ha varit stängt nästan ett helt år. Vaccinationsgraden steg över hela landet men samtidigt fortsatte pandemin brisera. Även i Raseborg noterades rekordsiffror i antalet smittade trots att vaccinationsgraden nått närmare 80 procent.

Bland annat för att ytterligare öka vaccinationsgraden införde regeringen under slutet av året det så kallade coronapasset, för att exempelvis kunna tillåta barer och evenemang att kringgå restriktioner. Mottagandet var dock varierande. Mot slutet av året blev reglerna för att visa upp coronapasset ännu strängare. Nya restriktioner infördes också på flera håll, men trots det kunde många evenemang som skjutits upp ett flertal gånger nu ordnas. Ett exempel var Gamlas dans i de västnyländska gymnasierna.

Under slutet av året blev det också tydligt vad coronapandemin kostat kommunerna. I Raseborg hade enbart coronatesten kostat 1,5 miljoner under årets åtta första månader. Totalt anhöll Raseborg om drygt 2,6 miljoner euro i statligt understöd för kostnader staden haft på grund av pandemin.

Året avslutades med nya orosmoment då Omikron-varianten började spridas globalt.

Nya restriktioner fördes på tal och evenemang och fester inhiberades. Snart slopade regeringen också möjligheten att kringgå restriktioner med coronapass, då de nationella smittsiffrorna ökat kraftigt. Samtidigt sattes nytt hopp till att en tredje vaccindos skulle förbättra läget och att Omikron-varianten kan ge lindrigare sjukdom och innebära att viruset muterar mot en lindrigare variant. Trots osäkerheten började allt fler tro att coronaviruset snart kunde börja klassas som en samhälls sjukdom bland andra och inte som en pandemi.

Punkter för coronatestning och vaccinering blev en vanlig syn i stadsbilden även i Västnyland under 2021. Foto: Christoffer Holm

Utbildning

Inom skolväsendet och småbarnspedagogiken upplevde Västnyland under 2021 nya vindar. Under året började flera kommuner i regionen förbereda sig för Undervisnings- och kulturministeriets försök med en tvåårig förskola. Försöket med att låta redan femåringarna börja i förskolan ska pågå till 2024.

Dessutom kunde man glädjas över att samtliga västnyländska kommuner, bland totalt drygt 100 finländska kommuner, fått pengar för att testa den nya så kallade Finlandsmodellen. Med hjälp av statligt bidrag erbjuder modellen gratis fritidsverksamhet för skolbarn efter skolan. I Raseborg nådde man stora framgångar redan under 2021, bland annat med nästan sextio nya hobbyklubbar. Tanken är att göra idén permanent i alla skolor.

Flera skolnedläggningar var föga överraskande aktuella även under 2021. I Raseborg stängdes Byskolan Klinkbackan koulu i Åminnefors efter 90 år av verksamhet. I Kyrkslätt fortsatte Karuby skola i Långvik vara hotad. Skolan fick synlighet särskilt då den är den sista byskolan i kommunen. Till de negativa nyheterna hörde också nedläggningshotet mot ferie- och kursgården Högsand i Hangö. Pandemin har försämrat ägaren Barnvårdsföreningens ekonomi.

I motsats till skolstängningar kunde Västankvarns skola i Ingå fira 110-årsjubileum under hösten. Det uppmärksammades med fest för elever, föräldrar och personal. I Raseborg gladdes man sig åt att nedläggningshotade Lövkulla gruppfamiljedaghem än en gång fick tilläggstid, då bristen på dagvårdsplatser fortsatt. Under året beslöt Raseborg också om en storsatsning på 850 surfplattor och 240 datorer till stadens skolor. Surfplattorna ska användas i lågstadierna medan datorerna börjar användas av dem som börjar sjuan hösten 2022.

Dessutom vändes många hoppfulla blickar mot de rekordmånga tvåspråkiga skolcentren som byggdes eller blev klara under 2021. Skolcentren i Svartå och Sjundeå liksom Laurentiushuset i Lojo har alla potential att överbygga språkklyftor. Byggena ansågs komma lägligt, men än så länge inte på alla platser där de behövs. I Hangö påpekade nämligen de unga under året att klyftan mellan språkgrupperna i staden är djup. Även om Hangö sedan tidigare har både svensk- och finskspråkig skola i samma byggnad är enheterna mycket självständiga och åtskilda. På hösten införde man i alla fall ett nytt språkbadsförsök genom att införa gemensamma lektioner. Även i Kyrkslätt finns planer på nya gemensamma skolcenter (s. 89), men under 2021 var det invigningen av det finska skolcentret Jokirinteen oppimiskeskus, och dess stora idrottshall som även kan användas för stora publikevenemang, som stal ramplyuset.

Den mycket omtalade utvidgade läroplikten som trädde i kraft 2021 innebär i praktiken att alla unga ska genomgå någon form av utbildning efter grundskolan. I Västnyland väckte förändringen frågor om vad detta kommer att göra för intresset för de västnyländska gymnasierna, men också hur kommunerna ska klara av de ökande utgifter läromedel och teknik åt eleverna medför.

Inom yrkesutbildningarna stack exempelvis Axxells nya utbildning till omsorgsassistenter ut. Dessutom fick yrkesskolan ett pris av EU-kommissionen för innovativ undervisning. Positivt var också det till synes ökande intresset för folkhög-

skolorna. Därtill lyftes utbildningen av brandmän upp eftersom Finland behöver 2 500 nya brandmän inom åtta år. I samband med det önskades en svenskspråkig utbildning till Västnyland. På yrkeshögskolan Novia i Raseborg lanserades också en ny utbildning som ska ge kunskap i byggande av klimatsmarta byggnader. Klimatsmart byggande är enligt EU:s målsättningar framtiden och på sistone har intresset för exempelvis höghus i trä ökat.

En annan intressant framtidsmöjlighet öppnade upp sig då Hangö tennisklubb och stadens gymnasier gick ut med idén om att göra om stadens två gymnasier till specialgymnasier med inriktning på padel och tennis. Hangö skulle få landets första gymnasium med padel som specialitet, något som kunde motverka både det minskande antalet barn i Hangö och gynna tennisverksamheten. I Ekenäs kunde Ekenäs gymnasium fira att man landat på en andra plats i STT:s gymnasierankning. Dessutom tog skolans studerande Valia Sadiq hem tredje pris i Svenska modersmålslärares föreningens i Finlands kolumntävling. Kolumnen ”Bara ett till dött barn på en turkisk strand” handlar om flyktingkriser och hur vi knappt reagerar på bilder av döda barn.

Under året började också en del fördelar med pandemins distanslösningar synas. I Lojo började man planera undervisning i fler språk för de lägre klasserna. Det blir möjligt tack vare att man med distanslösningar kan koppla ihop flera skolor och nå tillräckligt stora gruppstorlekar. Samtidigt stod det klart att pandemin stressat lärarna rejält, och med ännu en osäker terminsstart framför sig hösten 2021 var läget svårt. De flesta hoppades på närundervisning.

Inför sommarlovet beslöt Hangö stad att erbjuda grundskoleleverna gratis lunch hela sommaren. Tidigare har staden erbjudit gratis skolmat under fyra veckor. Hangö gjorde även ett försök med frukost för alla skolelever, men tyvärr visade sig intresset vara klent. Liknande erfarenheter har man från försök i Raseborg.

Trafik och vägar

Även om Raseborg i både planer och redan påbörjade projekt gjort mycket för att förbättra trafiklösningarna för den lätta trafiken fick staden under året kritik för att inget ännu hänt i Gammelboda. Även om invånare har väntat i tjuo år finns cykelbanan ännu inte med i Raseborgs investeringsplaner.

I övrigt kom många goda nyheter för de som gärna använder cykeln som fortskaffningsmedel. I början av året beslöt Raseborg nämligen skaffa så kallade stads- cyklar till Ekenäs, Karis och Fiskars för ett pilotprojekt på ett år. I slutet av året visade sig projektet ha varit framgångsrikt och staden började skissa på en fortsättning. I slutet av året började Sjundea å sin sida utreda så kallade landsbygdscyklar, elcyklar som man ska kunna ta till stamväg 51 för att därifrån komma vidare med buss till Helsingfors. I Hangö sade man däremot nej till stadscyklar då man ansåg det vara fel att staden betalar för något som privata företag i Hangö redan erbjuder.

Under 2021 började också den länge efterlängtade cykelvägen mellan Karis och Ekenäs byggas. Under hösten kunde de första cyklisterna och fotgängarna testa den. Projektet på totalt 1,3 miljoner euro och 5,5 kilometer väckte mycket beröm. Samtidigt gjordes även den farliga korsningen vid Kodin Tavaratalo om. I Kyrkslätt färdigställdes gång- och cykelvägen från Kyrkslätt centrum till Tolls.

Även på annat håll såg det ljust ut för regionens cyklister. Bland annat fick Raseborgs stad som en del av EU-finansierat projekt, pengar för laddningsstationer för elcyklar vid Ekenäs gästhamn, Predium och Sommaröstrand. Målet är att förbättra tillgängligheten till skärgården. Cykelturism är överlag något som vuxit rejält de senaste åren. Som ett led i den utvecklingen öppnades i december en ny cykelled hela vägen från Hangö till Kouvola. Leden består av olika etapper och sträcker sig över 900 kilometer och 13 kommuner. Leden blir Finlands första bikepacking-led, en led där man kan ta sig fram med cykel och lätt utrustning enligt egen tidtabell.

Västnyländska vägar vann också stort då staten bland annat i och med stimuleringsåtgärder på grund av coronapandemin valde att satsa extra mycket på infrastruktur. Först stod det klart att en del av den mycket dåliga Fagerviksvägen i Ingå skulle få ny beläggning, men snart utökades projektet rejält. Till slut fick hela Fagerviksvägen från Ingå vidare längs Gamla Kustvägen genom Snappertuna till riksväg 25 i Raseborg ny beläggning. Dessutom lades Barösundsvägen ända fram till färjefästet med på listan. Även i Hangö kunde man hurra över ny beläggning från Lappvik både på landsvägen till Hangö och längs vägen till Koverhar hamn.

De västnyländska väg- och transportprojekten slutade inte där. Ett ännu större projekt blev den nya planskilda korsningen vid infarten från riksvägen till Läpp i Karis. Arbetet drog i gång under sommaren. En ny underfart byggdes under året även i Skogby, i stället för den plankorsning där den tragiska olyckan mellan ett

Invigningen av viadukten i Hangö i december blev något av en folkfest. Foto: Bengt Wikström

militärfordon och en rälsbuss skedde 2017. I slutet av året började arbetet med en ny underfart även i Svartå och längs riksvägen i Ekenäs byggdes en ny passage för att specialtransporter inte ska behöva köra in via centrum.

Viadukten i Hangö var ytterligare ett stort projekt (s. 84). Broarbete blev det även i Sjundea då Pickala korsningsbro började renoveras. En bit därifrån inleddes också planeringen av nya körfält för att förbättra trafiksäkerheten kring Störsvikskorsningen på stamväg 51.

Efter att bussbolagen redan länge kämpat under coronapandemin kom i januari beskedet att de två västnyländska bussbolagen Amper och Wikström går ihop och grundar ett nytt aktiebolag för att stå sig bättre i konkurrensen. I Hangö tog man under början av året efter Raseborg och började skissa på en egen byabuss. I Raseborg däremot slutade bussen under sommaren. Nya idéer inom kollektivtrafiken bollades också i Ingå, och där startade man redan till sommaren en helt ny form av båtturer mellan småbåtshamnen i Ingå kyrkby och Barösund. I övrigt införde

kommunen också ett nytt förenklat biljettsystem och fler rutter på land. I Raseborg tog utvecklingen enligt många i stället ett steg bakåt då staden på grund av sparkrav slopade stadsbiljetten för kollektivtrafiken och i stället införde den gemensamma men dyrare regionbiljetten. Försämringen blev dock så stor att staden snart valde att återinföra den så kallade Raseborgsbiljetten.

I december 2020 blev det klart att stamväg 51 mellan Karis och Ingå skulle få vägbelysning och under början av 2021 pågick debatten om vilken sträcka som skulle få belysning först. Snart visade sig debatten vara onödig då pengarna skulle räcka ända till Sjundeå. I slutet av året fick vägvagnsnittet ännu mer pengar och nu kunde hela stamväg 51 till Karis få belysning. Dessutom drog man i Ingå i gång planeringsarbetet för att förbättra korsningarna på stamväg 51 tillsammans med Närings-, trafik- och miljöcentralen.

Den ofta omtalade färdtjänsten och planen på den nya stora västnyländska färdtjänsten fortsatte stöta på patrull under 2021. I början av året tvekade både Lojo och Hangö, och i och med deras funderingar följde Raseborg snart efter, precis som Ingå och Sjundeå. Hangö började i sin tur utreda en egen färdtjänst och gick till slut sin egen väg medan de övriga västnyländska kommunerna inledde en gemensam upphandling. Under slutet av året stod det klart att två nya företag tar över färdtjänsten.

Inom trafiken nationellt var elsparkcyklar rejält omdebatterade under hela året. Även i Västnyland gjorde de på många håll entré över sommaren. Dessutom uppmärksammades ett antal olyckor, särskilt efter att Finlands första elsparkcykelolycka med dödlig utgång skett i Åbo.

Precis som tidigare år fortsatte också diskussionerna om framtidens drivmedel i bilar. Hybridfordon, el och gas blir vanligare, men i Raseborg finns ingen tankningsstation för gas. Även den långsamma investeringstakten i laddstationer för elbilar i husbolagen oroade. Staten stöder sådana projekt men om Västnyland inte börjar investera inom kort kan pengarna ta slut.

Problem med tankningsstationer var det också i Hangö. I början av året kom äntligen beskedet att en bensinstation får återöppna trots att den ligger på känsligt grundvattenområde. Glädjen var ändå kortvarig då Vasa förvaltningsdomstol snart slog fast att macken måste hållas stängd. Hangö tvingades därmed fortsätta

klara sig med en station. Däremot stod det under året klart att Hangö kan få en gasstation.

Trots att den tragiska Skogbyolyckan 2017 blivit avklarad i hovrätten under 2020, togs fallet upp igen under 2021 då den biträdande riksåklagaren ansökte om besvär rätt till Högsta domstolen. Under hösten kom ändå besked om att den friande domen mot beväringen som körde fordonet står fast. I Västnyland fortsatte också jakten på skattesmitande taxiföretagare, och i början av året dömdes ytterligare en företagare från Hangö för grovt skattebrott och bokföringsbrott. Snart väntade ytterligare en dom.

I både Hangö och Raseborg debatterade man även båtplatser, avgifter och förvaring ivrigt. I Hangö har man erbjudit billigare båtplatsavgifter för kommuninvånare, men i och med ett klagomål och ett utlåtande från biträdande justitiekanslern måste kommunen göra om reglerna. Fortsättningsvis ska Hangöbor ändå ha förtur till båtplatserna. Även i Raseborg justerade man priserna i gästhamnen, samtidigt som man körde i gång muddringen och renoveringen av kajkanterna i Södra viken. Projektet kostar staden runt 3,6 miljoner euro.

I augusti genomförde Hangö också ett pilotprojekt för att minska biltrafiken och parkeringen i centrum under det hektiska Poker Run-veckoslutet. Med bland annat enkelriktade gator och idrottsplaner som parkeringsplatser var målet att få besökare att promenera i stället för att köra till centrum.

Kustbanan och tågtrafik

Som förberedelse för elektrifieringen av Hangö-Hyvingebanan inleddes ett flertal projekt vid plankorsningar under 2021. Vid en av dem stötte projektet på patrull då man upptäckte den hotade växten sandnejlika och måste flytta den. Själva elektri-

Både intresset för och debatten om elbilar fortsatte under 2021. Foto: Johan Ljungqvist/Multifoto

fieringen inleddes under sommaren och fortsätter de närmaste åren. Allt förväntas vara klart 2024. Kostnadsberäkningen för hela projektet är drygt 60 miljoner euro.

Idén om närtåg från Hangö till Helsingfors eller Riihimäki, som kan möjliggöras av elektrifieringen, fortsatte också diskuteras. Från VR var man tidigt positiva till satsningen och i slutet av året inleddes en konkret utredning. En ny linje skulle i så fall kunna ta i bruk vissa nedlagda stationer på nytt, såsom Ingå. Allt kunde vara verklighet inom tre år. I Västnyland var man ändå viktig med att närtåget inte får gå ut över kustbanans fjärrtrafik.

Planerna på entimmståget hördes däremot inte lika mycket i media under 2021 som 2020. På flera håll inleddes ändå konkret planeringsarbete. Det kan vara klart inom några år och byggstart blir det tidigast 2024. Om bygget klubbas igenom står den nya linjen klar någon gång på 2030-talet.

I Lojo och Vichtis lanserade man också ambitiösa planer på egen spårvägstrafik. Bredare så kallade duospårvagnar skulle delvis nyttja ett nytt spårnät men i huvudsak det existerande järnvägsnätet på Hangö-Hyvingebanan. Kommunerna öppnar också för trafik ända till Karis ifall Raseborgs stad skulle vara intresserad.

I Kyrkslätt fortsatte debatten om planerna på närtrafikens tilltänkta tågdepå i Bobäck. Under året förkastade Helsingfors förvaltningsdomstol hela tio klagomål mot placeringen, och landskapsplanen som godkänner bygget hölls därmed oförändrad.

Mer negativa röster blev det om införandet av parkeringsavgifter vid tågstationen i Karis. Kommunen togs på sängen då staten plötsligt gjorde parkeringen avgiftsbelagd. Kort efter det kom följande omtalade nyhet om den västnyländska tågtrafiken då rälsbussen mellan Hangö och Karis fattade eld. Efter flera liknande bränder togs rälsbussarna tillfälligt ur bruk för utredning. Parkeringsdebatten i Karis tog i sin tur snart en ny vändning då Raseborgs stad tog över skötseln av parkeringen och gjorde den avgiftsfri igen. I Hangö skissade man därtill på olika alternativ för den norra järnvägsövergången (s. 87).

Natur och miljö

I början av året kunde västnyländska djurvänner glädja sig åt möten med och bilder på djur som vi ser mer sällan i våra trakter. Bland annat spreds en mängd bilder

på uttrar på sociala medier. Då isen lade sig sökte sig uttrarna nämligen till öppet vatten som oftast finns närmare bosättning, och fångades därför oftare på bild. I Hangö fotades därtill flera lodjur i början av januari. I slutet av året observerades i sin tur en fågelart för första gången i Finland och då vid Porkala i Kyrkslätt. Kragalkan finns vanligtvis i Stilla havet men har vid enstaka tillfällen förrirat sig till Europa.

Efter många debatter om skogsskydd i regionen under 2020 kom positivare nyheter under 2021. Bland annat donerade en privatperson en sällsynt urskog i Raseborgs skärgård till Stiftelsen för naturarvet. Samma stiftelse låg också bakom köpet av en unik lundskog i Lojo som även den skyddades kort därefter. Från statligt håll kom beskedet att drygt 3 000 hektar statlig mark ska skyddas i Västnyland. Totalt handlar det om 36 nya skyddsområden. Dessutom beslöt Raseborgs stad senare under året att göra 162 hektar skog i Raseborg till naturskyddsområden. För det skulle staden få närmare 600 000 euro i ersättning av staten. Då skötselplanen för närskogarna i Raseborg var färdig hade staden dessutom tagit till sig tidigare respons och skyddat mer skog än man inledningsvis tänkt. Under sommaren testade Raseborgs stad också på att omvandla en del gräsmattor och vägrenar till ängar för att gynna den biologiska mångfalden.

Västnylands många projekt för att gynna fiskbeståndet i olika vattendrag har de senaste åren varit framgångsrika. Under 2021 valde Raseborgs stad att visa upp framgången på ett konkret sätt genom att bygga en observationsplattform vid den nya fiskvägen i Billnäs. Vid kraftverksdammen har man också byggt en ny och unik stängselkonstruktion som ser till att laxynglen inte fastnar i turbinerna. Dessutom klubbade Raseborg igenom en vision om att i framtiden bygga fiskvägar även i Åkerfors och Svartåfors.

Även från Ingarskila å kom glädjande besked då talkoarbete gett resultat och öringsynglen ökat i antal. Från projektet med att få tillbaka laxen i Svartån kom också positiva nyheter. Tidigare har det byggts fiskvägar i Åminnefors och Billnäs och vandringsfiskens färd har studerats uppströms. Under 2021 gav staten mer pengar för att även följa fisken nerströms med radiosändare. Under året gjorde också flodpärlmusslan comeback i Svartån efter att ha varit nära att dö ut och sedan fötts upp på annat håll i Finland och Norge. Samtidigt förbättrades levnadsmiljön för musslan i Svartån vid Junkarsborg.

Västnylands många vattendrag fick under 2021 synlighet genom ett flertal förbättringsprojekt. Foto: Johan Ljungqvist/Multifoto

De många våtmarksprojekten för att minska belastningen på vattendragen de senaste åren fortsatte också. Det här året stod bland annat Björnträsk i Sjundeå i turen, och kort därefter väntade även en ny våtmark vid övre delen av Ingå ås avrinningsområde. Dessutom inledde WWF ett projekt för att hindra översvämning i Ingå å och stöda fiskarnas vandring. Även i Hangö körde WWF i gång två nya projekt. Därtill fick projektet Raseborgs å understöd för att undvika översvämningar och därmed minska fosforbelastningen från jordbruket. Totalt stödde NTM-centralen i Nyland olika vattenvårdsprojekt i regionen med över en miljon euro. Ytterligare ett unikt miljöprojekt blev familjeföretaget Ajalins kommande anläggande av våtmarker i Pojo. Företaget är nämligen det första företaget åtminstone i Nyland att beviljas statliga vattenskyddspengar.

En av de största nyheterna för det framåtblickande miljöarbetet i regionen under året var en donation på hela tre miljoner euro till Tvärminne Zoologiska sta-

tion. Donationen ska göra stationen till ett centrum för kombinerad klimat- och havsforskning, och därmed studera hur atmosfär och hav samverkar. Tvärminne zoologiska station uppmärksammades också i och med ett unikt forskningsprojekt där "golvvärme" på havsbotten ska simulera värmeböljorna som blir allt vanligare i Östersjön, för att därmed ge kunskap om hur havet reagerar då temperaturen stiger. Under hösten kom därtill beskedet att stationen satsar stort på sin kommunikation utåt genom en ny tjänst som "vetenskapsfostrare", lägligt inför stationens 120-årsjubileum år 2022. Dessutom meddelade stationen att man från och med våren 2022 börjar utbilda forskningsdykare.

I Hangö uppmärksammades även Hangö miljöförenings 30-årsjubileum. Föreningen grundades i tiderna för att Tulludden inte skulle uppslukas av frihamnens expansion. Därtill fick Hangö fågelstation ett stort vetenskapspris på 10 000 euro för sitt förtjänstfulla forskningsarbete av Vetenskapliga samfundens delegation. Bland de mer negativa nyheterna under året fanns bekräftade fall av fågelinfluensa i Hangö. Någon större epidemi verkade ändå inte pågå.

Då besöksiffrorna för olika naturområden i Västnyland började rulla in för 2020 visade det sig precis som förväntat att man nått flera rekord. På Tulludden och Uddskatan i Hangö hade man haft nästan dubbelt fler besök än vanligt, drygt 40 000. Under året stod det också klart att en del av Naturums tidigare utställning i Ekenäs flyttar till Jussarö. Jussarö var även annars på tapeten i och med nya turism-satsningar som även inkluderar miljöturism.

I Ingå fortsatte polisen reda ut oljeolyckan som inträffade i Fagerviken i början av 2019. Under början av året blev saneringsarbetet äntligen klart. I början av november hotade å sin sida en större olycka i Finska viken utanför Jussarö då ett stort containerfartyg med farlig last började brinna. Branden släcktes dock snabbt och skador undveks.

I Hangö började man förbereda flytten av avstjälpningsplatsen från det nuvarande området som är ett grundvattenområde, medan man i Ingå tvingades modernisera och förstora sin markavstjälpning i snabb takt på grund av flera byggprojekt. Under början av året lanserade Raseborgs stad sina nya miljöföreskrifter som ska hjälpa invånarna att värna om miljön.

Historia

I Hangö började man under året utreda om ruinerna efter det tyska krigstida permissionslägret på Tulludden kunde göras till ett besöksmål. Problemet är att de sista kvarvarande barackerna är i dåligt skick. Dessutom aktualiserades återigen Hangö Museums jakt på större utrymmen. Hoppet om ett nytt museum till stadens 150-årsjubileum år 2024 lever.

Hangö fortsatte också de västnyländska satsningarna från 2020 på att dokumentera den pågående pandemin för framtiden, i Hangö exempelvis genom att dokumentera hur coronan synt i gatubilden. Att pandemin kommer att bli en viktig historisk brytningspunkt står allt klarare.

I Fiskars blev det start för ett projekt kring brukets avindustrialisering. Fiskars museum vill därför nå personer som jobbade och bodde i Fiskars från 1960- till 1990-talet. Målet är bland annat en utställning. I grannbruket Billnäs invigdes å sin sida informationsskyltar och en nya kulturhistorisk vandringsled inom plattformen Kulturvallen. Positivt för hela Raseborg var också att området fick hela 26 nya auktoriserade guider under året.

Från och med sommaren visades den västnyländska filmproduktionen *Harparskoglinjen – Västfronten mot Sovjet* nationellt på Yles TV-kanaler och streamingtjänsten Arenan. Dessutom ordnades biovisningar samt föreläsningar och visningar i skolor och för föreningar både i Finland och Sverige. Vid årets slut hade filmen visats 120 000 gånger på Arenan medan över 200 000 tv-apparater hade slagits på då filmen visades på tv. Dessutom belönades dokumentären under året som både Årets goda gärning i Skogby och som Årets kulturgärning i Ekenäsnejden.

Kriget på Hangöudd fick också synlighet genom arkeologen Jan Fasts fortsatta projekt. Under året började hans team gräva ut den sovjetiska kommandanten Kabanovs underjordiska bunker i Casinoparken, och kort därefter gav en tidigare Hangöbo en privat donation på 50 000 euro till projektet. Utgrävningen väckte intresse även utomlands.

Kriget var på tapeten en stor del av året då det gått 80 år sedan fortsättningskriget och striderna på Hangöfronten bröt ut. På Hangö Frontmuseum ordnades ett flertal guidningar och nya utställningar invigdes. Dessutom ordnades olika seminarier och evenemang, även av Hangö stad för att uppmärksamma att staden åter

Under 2021 fortsatte Jan Fast sina arkeologiska projekt på Hangöudd, nu med en utgrävning av Kabanovs krigstida kommandobunker i Hangö. Foto. Aleksii Rikkinen

blev finländsk i december 1941. Att kriget fortsättningsvis är påtagligt i Hangö bekräftades också av att man under sommaren hittade en krigstida granat på ett bygge i staden, och kort därefter även på en badstrand.

I Ekenäs uppmärksammades å sin sida stadens 475-årsjubileum. På programmet fanns bland annat olika guidningar som tog avstamp i stadens medeltida arv. Dessutom öppnade Raseborgs museum en utställning om skolvärldens förändring sedan 1800-talet. I ”Back to School” fick besökaren göra en tidsresa tillbaka till skolbänken, 100 år efter att den obligatoriska läroplikten infördes i Finland.

Jubileum var det också i Porkalatrakten då det hade gått 65 år sedan Porkalaområdet återlämnades till Finland. Under slutet av året kunde också projektgruppen bakom dokumentären om Harparskoglinjen berätta att den sovjetiska arrenderingen av Porkala-området blir temat för deras nästa dokumentärfilm. Lansering av den nya dokumentären med arbetsnamnet *Porkala – Röster från Parentesen* blir det 2024 då det gått 80 år sedan Porkala utarrenderades och evakuerades.

Dessutom firade fyren Porkala Kallbådan 100 år av verksamhet. I ett sekel har fyren som ligger i det yttersta havsbandet varit hem för familjer, bistått skeppsbrutna och upplevt krig. I Kyrkslätt blev det också utställning av de unika kopparpengar som hittats i Porkala året innan. De 300 kopparpengarna härstammar från 1700-talet.

Produktionsteamet bakom dokumentären Harparskogslinjen – Västfronten mot Sovjet som blev Årets kulturgärning i Ekenäsnejen. Foto: Niclas Erlin

I Hangö fick även stadens industrihistoria uppmärksamhet. Efter att länge legat i stadens lager hittades nämligen textilfabriken Hyvons gamla reklamskylt år 2020. Även om skicket var så dåligt att den inte kunde restaureras beslöt man tack vare donationer att skapa en replika av neonskylten och sätta upp den på det så kallade Revellska huset där den en gång i tiden fanns. Österby FBK stod för en liknande gärning då deras gamla släckningsbil har renoverats av brandkårens veteraner.

Under sommaren stod det också klart att ett unikt vrak av ett så kallat flöjtskepp som hittades mellan Hangö och Dagö under 2020 är nästan 400 år gammalt. Skeppets historia kommer även synliggöras i en dokumentärfilm. Inom arkeologin sattes även Lojo på kartan under året. Vid en utgrävning nära Lojo sjö hittades nämligen den första hela leridolen någonsin i Västnyland. Fyndet som är närmare 6 000 år gammalt är unikt även på nationell nivå.

Under slutet av året uppkom ännu en debatt om bevarandet av kulturhistoriskt viktiga gravar i Hangö. Debatten följde på att drygt 600 länge oskötta gravar riskerar tas bort för att ge rum för nya. Bland det hotade gravarna finns många stora, fina och lokalhistoriskt viktiga gravmonument.

3. Arbete och näringsliv

För många företag och branscher innebar 2021 en rejäl återhämtning efter pandemins första hårda slag mot världens ekonomier. Trots en fortsatt osäkerhet vågade flera företag satsa, och flera utmärkte sig återigen positivt. Statistik visade också att arbetslösheten börjat sjunka. Under 2021 inledde Hangö och Raseborg också sitt deltagande i arbets- och näringsministeriets sysselsättningsförsök för arbetsökande. Kommunerna har en längre tid arbetat för att få delta i projektet där ansvaret för sysselsättningen flyttas över från den statliga TE-byrån till kommunerna. I samband med det blev det också klart att arbetsförmedlingen i Ekenäs stänger. I slutet av året blev en global material- och komponentbrist aktuell i de flesta branscher. Långa väntetider och stigande kostnader satte käppar i hjulen för ett flertal företag. Redan tidigare under året hade vissa specialprodukter tagit slut, bland annat cyklar och annan fritidsutrustning.

Hamnarna

I Ingå hamn fortsatte man smida planer för tillväxt då det stod klart att den nya landskapsplanen för Nyland möjliggör ett stickspår för järnvägen ner till hamnen. Hamnen har vuxit år för år och även 2020 hade hamnen slagit nya rekord. Även i Kantvik i Kyrkslätt siktade man på expansion då Nordic Sugar som äger det norra hamnområdet ansökte om miljölov för att hamnen ska få börja hantera metallskrot.

Under våren tilltog stormen kring Hangö hamn då både hamnbolaget och ägaren Hangö stad prickades för otillräckliga interna anvisningar. Kritiken handlade om den situation som uppkommit då hamnens tekniska direktör genom sitt privata bolag sålt konsulttjänster till samma externa företag som han som direktör i hamnbolaget varit med om att köpa tjänster av. Intressekonflikten utreddes och debatten blev omfattande. I värsta fall riskerade konflikten även inverka på det EU-stöd som hamnbolaget beviljats för utvidgningen av Västra hamnen. Kort därefter stod det ändå klart att stödet var säkrat, men kritiken från stadens revisionsnämnd fortsatte.

I Yttre hamnen började den globala komponentbristen i bilbranschen göra sig tillkännä i slutet av året. Bristen på råvaror och komponenter hade då minskat pro-

De västnyländska hamnarna var återigen synliga i medierna, Hangö hamn även på grund av en potentiell intressekonflikt. Foto: Christoffer Holm

duktionen globalt under flera månader. Trots att efterfrågan hade återhämtat sig efter pandemin stod alltså bilimportföretagen nu inför mindre jobb och tvingades till samarbetsförhandlingar. Den globala komponentbristen och problem med logistiken i kölvattnet av coronapandemin påverkade även finländska hamnar, liksom givetvis industrier och butiker. Globalt skapade också den omtalade grundstötningen för fartyget *Ever Given* i Suezkanalen i mars 2021 transportbekymmer då fartyget i nästan en veckas tid stod i vägen för hundratals fartyg och en betydande del av världshandeln som skulle använda kanalen.

I Koverhar kämpade hamnbolaget med att få lov för att få hantera finfördelade bulkvaror. Det nya miljölovet förbjöd nämligen en del av den hantering hamnen vill utföra, med motiveringen att den omgivande naturen kan lida. Hamnbolaget överklagade och hoppades på förståelse för hur en bulkhamn fungerar. Ungefär samtidigt råkade hamnen ut för ett missöde då kraftig vind förde ut plast och annat skräp från en hög blandskrot i havet. Den nya hamnens miljöpåverkan fick utstå mycket kritik, men från hamnbolagets sida såg man ändå ljuset på framtiden

och siade om att Koverhar kan bli en hamn där återvinning av olika material får en avgörande roll.

Hangö hamn möttes också av positivare nyheter, bland annat då kommunikationsministeriet under slutet av året uppgavs ha börjat lobba för att hamnen i Hangö ska höra till EU:s framtida trafiknätverk som stomhamn. En mer konkret positiv nyhet var framför allt den nya linje till Sverige som Hangö hamn kunde berätta om i slutet av året. Från och med februari 2022 trafikerar rederiet Stena Line tre dagar i veckan till Nynäshamn söder om Stockholm. Från och med maj 2022 blir det dagliga avgångar. Att den stora hamnoperatören Hangö Stevedoring sålts till internationella jätten Euroports var ytterligare en stor nyhet för hamnen under slutet av året. Kort därefter, direkt efter julhelgen, fick landets samtliga hamnar ännu kämpa igenom en dygnsång strejk. Även i Hangö och Ingå strejkade stuvarna för att stöda en konflikt i Lovisa hamn.

Industri och affärer

Då fjolårets siffror och det nya årets budgetar började rulla in för företagen stod det klart att konsekvenserna av coronakrisen varit väldigt tudelade. I Hangö kunde exempelvis installationsföretaget Hangö Elektriska visa upp rekordsiffror för både 2020 och 2021. Andra västnyländska företag hade å sin sida lidit, bland dem Tammet i Ekenäs som till stor del lever på export.

Under början av året började det också stå klart vilka företag som inte skulle överleva coronaåren 2020 och 2021 ekonomiskt. I Västnyland kom besked om konkurser i restaurangvärlden och vissa butiker satte lapp på luckan. Bland annat på Köttkontrollen i Karis tvingades man till konkurs då coronaläget halverat omsättningen. I Kyrkslätt uppmärksammades att den sista stora klädfaffären i staden stängdes. Flera andra företag meddelade att de går samma öde till mötes om inte situationen skulle ändra till sommaren. Rykten gick också på sociala medier så till den grad att även traditionella medier lurades och skrev om företag som gått i konkurs även om de inte gjort det. Samtidigt med konkurser och motgångar hade pandemin också inspirerat till nya företag. Under 2020 ökade antalet grundade företag i Västnyland jämfört med ett år tidigare.

Minnets av den forna textilfabriken Hyvon uppmärksammades genom både en bok (s. 148) och en replika av en gammal reklamskylt som sattes upp i Hangö. Foto: Christoffer Holm

Året kom beskedet att Filterpak sålt hela sin aktiestock till inhemska M-Filter, men att köpet inte skulle påverka fabriken i Hangö. Ett annat framgångsrikt företag som såldes var tofuföretaget Soya, Jalofoods i Leksvall. Det såldes till den svenska koncernen Humble Group för 2,4 miljoner euro. I Hangö fick även enzymtillverkaren Genencor ny ägare i det internationella storbolaget IFF. Ägarbytet verkade dock lovande och verksamheten skulle fortsätta som förr. Dessutom hade fabriken två utvidgningsprojekt på gång.

I Hangöbyhamnen i Hangö var det under året äntligen dags för uppstart av ny verksamhet i fiskhanteringshallen som länge stått tom. Samtidigt fanns det en del oklarheter i processen där staden satsat på renovering av hallen vilket fick politikererna att begära en specialrevision kring processen och finansieringen. Till slut slog en intern revision fram att staden inte följt god förvaltningsledning och misslyck-

I början av året fick ändå en av de stora vinnarna under coronaåret 2020 det plötsligt kämpigare. Hangöföretaget Filterpaks inhemska munskydd gick inte åt då kinesiska munskydd var billigare. Då statens beställningskvoter var uppfyllda tvingades bolaget säga upp personal. Snart slog man ändå tillbaka och presenterade en ny maskin som kostnadseffektivt kan tillverka en miljon munskydd per dag. Dessutom hade företagets försäljning av luftfilter god vind i seglen. På den fronten hade man vunnit terräng tack vare den synlighet munskydden gett, och därmed fortsatte bolagets framgångar. I slutet av

ats i sin kommunikation. Verksamheten påverkades ändå inte och kunde komma i gång under sommaren.

I Svartå såg man positivt på framtiden trots att coronapandemin skjutit upp eventuella nyetableringar i de industrihallar som blev tomma då SBA Interior flyttade från samhället 2019. Några hyresgäster har redan etablerat sig och det nya skolcentret kommer förhoppningsvis föra med sig flera. I Kyrkslätt fick globala kabeltillverkaren Prysmian sitt nya kabelfartyg *Leonardo da Vinci* och ville samtidigt muddra hela 26 hektar för att göra farleden till Kyrkslätt djupare och bredare, så att större kabelfartyg kan komma till fabriken.

Under en stor del av året mådde särskilt byggbranschen bra. Återvinning var en annan bransch som växte i snabb takt. Det har märkts i de västnyländska hamnarna där alltmer återvunnet material hanteras, men också hos lokala företag. Under året meddelade exempelvis skrotföretaget Romu Keinänen att man vill expandera i Horsbäck.

Då listorna på vilka bolag som 2020 gjort bäst resultat och betalat mest samfundsskatt i regionen publicerades visade det sig ändå att rejält färre bolag gjort miljonvinster under 2020 jämfört med 2019. I Raseborg var bolagen fyra till antalet, i Hangö tre, i Ingå två och i Lojo nio. I Sjundeå nådde inget företag över miljongränsen. År 2019 hade bolagen tillsammans varit 33 stycken, 2020 blev de 18. Det kommunalt ägda bolaget Novago företagsutveckling var också på tapeten då flera kommuner under slutet av året ansåg att Novago kostar för mycket och ville säga upp och omförhandla avtalet.

Kabeltillverkaren Prysmians nya kabelfartyg Leonardo da Vinci. Bild: Prysmian

Lokala företag i bräschen

Förutom satsningar på distansarbete verkade det under 2021 också börja röra på sig inom en annan nisch för landsbygden, nämligen kultur-, rekreations- och välbefinnandecentrum. Efter att både Knipnäs i Ekenäs och Mjölbolsta utanför Karis såldes under 2020 började de nya ägarna skissa på planer för ny verksamhet. På båda platserna kom verksamheten i gång snabbt. I Knipnäs flyttade de första nya hyresgästerna in i februari 2021. Till en början hyrdes arbetsrum ut till konstnärer, hantverkare och terapeuter. På sikt ska det gamla sjukhuset bli ett centrum för olika behandlingar och kurser. I Mjölbolsta fanns liknande planer. Där flyttade de första hyresgästerna in redan under 2020. Centret som kallas Hub Feenix ska i framtiden drivas av ett nygrundat andelslag, och alla som jobbar i huset kan bli medlemmar i andelslaget.

Trots motgångar på grund av både coronapandemin och den fortsatta nedgången för traditionella butiker visade flera företagare mod under året. Både i Ekenäs och Hangö startade bland annat nya antikbutiker. Även i Karis var man hoppfulla och vågade tro på en fortsatt livskraftig stadskärna även om det sker nya etableringar utanför staden.

I kölvattnet av det ökade intresset för fritidsbåtar lanserade Ekenäs Båtcenter som första aktör i Finland båtleasing för privatpersoner. I Hangö nischade familjeföretaget Malaska sig genom mögel- och virusbekämpning med ett medel som baserar sig på nanoteknik. I Hangö blickade man också framåt då medborgarinitiativet Hangö Hub lanserades. Målet med initiativet är att göra Hangö till ett centrum för kreativitet, teknologi och innovationer.

I Lojo utmärkte sig pappersfabriken i Gerknäs då fabriken kraftverk ska sluta använda stenkol. Ägaren Sappi investerar drygt tio miljoner euro för att övergå till förnybara biobränslen senast 2023. Bioenergi var också aktuellt på annat håll i regionen. Under året meddelade bland annat Prysmians kabelfabrik i Pickala att man övergår från naturgas till bioenergi i energiproduktionen. I Lojo invigdes en splitterny anläggning som ska göra huvudstadsregionens matrester till biogas och gödsel. Anläggningen ska kunna ge drivmedel för runt 4 000 personbilar per år.

Raseborgs Energi kunde också berätta om planer på utvidgad vindenergi och investeringar i miljonklassen. Dessutom kom verksamheten vid det nya solkraft-

Raseborgs Energi levererade många positiva nyheter. Här den nya solenergiparken i Björknäs. Foto: Johan Ljungqvist/Multifoto

verket i gång. Under slutet av året berättade bolaget också om bildandet av det nya regionala bolaget Kvartersladdning som ska satsa på laddstationer för elbilar. Elbilsprojektet Toroidion från Pojo, som till och med omtalades som Finlands nya Nokia då det lanserades kring 2015, mötte däremot motgångar. En nystart inom styrelsen och sinande kapital kom under året fram i medierna. Det förväntade genomslaget väntar därmed på sig.

Även bland den traditionella industrin stack ett flertal aktörer ut. I Hangö lyftes sprängämnestillverkaren Forcits tillväxt upp. Under året köpte Hangöföretaget upp ett portugisiskt bolag och har nu drygt 500 anställda i Finland, Sverige, Norge och Portugal. Dessutom rodde företaget i land en stor order på sjöminor från den estniska marinen. I Ekenäs stack Delipap ut då NTM-centralen delade ut projektfinansiering och företagsstöd i Nyland. Delipap fick nämligen det enskilt största stödet på 800 000 euro för en ny produktionslinje för hygienartiklar. I Hangö fick

föreningen Hangö företagare ett stöd på 130 000 euro av Nylands förbund för att bygga upp en ny marknadsföringsportal som ska ge de produkter stadens företagare erbjuder bättre synlighet.

Även i Billnäs rörde det på sig, bland annat då Olli Muurainens bolag Billnäs Bruk Ab tog ny fart och önskade köpa både mer mark och det gamla järnmagasinet av staden. Muurainen planerar både nya bostäder och utökad inkvartering. Dessutom fick bruket en ny mycket uppmärksam uteservering som kort efter öppningen blev utnämnd till den nästbästa uteserveringen med mat i Finland.

Även Fiskars uppmärksammades. Därifrån kom bland annat beskedet att det lokala bryggeriet Fiskarsin Panimo vill utvidga sin produktion och öppna en bryggerirestaurang. Under hösten fick också Hangö ett eget mikrobryggeri då Hanko Brewing Company slog upp sina dörrar. De senaste åren har mikrobryggerierna blivit allt fler, men hittills har Hangö varit utan. Senare under året tillkom även vin- och ölbaren Nöjen i Hangö centrum.

I Karis slog också de två företagarna Robin Madsén och Chris Nylund ihop sig, köpte nedlagda Västra Nylands yrkesskola och började göra om området till ett företagscenter. I centrum av Ekenäs fick även den gamla matbutiken, den så kallade Matildafastigheten, genom nya ägare hopp om ny verksamhet efter att ha stått tom ett par år. I Ekenäs uppmärksammades också det nya barnklädesmärket Laiska Ebba. Slutligen var återigen båtförvaring i Västnyland på tapeten. Branschen fortsätter växa och under 2021 startade nya företaget Hanko Terminals.

I slutet av året var det på flera håll dags att utse årets företagare. I Ingå gick utmärkelsen till båthotellet Inkoon Venehotelli medan köpmännen Tina och Mikael Rajamäki blev årets företagare i Hangö. I Hangö valdes dessutom för första gången årets enmansföretagare. Det priset gick till Paul Lehtinen som driver Hangö cykelservice. Ekenäs Däckmarket blev årets företagare i Raseborg medan Torbjörn Ekholm och företaget E-schakt blev pristagare i Tenala-Bromarv. Dessutom landade det nationella priset årets invandrarföretagare, som delas ut av Finlands företagare, i Västnyland. Pristagaren heter Ivan Ore och kommer ursprungligen från Peru. Ore driver ett kafferosteri i Lojo.

Skogs- och jordbruk

I Hangö tog man under året till sig en ny trend för skogsvården då den nya skogsbruksplanen slog fast att kalavverkningar inte längre ska göras i stadens ekonomiskogar. Även Lojo presenterade liknande planer. Nya skogsplaner lanserades även på högre nivå då EU presenterade sin nya strategi med målet att öka mängden skog och minimera kalhyggen över hela Europa, en strategi som i Finland inte ansågs vara helt rättvis för ett land som har mycket mer skog än de flesta andra i EU.

För jordbruket inleddes årets säsong något stabilare än 2020. Under 2020 höll coronarestriktionerna på att ställa till det rejält då säsongsarbetarna skulle resa till Finland, men under 2021 var staten tidigare ute med åtgärder och jordbruken fick sin behövliga arbetskraft i tid.

Däremot visade sig vädret inledningsvis bli en tuffare utmaning. En ovanligt varm sommar och brist på regn ställde till det och spannmålsskörden såg ut att bli sämre än vanligt. Samma öde mötte grönsaksodlingarna. Unikt med vädret blev också att vissa bönder fick ge sig ut och tröska tidigare än någonsin, många redan i juli. Torkan och det kommande regnet var orsakerna. Andra grödor gynnades å sin sida av hettan, bland annat majs som även i Västnyland gav rekordskördar.

Under hösten hade jordbrukarna återigen andra problem. Exempelvis i Sjundeå medförde rekordstora mängder vitkindade gäss omfattande skador på höstsådden. Dessutom led många jordbrukare av att energipriserna skjutit i höjden. Speciellt naturgasen blev rejält dyrare under året vilket i sin tur syntes i att priset på konstgödsel ökade rekordartat.

Nationellt blev årets höstskörd slutligen något av en besvikelse. Spannmålsskörden blev den sämsta på drygt 20 år och 30 procent mindre än genomsnittet de tio senaste åren. Under året fördes också en tilltagande debatt bland jordbruksproducenter om ett framtida hållbarare jordbruk. För att nå de mest effektiva lösningarna behövs ofta skraddarsydda åtgärder, och för det behövs ökad rådgivning. Störtregn som orsakade översvämningar på hösten ledde också till en debatt om förbättrad vattenhushållning på jordbruken, något som bli alltmer akut i och med klimatförändringen.

Även den lilla men betydelsefulla torvbranschen i Västnyland lyftes under året upp i medierna. Torven har på många håll debatterats och kallats "Finlands om-

Det västnyländska jordbruket hade ett krävande år. Foto: Johan Ljungqvist/Multifoto

tvistade naturrikedom”. Den har många användningsområden men som särskilt energi- och brännrotv kritiserar den som en miljöbov. Ett tecken på vart utvecklingen är på väg kom senare under året då energibolaget Fortum meddelade att den torvtäkt som bolaget äger i Ingå kommer att läggas ner. I stället hoppas bolaget anlägga en solenergi-park på området.

Yrkeshögskolan Novias treåriga projekt Matregion Nyland slutfördes under hösten med slutseminarium i december. I samband med det lanserades en omfattande videoserie om vilka förutsättningar lokal matproduktion har i Nyland, hur framtiden ser ut samt hur man kan bygga upp en identitet kring regionen som matproducent. Även inom jakten rörde det på sig. Inför hösten beviljades hela 20 procent fler jaktlicenser på vitsvanshjort i Västnyland. Även grisgårdar lyftes upp av media, då läget i Västnyland idag blivit allt svårare, och det dessutom finns enbart två gårdar kvar i hela regionen.

Även debatten om att bina riskerar att dö ut fortsatte under året. De senaste åren har små satsningar såsom insektshotell försökt motverka utvecklingen, även i

Västnyland. Under 2021 visade jordbrukaren Peter Rehn vägen för ett annat sätt då han inrättade en äng för vilda pollinerare på sina odlingsmarker i Tenala.

I Västnyland var man också nytänkande i fortsatta försök att skapa en ny och klimatvänlig marknad för vassprodukter. Vassen kan komma att ersätta torven i trädgårdar, växthus och på jordbruk. Samtidigt frigörs strandområden och vattenkvaliteten förbättras. Under året skördades vass på flera håll i Västnyland. Flera av företagen som börjat med vass hade tidigare jobbat med torv.

Framtida satsningar

I flera års tid har planerna för en eller flera etableringar av datacentraler i Västnyland varit på tapeten. Under 2021 verkade det börja röra på sig så det regionala företaget Hanko Data Parks registrerade en tomt för en datacentral i Bäljars i Karis. Snart reserverades ytterligare en tomt i Koverhar, men vilken eller vilka aktörer Hanko Data Parks försöker locka dit var ännu okänt.

I Ingå gick man också vidare med planeringen av hamnområdet Joddböle. På det tidigare kolkraftverkets område vill Fortum planera en datacentral, Rudus skissar på mer bergsbrytning och hamnbolaget Inkoo Shipping vill växa, bland annat med en terminal för förnybart bränsle som energibolaget St1 planerar på området. Snart visade det sig att man faktiskt varit mycket nära en etablering av en datacentral i Joddböle, men projektet lades på is då coronapandemin slog till. En datacentral var nu inte längre en prioritet men trots det trodde Fortum att en datacentral kan vara verklighet om 3–4 år.

Andra pågående och framtida satsningar inom näringslivet i regionen var givetvis det utvidgade affärsområdet i Läpp i Karis liksom företagsområdet Ingåport längs stamväg 51. Kring övriga framtida projekt, såsom ett nytt industri- och företagsområde i Skogby i Raseborg och ett företagsområde på de gamla billagringsplanerna i Hangö norra, var det däremot tyst. Några företagsetableringar förutom hamnverksamheten i Koverhar talades det inte om. Kring solkraftverksprojekten i Hangö norra var politikerna oroliga för att principerna och vilken roll staden ska ha i projekten är otydliga. Någon konkret utveckling skedde inte.

4. Västnyland och omvärlden

Att omvärlden har en stor påverkan på Västnyland kan inte förbises. Under coronapandemin har det varit tydligare än någonsin. Även om turismen från utlandet återhämtade sig något under 2021 var det fortsättningsvis tack vare den inhemska turismen som turismnäringen fick en bra sommar. Precis som 2020 inhyllades många regionala evenemang som annars skulle ha satt Västnyland på kartan, men under 2021 var läget ändå något bättre. Flera västnylänningar utmärkte sig också, både nationellt och internationellt, och gav därmed regionen viktig synlighet.

Blicken utåt och inåt

Tack vare en kort men kall vinter, och en ganska annorlunda satsning i Sjundeå, fick Västnyland stor synlighet på sociala medier världen över i början av februari. Sjundeåbon Matias Sjöman hade nämligen byggt en drygt 100 meter lång isbana runt sin tomt. En video av banan delades bland annat av den amerikanska ishockeyligan NHL och spridningen var ett faktum. På kort tid såg över en halv miljon människor videon.

Västnylänningen Jimi Westerlund uppmärksammades å sin sida för en samling som möjligtvis kan vara ett världsrekord. Westerlund äger nämligen hela 1 800 mobiltelefoner. Regina Rehn från Ekenäs tog hem vinsten i en mer udda tävling då hon vann årets upplaga av Sveriges Snyggaste Smörgåstårta. Mer synlighet för västnyländsk mat blev det då Daniela Andersson från Ingå vann priset för bästa nordiska kokbok i den internationella tävlingen Gourmand World Cookbook Awards, även kallad kokböckernas Oscarsgalan. Hennes bok *Tack för maten Mamma* kom ut 2020.

I början av året utsågs Tove Virta till årets raseborgare. I Hangö utsågs hotelldirektören Henna Ström till årets positivaste Hangöbo. I mars uppmärksammades därtill Tenalabon Kalle Augustssons 80-årsdag i media. Augustsson är känd för att ha kört hjälpsändningar till nödställda både hemma i Finland och ut i Europa, till och med Asien under tiotals år. Under året var det också dags för 140-årsjubileum för tidningen Västra Nyland, som nuförtiden är Västnylands äldsta lokaltidning. Efter många svåra och omtumlande år går det återigen bättre för tidningen.

Via olika bortflyttade västnylänningar har Västnyland traditionellt fått mycket synlighet ute i världen. Under 2021 var ett sådant exempel Ekenästrummisen Vicky O'Neon. För att hylla Storbritanniens OS-trupp fick hon nämligen äran att spela på Wembley arena i London tillsammans med ett flertal världsstjärnor.

Raseborg syntes även på tv då Raseborgspoliserna Johanna Lindroos och Rikard Lindroos, som också är kända från sociala medier, deltog i tv-serien Poliisit. Dessutom uppmärksammades intervjun med "journalistveteranen" Ralf Friberg från Ekenäs i Daniel Olins talkshow.

Även Nylands brigad blev under året uppmärksammat då brigaden började utbilda nya beredskapsenheter, specialiserade på förändringar i säkerhetsläget på Östersjön. Utbildningen lockade även nya rekryter.

Kyrkslätt fick i sin tur synlighet i ett nytt äventyrsspel som lyfter fram 19 utflyktsmål i naturen runtomkring i Kyrkslätt. Kyrkslättsspelet har illustrerats av Annukka Mäkijärvi och finns gratis tillgängligt på nätet.

Årets sjuovare i Hangö brukar vid sidan av sjuovaren i Nådendal få synlighet även utanför regionen. Under 2021 var det yogaföretagare Johanna Pawli som slängdes i Casinoparkens fontän. Västnyland syntes också återigen i tävlingen Årets nyländska by. I år var Bromarv och Pojo kyrkby i Raseborg och Routio i Lojo med

Kyrkslättsäventyret lockar spelaren att besöka utflykts- och kulturresmål. Illustration: Annukka Mäkijärvi

Kyrksläotts bibliotek Fyryri tog hem årets Finlandiapris för arkitektur. Foto: Niclas Erlin

i tävlingen, och till slut stod Bromarv som segrare. Pojo kyrkby fick ett hedersomnämmande.

Då President Sauli Niinistö förlänade förtjänsttecken inför självständighetsfirandet var professorerna Gunilla Holm och Jaana Bäck från Raseborg två av dem som erhöll Riddartecknet av I klass av Finlands Vita Ros. Holm fick tidigare under året dessutom Svenska Finlands folktings förtjänstmedalj. Under året fick även Karis Telefons tidigare vd Henrik Ekblom Raseborgsmedaljen för sina insatser för en positiv samhällsutveckling i regionen. Dessutom delades fyra livräddningsmärken av Finlands Simundervisnings- och Livräddningsförbund ut i regionen. De gick till Samir Charif för en räddning i Ekenäs, Ismo Nurmi i Lojo samt Ben Högström och Niko Merikukka i Pickala.

Dessutom landade årets Finlandiapris för arkitektur i Kyrkslätt. Mottagaren var den förnyade biblioteksbyggnaden Fyryri som invigdes 2020. De två övriga kandidaterna för årets pris var nya kyrkan i Ylivieska och stadsmiljöhuset i Fiskehamnen i Helsingfors.

Turismen

Under början av året fortsatte svängarna kring gamla Gnägget och Ekenäs Naturum i Stallörsparken. Efter många vändningar beslöt staden hyra ut byggnaden till några företagare som ville starta kafé- och uthyrningsverksamhet av redskap för vattenaktiviteter. Till sommaren började verksamheten som fick namnet Stallet.

I början av året lanserade Raseborg också sin nya marknadsföringsplan. Även om turister och folk från andra orter är målgruppen ska planen fokusera på mer än turism. I stället för att enbart besöka Raseborg vill staden att besökarna ska stanna i staden. Överlag ska Raseborg också marknadsföras som en helhet, då många känner Ekenäs och Karis, men inte riktigt vad Raseborg innebär.

I Lojo var svängarna kring turismen negativare då det uppdagades att företaget Intercol, som planerat en omfattande semesterby främst för kinesiska turister på området Fagernäs i Lojo, hade skulder på närmare 100 000 euro till staden. Då ingen tjänsteman märkt skulderna ledde det till en förtroendekris i staden, och snart kom nästa sväng då den kinesiska huvudägaren meddelade att man avblåser planerna på semesterbyn. Lojo verkade dock slutligen inte förlorat pengar på projektet då staden ändå fått drygt 400 000 euro av Intercol. Snart började Lojo ändå söka syndabockar och en omröstning krävdes för att Lojos stadsdirektör Mika Sivula skulle få behålla stadsstyrelsens förtroende.

Något senare kom mer glädjande besked för Lojotursimen då simhallen Neidonkeidas i Lojo står inför en totalförnyelse. På den gamla simhallens plats visionerar man om ny simhall men också hotellkomplex och nöjescentrum.

Under 2021 var Fiskars återigen i ropet internationellt. Den här gången lyckades det gamla bruket som första resedestination i Finland ta hem första pris i stiftelsen Green Destinations internationella tävling för hållbara resedestinationer. På plats två och tre kom Azorerna i Portugal och Yilan-kusten i Taiwan.

I Raseborg var man överlag hoppfull om en lovande sommarsäsong. Planer på bland annat en ny aktivitetspark vid campingen i Ekenäs lanserades. I Bromarv presenterade det tidigare Bromarfhemmet, numera Bromarv gård, sina nya tjänster för konferenser och fester, men även evenemang som dansläger och isfiske. I Hangö och närmare bestämt Lappvik lanserades under året idéer om att göra byn till ett internationellt centrum för dykturism. Hangö udd är unikt i och med de

Kryssningsfartygens ankomst till Hangö under sommaren väckte stort intresse bland Hangöborna och i nyhetsmedia. På sociala medier delades otaliga bilder av Eckerö Lines och Viking Lines fartyg. Foto: Bengt Wikström

många vrak som finns runt udden, liksom en mängd utrustning som Sovjet lämnade efter sig under kriget.

Ute på Jussarö gick de nya turismplanerna framåt med fart. Med en ny företagare vid rodret öppnade den nya gästhamnen på våren, och snart följde den övriga servicen efter. Senare under året blev Jussarö en av sajten Retkipaikkas kandidater till årets finländska utflyktsmål. Även i Östra hamnen i Hangö såg man framåt då avtalet med operatören för gästhamnen förlängdes. Dessutom färdigställdes det sista tomma gamla hamnmagasinet till det nya bryggeriet Hanko Brewing Company. Hamnmagasinen syntes återigen i medierna på vintern då anrika och lokalt ägda restaurangen Origo såldes till den stora restaurangkedjan Noho Partners.

Hangö fick också äran att bli temat för årets My Finland-poster, som tidigare haft Helsingfors, Lappland och Insjöfinland som tema. Av över 300 bidrag från hela världen valdes 10 ut av en jury. Därefter röstade allmänheten fram den bästa.

En av de mest omtalade turismnyheterna i Hangö var ändå först rederiet Viking Lines och snart även konkurrenten Eckerö Lines kryssningar till staden under

sommaren. Kryssningsfartygens ankomst till sommarstaden blev stora händelser och sevärdheter för Hangöborna. Dessutom fick kryssningarna och därmed även Hangö mycket synlighet i medier nationellt. Förutom det startade dessutom en helikopterlinje längs kusten via Hangö under sommaren.

Snart visade det sig att turismnäringen i regionen verkade ha en minst lika bra sommar framför sig som 2020. Snart var så gott som alla hotell fullbokade för hela sommaren. Vissa dagar visade mobiloperatörernas statistik att över 20 000 människor rört sig i Hangö, mer än dubbelt det normala invånarantalet. Större turistgrupper lyste däremot med sin frånvaro.

Den ökande turismen i Hangö fick föga överraskande även en hel del kritik. Både nedskräpning, och parkeringskaos kritiserades. Bland annat felparkerade husbilar blev ett samtalsämne, vilket ledde till en diskussion om att staden borde anlägga specifika parkeringsplatser för dem. Senare under året röt företagarföreningen till om hela parkeringsproblematiken i den södra delen av staden under sommarsäsongen, och krävde förbättring till sommaren 2022.

Karishistorikerna Kim Björklund och Aapo Roselius står bakom den nya kulturhistoriska vandringsleden Kulturvallen i Billnäs. Foto: Agneta Sjöblom

I Ingå riktades å sin sida blickarna mot Ingås nya muminlekpark som fått både privat stöd och kommunala anslag för att förverkligas. Lekparken som kostade närmare 300 000 euro blev något av ett dragplåster för barnfamiljer då den öppnade under sommaren. I Sjundeå öppnade i sin tur en ny husdjursgård.

I Raseborg slog man därtill ett slag för mer inkluderande marknadsföring och kommunikation. Som ett första steg inledde man ett samarbete med Raseborgs Pride för att ta nya turism- och marknadsföringsfoton med även andra än vita heteropar förevigade för stadens material.

Regionala evenemang

Trots att coronaläget under en stor del av 2021 fortfarande var osäkert vågade flera producenter redan i början av året börja skissa på evenemang till sommaren. Bland annat skulle Raseborgsfestivalen i Karis nu återkomma. I Hangö önskade man ordna både en ny gatumatfestival och en musikfestival på Bellevuestranden, men planerna blev åtminstone inte ännu verklighet. Under sommaren visade sig ändå ett flertal andra evenemang bli av.

Hangöregattan brukar vanligtvis vara det mest uppmärksammade evenemanget på Hangöudd men under 2021 stal inledningsvis Poker Run rubrikerna av främst negativa orsaker. Bland annat föreslog en del politiker att Hangö stad skulle bryta sitt avtal med arrangörerna. Förslaget följde på dödsolyckan vid evenemanget 2020, och åsikten om att ett evenemang som Poker Run inte passar Hangös image. Till slut stod det ändå klart att evenemanget skulle återkomma, men i delvis nedtonad och omformad tappning. Kort därefter presentade också olycksutredningscentralen sin rapport om olyckan. Den visade på många brister i arrangemangen men också på ett otydligt nationellt regelverk.

I juli och augusti blev flera konserter och festivaler av i regionen. Först ut av de stora var Raseborgsfestivalen. Tyvärr blev den en stor besvikelse med mycket färre besökare än tidigare år, möjligtvis på grund av både coronaoro och väderprognoser. Därtill ordnades bland annat Faces och slutligen Augustinatten. Mindre evenemang blev också av här och där, såsom hantverksdagen i Antkärrsgården i Karis, Ingå antikdagar, och öppna trädgårdar. Även Cirkus Finlandia drog ut på

Familjedag vid Raseborgs slott med bl.a. konsert av Mimmit. Foto: Annette Ström (ovan)
Luckans kritworkshop på Köpmansgatan i Karis under Raseborgs Pride. Foto: Fanni Sundell

Finlands Lucia uppträdde på Prästkulla Gård i samband med att man ringde in julen i de gamla restaurerade gårdsklockorna. Foto: Annette Ström

turné med sedvanlig start på hemmaplan i Karis, men nästan fyra månader efter den tilltänkta starten.

Under hösten fortsatte ännu en del evenemang avbokas eftersom de inte kunde garantera de säkerhetsavstånd som krävdes. Ett av dem var Ekenäs höstmarknad, som nu inhiberades för andra året i rad. På hösten blev det däremot Pride i Raseborg, den här gången med program över hela kommunen. I Hangö återkom Hangö fotofestival med temat Saga och sanning samt föreläsningar och utställningar av både inhemska och utländska fotografer. Under hösten landade också turnén för Ekenäsbördige Janne Grönroos nya live talkshow-koncept Late Night Live i Ekenäs. Trots den fortsatta osäkerheten blickade regionen även framåt mot nya evenemang. I slutet av året lanserades exempelvis planer på en ny stor och högklassig sommarfestival i Casinoparken i Hangö.

5. Kultur

Kultursektorn inledde året med fortsatt svåra förutsättningar. De flesta gallerior, museer, teatrar och andra kulturaktörer fick sätta tillfällig lapp på luckan under en stor del av det första halvåret. Mot våren kom en del verksamhet ändå sakta i gång och under sommaren ordnades det mesta som normalt. Inom musik och litteratur var Västnyland återigen relativt produktivt. Dessutom syntes regionen på flera sätt på både biodukar och andra skärmar.

Konst och design

Trots fortsatta restriktioner och nedstängningar levde den västnyländska konsten upp under en stor del av 2021. Närmare sommaren började ett antal evenemang och utställningar äntligen bokas in. I Fiskars jobbade andelslaget Onomas konstnärer, hantverkare och formgivare fram sommarutställningen ”Täällä - Här - Here”. Samtidigt firade Onoma sitt 25-årsjubileum.

Även gallerierna öppnade nu sina dörrar för både utställningar och besökare. På galleri Perspektivet i Ekenäs var Ekenäs konstförening först ut med sin utställning som dessutom utgjorde föreningens 40-årsjubileum. På Lilla galleriet ställde i sin tur Helena Hurme ut. Hennes motivation att ställa ut sin konst kom från beskedet om en livshotande sjukdom. Perspektivet fick också besök av Ann Simberg, Hugo Simbergs barnbarn. Hon bor och arbetar i London men ställde i och med sitt sommarboende i Raseborg för första gången ut i Finland, och då just i Ekenäs. Dessutom blev det bland annat surrealistisk konst genom Greger Grönholms och Benny Uhlenius gemensamma utställning ”Outside Surreal Fuzz Art Tour”, som ställde ut både träskulpturer och serieteckningar i olja.

I Hangö var Mimmi Eirtovaara tidigt ute. Hon har flyttat till Hangö för 10 år sedan och där lärt sig mer om konst. På våren ställde hon ut verk med människan som motiv. Innan det hade också fjolårets Pikku-Finlandia-vinnare Adrian Sundberg ställt ut bildkonst. Enbart 19 år gammal hade han redan samlat på sig egen bildkonst från fem års tid. En annan lokal konstnär som lyftes upp på hemmaplan var Guessod Guireh som fyllde stadshusgalleriet med inte mindre än 50 verk.

Fotocentrum Raseborg bjöd i sin tur på bland annat den unga fotografen Tomas Olsens fotokonst och Leena Illukkas tvärkonstnärliga utställning ”Mylvä” som

kombinerade fotografering, textil och skulptur. Temat var människans komplicerade relation till sin omgivning.

Under sommaren förde å sin sida Pro Artibus ut konsten på stan. I utomhusställningen "Oasis" ville Pro Artibus väcka frågor om vår omgivning. Bland annat ställdes en jättepalm ut vid Knipan och en nymurad bakugn vid Södra viken. Även i Hangö fördes konsten ut på stan genom det nya projektet Coastline Sculpture Project. Skulpturerna kunde man hitta bland annat på Parkbergen. I Hangö uppmärksammades också Pelle Lindströms och Tuula Punos så kallade trashkonst, gamla saker och föremål från naturen som kan få nytt liv, något som ligger väl i tiden och blir allt populärare.

Under året öppnade också Riggert och Catherine Munsterhjelm's nya konstcenter Munsterhjelm Art Center i Snappertuna. Museet förenar natur, konst och en ekologisk livsstil. I juli var det också premiär för den första konstutställningen i det nya välmåendecentret i den gamla sjukhus- och skolbyggnaden i Knipnäs. Likaså i Mjölbolstas nya kreativa center Hub Feenix blev det utställningar, bland annat av Sami Mannerheim som fotograferat elefanter i Nairobi.

Andra intressanta utställningar under året var samhällsdebattören Johannes Runeberg fotoutställning "Men, vi blev syrsor" i Hangö. Att fokusera på syrsor

De tre finalisterna i tävlingen för en mural till den nya viadukten i Hangö. Det vinnande bidraget Liito (Segling) av Lojokonstnären Laura Merz högst upp. Bild: Hangö stad

Mannerheim-utställningen i Kwum. Foto: Karin Widnäs

var ett ställningstagande i en tid då de flesta fotograferar de djur vi tycker är söta. I Ingå valde fotografen Kreetta Järvenpää att uppmärksamma utrotningshotade pollinerare på bild. Bland fotoutställningarna uppmärksammades även Hangöbon Tapio Kekkonens "Moments 2.0". Kekkonen är en ivrig fotograf och välkänd på udden. Under året ställde Kekkonen även ut foton på en passagerarfärja mellan Helsingfors och Tallinn.

Precis som då järnvägsbron i Karis färdigställdes 2019 utlystes en tävling för en väggmålning även för den nya viadukten i Hangö under 2021. Vinnaren blev konstverket Liito av Lojokonstnären Laura Merz. I Pojo gladdes man under året över att den året innan mycket omtvistade gatukonstväggen fått en ny lämpligare plats bakom biblioteket.

Keramikern Karin Widnäs arbete för bevarandet av keramikkonsten i Finland blev uppmärksammat även under 2021 då Widnäs fick årets kulturpris av Raseborgs stad. Widnäs keramikgalleri Kwum i Fiskars uppmärksammades även senare

under året då keramik av marskalk Mannerheims ättling, Finlandsbördiga Lille-mor Mannerheim, ställdes ut för första gången i Finland. I Ekenäs gjorde även Pro Artibus konsthistoria som första aktör att ordna en utställning med Greta Skogster-Lehtinens textila konst.

Under hösten väckte utställningen "Kvinnor och kärlek" intresse på Galleri Elverket i Ekenäs. Målet var att lyfta fram kärlek mellan kvinnor eftersom den inte syns lika mycket i utställningar som kärleken män emellan. Samtidigt uppmärksammade utställningen att det gått femtio år sedan avkriminaliseringen av homosexualitet i Finland.

Hangö fick internationellt besök av den världskände fotografen Iwona Podlasinskas utställning som strävade efter att fånga barndomens magi. Podlasinska deltog även i Hangö fotofestival på hösten.

I Karis kunde Fotocentrum Raseborg stoltsera med att ha haft ett rekordantal besökare under 2020, pandemin till trots.

På Wohls gård i Kyrklätt ordnades också en fotoutställning som satte barns rättigheter i fokus. Bakom utställningen låg det internationella välgörenhetsprojektet 24HourProject. Globalt samlade projektet under 2021 4 400 fotografer i 924 städer i 95 länder. En mer unik form av kanske främst fotodokumentation var slutligen Erik Lähteenmäkis coronaprojekt Virtual Hanko. Under pandemin har han fotat Hangö med en 360 graders-kamera och börjat bygga upp en virtuell modell av staden.

Förutom av pandemin led konsten under året också av att fartyget *Ever Given* fastnade i Suezkanalen i mars 2021. Den omtalade grundstötningen ledde nämligen till att ombordvarande keramik från Taiwan, som skulle ställas ut på Kwum i Fiskars, blev rejält försenad.

Teater

Efter coronaårets tuffa avbrott och ekonomiska kamp för teatervärlden började det under våren äntligen se ljusare ut. Snart stod det klart att Raseborgs sommar-teater blir av med pjäsen *Peter Pan*. Dessutom repeterade man i Ekenäs vidare inför pjäsen *Älskade VR*, och Västnyland fick också besök av Skärgårdsteatern med Shakespeares klassiker *Trettondagsafton*. Trots coronasituationen lockade Peter Pan slutligen hela 9 500 besökare. Kort därefter avslöjade sommar-teatern också 2022

Raseborgs sommar-teaters familjepjäsen *Peter Pan* kunde äntligen visas efter ett års väntan. Foto: Annette Ström

Tenala sommar-teater presenterade familjepjäsen *Kejsarns nya kläder*. Foto: Annette Ström

Fart och fläng på *Älskade VR* på Kulturhuset Karelia. Foto: Chris Semm

års pjäs: Elvisinspirerade *All Shook Up*. Västnyländska Ungdomsringen som driver sommarteatern fick i slutet av året ny ordförande i Leif Wikström.

Under sommaren var det också dags för besök av den tvåspråkiga teaterproduktionen *Toxic Sea* som kombinerade teater, musik och allsång. Pjäsen som lyfter upp Östersjön spelades i Hangö. Dessutom blev det lokal sommarteater i Tenala, där *Kejsarns nya kläder* spred lokal humor och dialekt. I Fiskars blev det lite annorlunda teater då det ordnades dockteaterdagar i bruket.

I oktober var det slutligen premiär för omtalade *Älskade VR* på Karelia i Ekenäs, vilket samtidigt innebar att kulturhuset sakta vaknade till liv efter pandemin. Pjäsen är en nyskriven, underhållande och lokal pjäs om tågpendlarlivet, varvat med filmsnuttar och mycket musik. Under Svenska veckan kunde förväxlingsfarsen *Weekend i Paradiset* i regi av Mika Fagerudd efter ett års väntan ha premiär på Tryckeriteatern. Dessutom turnerade Åbo Svenska teater med *Kärleksbrev*.

Under hösten inleddes därtill övningarna för en ny teaterpjäs i Sjundeå. Efter en lång paus blir det nämligen teater i Borgvik igen, nu med barnmusikalen *Pytteliten i Trollskogen*. I Tenala avslöjade man också följande års pjäs, nämligen den musikaliska komedin *Den fantastiska Dummerjöns* baserad på H.C. Andersens saga.

Även om Hangö teaterträff ställdes in 2021 kunde det välkända sommarevenemanget senare under året meddela att man genom ett stort understöd på 300 000 euro från Finlands kulturfond kommer att producera sex nya pjäser tillsammans med festivalerna Anti i Kuopio och Baltic Circle i Helsingfors åren 2022–2024. Dessutom fick teaterträffen ny verksamhetsledare i Inkeri Rönnberg.

Musik, dans och film

Under vintern och våren då pandemin höll det mesta stängt var Karelia i Ekenäs uppfinningsrikt. Under sju torsdagar sändes en konsert från kulturhusets scen på Karelias Youtubekanal. Mycket annat ställdes in, bland annat filmfesten i Ekenäs. Senare under året kompenserade arrangören bortfallet med att bland annat ordna drive-in bio i Ekenäs. Regionens andra stora filmfestival i Hangö kunde ordnas som normalt under hösten.

På musikfronten fortsatte Simon Kiuru styra på Vegatoppen men fick också konkurrens av bland annat Ekenäsbördiga utmanaren Frida Andersson och hennes nya låt *Quarantine Blues*. Snart kom ovanligare västnyländsk konkurrens in på banan då teatermannen Sven Sid för första gången utmanade Vegatoppen med 80-talslåten *Sången om vårt hus* i elektronisk tappning.

I Hangö gav legenden Stig Udd ut ett soloalbum för vänner av ”hederlig rockmusik”. Andra västnyländska musiker som under året lanserade ny musik var bland annat Hangötjejen Lilian Young samt Susann Sonntag från Ingå. Ingå syntes också via duon Sam Zimons nya album och deras skivbolag Colla Records framgångar. Thomas Lundin var dessutom aktuell med sin första skiva där han komponerat all musik själv.

Även Oscar Gräsbeck och Clarissa gav ut sin debutsingel, vilken de också utmanade på Vegatoppen med. Carita Holmström och Annika Cleo gav i sin tur ut ett album, och Sjundeåbördige låtskrivaren och producenten Jonas W. Karlsson var med om att vinna ett Grammypris för en skiva han medverkar på. I Billnäs uppkom i sin tur ett helt nytt band bestående av en grupp musiker och dansare. Det av Bo Kaspers orkester inspirerade coverbandet har namnet Bo i Billnäs. I Kyrkslätt satade Kyrkslättens operaförening på en ny barnopera i Övidsborg.

Trots inställd visfest i Hangö fick visvännerna glädjas över att Visans vänner i Helsingfors inledde sin västnyländska 75-årsjubileumsturné från staden i juli. De västnyländska körerna fortsatte också glädja musikvänner genom att i brist på vanliga konserter sjunga virtuellt. Hangö ljuder-sommarkonsertserie fick i sin tur årets i kulturpris i Hangö. Ekenäs sommarkonserter var också tillbaka efter en paus under 2020. Under samma vecka fick publiken dessutom njuta av Lead-Akademins i Fiskars. Musik vid havet i Ingå sköts först upp, men blev av i augusti.

Simon Kiuru (höger) uppträdde på Prästkulla sommarjippo tillsammans med Reinhold Johansson.
Foto: Annette Ström

Sjundeåfestivalen Lux Musicae hann med två festivaler under året, först den uppskjutna från 2020 som trots förflyttningen till januari ändå måste hållas virtuellt, och sedan årets egentliga festival som blev av i november 2021. Under året fick festivalen också en ny konstnärlig ledare i sopranen Helena Juntunen.

Degerby i Ingå blev i sin tur i blickfånget då Eurovisionslegenden Johnny Logan under sommaren gjorde en spelning i byn tillsammans med artisten Jannike. De två artisterna har

nämligen gjort en unik duett tillsammans och Logan kom till Finland för att uppträda med den, bland annat på den unika Degerby grisfest. I december återkom Logan och Jannike tillsammans med Linda Lampenius för en konsert i Ekenäs kyrka.

Dans har under de senaste åren etablerats som en både populär hobby och framgångsrik tävlingsgren i Västnyland. Även under 2021 nåddes framgångar, bland annat då Energy Dance Center från Ingå knep flera FM-medaljer i discodans.

De senaste åren har det blivit mer regel än undantag att Västnyland har någon deltagare med i de inhemska tv-sända musik- och talangtävlingarna, och dessutom någon som tar sig långt. Under 2021 var det Tenalabon Victoria Lindqvist som deltog i The Voice of Finland. Där nådde hon semifinal. Tidigare i tävlingen hade även Ingåbon Oona Metsärinne och raseborgaren Robin Gustafsson deltagit men fallit ut.

Även på annat håll på tv fick Västnyland synlighet. En stor händelse i Svenskfinland och underhållningsbranschen var Ekenäsbördige Janne Grönroos nya talkshow Succékväll. Mer talkshow med lokala krafter blev det då Thomas Lundin

drog i gång talkshowen Nämen hej! Är det du?!. Talkshowen som sändes online via finlandssvenska mediehushuset följde ett annorlunda koncept då Lundin på förhand inte visste vem som skulle dyka upp i talkshowsoffan.

Karis fick synlighet då Claes Olssons filmatisering av Kjell Westös roman *Den svavelgula himlen* hade biopremiär i slutet av året. En del av filmen är inspelad i Karis. Hangöbördige Tobias Zilliacus lyckades i sin tur kamma hem en roll i Steven Spielbergs nya drama *Oslo*. Där spelar han norsk statssekreterare. Västnyland syntes på tv även då *Harparskoglinjen – Västfronten mot Sovjet* hade premiär på Yle Arenan och tv i juni (s. 116). Dessutom lanserade Fyrsällskapet en ny dokumentär: *Fyrarnas och lotsarnas Porkala i krig och fred*. Under sensommaren filmades också den nya ungdomsserien *Drakar* in i Ekenäs och Sjundeå. Serien är skapad av Ekenäsbon Tom Saxman.

Under året såg också Sjundeåbördige Peik von Essen till att Västnyland hörs på Spotify, men inte via musik utan i form av ett ljuddrama. Von Essen har nämligen skapat sitt andra ljuddrama, en kriminalserie vid namn *Fenrisulven*, om brottsutredare i Västnyland. Ljuddrama var temat också för en ny produktion av Jeanette Björkqvist och Monika Fagerholm. För att lyfta upp våld mot kvinnor i nära relationer har de skrivit manus till ljuddramaserien *Mordet på Laura Marklund*.

Litteratur

Att västnyländsk litteratur intresserar var tydligt redan tidigt under året då flera av böckerna som kommit ut under 2020 var slutsålda och väntade på nya upplagor. Bland annat Tove Virtas historik om Ekåsen och Kjell Ekholms bok om krögaren Björn Lindqvist, liksom Kerstin Karlbergs debutroman *Gården*, hade sålt slut på kort tid. Karlberg kunde också meddela att en ny roman är på kommande.

Under början av året publicerade Emma Reijonen resultatet av det fotoprojekt hon startade under 2020. Boken *Ingås ansikten – Inkoon kasvot* samlar porträtt av 59 Ingåbor i olika åldrar. I Hangö var Karin Collins nya roman *Nära till natten* på tapeten, och då den kommit ut var den fjärde romanen redan på gång.

Miljöplaneraren Henri Heikkinen från Karis stod för utgivningen av en lite annorlunda bok. Hans hobby att utforska grottor i Västnyland har nämligen lett till boken *Raaseporin ja Inkoon luolat ja onkalot*. En svensk översättning planerades också.

På Luckans dialektkafé under Bokkalaset diskuterades dialekt inom musiken med fr.v. Sebastian "Bubbeli" Lindgren, Amie Borgar, Niklas Rosström och Kjell Ekholm. Foto: Annette Ström

I Ekenäs gav historikveteranen Bo Wessman ut en bok om den Ekenäsbördiga men ganska bortglömda operasångerskan Emma Engdahl som levde på 1800- och början av 1900-talet. I Hangö blev det i sin tur lokalhistoria genom exempelvis den lokala förläggaren Pekka Barcks bokprojekt om textilfabriken Hyvon som lades ner på 70-talet. Tomy Karlsson publicerade därtill nästa band i serien *Hangö i Tiden*, nu inkluderande åren 1974–1977.

I Raseborg var det också dags för följande historiska verk av den produktive Magnus Cederlöf. Under året utkom boken *Staden, Staten och Brännvinet* om upptakten till förbudstiden i Västnyland och Finland i början av 1900-talet. I Ekenäs uppmärksammade även fotografen Vidar Lindqvists stadens 475-årsjubileum med en bok om stadens historia genom nästan 1 300 bilder fördelade på 504 sidor.

Janina Öhman och Snappertuna Fornminnesförening gav ut en kort bok om läraren, rektorn och hembygdsaktivisten Einar Öhman och en ännu mer personlig bok stod Sabina Holmström för då hon som resultat av sin egen släktforskning gav ut boken *En nyländsk släkthistoria*. Kyrksläotts hembygdsförening gav ut en lokal- och släkthistorisk bok, *Rembas. Porkala–Hangö tur retur*. I historiken behandlas hemmanet Rembas i Porkala, hur det evakuerades till Hangö undan den sovjetiska Porkala-basen 1944 och vad som hände därefter.

Därtill gav Arbetets Vänner i Ekenäs sitt 125-årsjubileum till ära ut historiken *Arbetets Vänner i Ekenäs – 125 år av gemenskap*. Boken är skriven av Svante

Lindholm. Även Christine och Göran Schildts stiftelse gav ut en bok på tre språk om Villa Skeppet i Ekenäs, skriven av Sanna Tegel.

I slutet av året fick författaren Merete Mazzarella, delvis bosatt i Ekenäs, Svenska Akademiens Finlandspris 2021. Tidigare under året gav hon dessutom ut boken *Från höst till höst*, en slags dagbok om åldrande, tidsängest, och tankar och känslor under coronapandemin. Ekenäskonstnären Tanja Is blev därtill trea i en nordisk tävling för att öka barns läsinträsse, och Karishistorikern Aapo Roselius verk *Kampen om den svenska jorden - Karelarna i Finlands svenskspråkiga områden 1940–1950* fick ett hedersnämmande i utnämningen av årets historiska verk av föreningen Historian ystäväin liitto. Under året fick också författaren och illustratören Maikki Harjanne Sjundeås kulturpris.

Bokkalaset i Ekenäs kunde i år ordnas på plats, i rekordform och återigen med ett flertal författare. Temat för i år var Vändpunkter. Dessutom ordnades Barnens och de ungas bokkalas, med den populära poesitävlingen samt för första gången en novelltävling (läs mer i artikeln på s. 40). Därmed fick Västnyland äntligen träffa ansikte mot ansikte kring litteratur. Kirjakekkerit i Karis tidigare under året hade nämligen ordnats virtuellt.

En stor nyhet för den västnyländska litteraturen under slutet av året var den planerade premiären för Hangö litteraturdag i mars 2022. Initiativtagare är författaren Matti Remes, som skriver deckare om Hangö. Författare med Hangökoppling medverkar.

Larsons poddsoffa under Bokkalaset med författaren Otto Donner. Foto: Mona Salama

6. Sport och idrott

Det finländska sportåret inleddes med en positiv nyhet då juniorlejonerna gav Finland en bronsmedalj i ishockey-VM. Snart följde herrlaget upp framgången med ett VM-silver. Under sommaren var det ändå Finlands unika avancemang för spel i fotbolls-EM som gav rubriker och ett rejält ökat intresse för fotboll i hela landet. Även om Finland inte kom vidare från gruppspelet rådde det fotbollshysteri i landet.

I Västnyland gällde de flesta rubrikerna EIF:s kamp uppåt genom divisionerna och målet att nå högsta serien. Därtill stal handbollen och särskilt BK-46 en hel del medieutrymme. Framgångar blev det också i många andra grenar, inte minst friidrott och motorsport. Därtill premierade även den egna regionen som vanligt sina idrottare. Sjundeåbon Kai Meriluoto fick stipendium för årets bästa idrottsprestation inom fotboll och cyklisten Daniel Falcon blev årets unga idrottare i Sjundeå. I Raseborg fick golfaren Rasmus Karlsson årets idrottspris. Hans mål är inställt på att bli en av världens 100 bästa golfspelare. I Hangö uppmärksammades gymnastikföreningen Hejdis ordförande Agneta Möller-Salmela med ett hedersomnämmande. I Ingå blev Philip Ekblad årets unga idrottare. Han tävlar i fitness.

Fotboll

Inom fotbollen inleddes året med ett flertal nya spelarkontrakt för EIF och vinster i både finska cupen och fotbollsettan. EIF radade upp flera vinster innan några förluster kom emot i juni. Snart blev det ändå lite svajigare och i slutändan landade laget på femte plats i tabellen. I samma veva valde EIF att sparka tränaren Guillem Santesmases. Under året blev EIF:s planer på att för första gången på nästan nitio år ta klivet upp på högsta serienivån alltmer seriösa. Efter säsongen fick man ny tränare i Mikko Manninen som tidigare jobbat som assisterande tränare för ligalaget FC Haka.

Ekenäs IF:s fotbollsdamer glänste ännu mer då de inledde säsongen med sex raka vinster och målskillnaden 23–3 i division 4. Dessutom visade EIF:s unga talanger upp sig. Under slutet av året stod det klart att laget för flickor födda 2007 skulle avancera till den högsta möjliga nivån för flickor i den åldersklassen. Även

pojknarnas B17-lag gjorde bra ifrån sig och steg under året till den näst högsta nationella nivån i sin åldersklass: division 1.

I Hangö hoppades FC HIK på en ny fullstor konstgräsplan inför klubbens 120-årsjubileum år 2023. Även i Österby i Ekenäs gick planerna på en konstgräsplan framåt. I Karis blickade BK-46:s fotbollslag i sin tur på att om några år ta sig tillbaka till division 2. Under 2021 steg laget tillbaka till division 3.

Inom den västnyländska fotbollen kom glada besked även för återväxten då Kai Meriluoto från Sjundeå fick förlängt kontrakt med ligalaget och dåvarande regerande mästaren HJK. Dessutom vann Ekenäsbördige Benjamin Källman skytteligan då säsongen i Finlands fotbollsliga för herrar avslutades i oktober. Källman är den första västnylänningen att göra det sedan Hangö IK:s Tord Österberg år 1962.

Handboll

I början av året riktades handbollsblickarna mot Nico Rönnbergs stora återkomst till BK-46. Där inledde han direkt med besked och ledde laget till flera segrar. Dessutom blev han för fjärde året i rad vald till årets handbollsspelare i Finland. Snart kom ytterligare ett drömbesked. Rönnberg ville stanna i BK, åtminstone två säsonger till. Även handbollsspelaren Oscar Kihlstedt återvände under året hem till Karis från ligaspel i Sverige.

I Finska cupen lyckades BK nå final, och tog efter viss dramatik och en skadad Nico Rönnberg nytt cupguld. Även ligaspelet gick lysande, och snart avancerade BK direkt till semifinal. Efter femton år sedan senaste ligaguld var laget hungrigt, men föll tyvärr på målrakan och fick slutligen nöja sig med brons. Under hösten inledde BK också den nya säsongen lovande. Året till slut höll man sig i toppen och tog sig återigen till final i cupen som skulle gå av stapeln i februari 2022.

Sent under hösten valdes Karisbon Björn Siggberg, tidigare ordförande för BK-46, till vice ordförande i Handbollsförbundets styrelse. Där har han för tre år framåt sällskap av en annan västnylänning: Laila Andersson från Sjundeå. Under våren lyfte BK också upp behovet av en ny idrottshall i idrottsparken i Karis eftersom det råder stor brist på träningslokaler. Planen omfattade en investering på fem miljoner euro.

Under året stod det också klart att BK skulle förlora en del av sina framgångsrika spelare. Exempelvis flyttade Linus Lindberg till Varberg i Sverige. Spelarflyttar skedde också på annat håll i regionen, exempelvis då Sjundeå IF miste sin målvakt Rony Léven till BK-46. Även på tränarhåll rörde det på sig. Bland annat gjorde Karisbördige Patrick Westerholm comeback som tränare i dansk ligahandboll. Karisbördige spelaren Benjamin Helander rodde därtill hem ett drömkontrakt med den tyska storklubben Rhein-Neckar Löwen efter att ha spelat i Alingsås i Sverige. Det gav i sin tur upphov till en dominoeffekt där Sjundeå IF:s Christoffer Thor lämnade Sjundeå för att ersätta Helander i Alingsås.

I Sverige tog Sjundeåbördiga Ellen Voutilainen hem guld i handbollsligan med sitt Skuru IK, kort därefter inledde hon förkvalet med det finländska landslaget inför EM. Hemma i Sjundeå kämpade SIF:s damer vidare efter en knagglig start och reste sig också mot en bra chans att nå slutspelet i ligan. I cupen förlorade man i semifinal, men var inte långt ifrån att ta en finalplats. Snart stod det ändå klart att slutspelet var en omöjlighet. Den nya säsongen under hösten började tungt, men i höstens och vinterns handbollscup kämpade damerna väl. Tyvärr föll laget ändå återigen i semifinalen. Likaså SIF-herrarna kämpade länge för att komma till semifinal i ligan, men föll slutligen på målrakan. Då följande säsong inleddes började det ännu kämpigare med fem raka förluster innan den första vinsten.

I Karis kunde damerna i BK-46 igen se framåt då en comeback i ligan verkade möjlig redan hösten 2021. Damerna har spelat i division 1 sedan 2019 då laget lämnade ligan på grund av spelarbrist. Då var målet en comeback senast 2025. Senare under året stod det klart att det inte blir ligaspel ännu 2021. I Finska cupen bjöd man däremot på bra motstånd och var nära semifinal. Också i division 1 fortsatte framgångarna med raka segrar.

Under sommaren blev det klart att BK-46:s herrar säsongen 2021–2022 skulle göra comeback i Europa och EHF-cupen efter en lång paus. Senast Karislaget spelat i EHF-cupen var 2003–04. År 2020 hade möjligheten funnits, men då ställde pandemin till det. Tyvärr skulle samma ske 2021 då researrangemangen till den första matchen i Ryssland visade sig bli för svåra.

Friidrott

Inom friidrotten förlorade Västnyland tyvärr ett rekord under året då höjdhopparen Linda Sandbloms finländska inomhusrekord slogs av den nya finländska talangen Ella Junnila. Sandblom som avslutade sin karriär under 2020 hade innehaft rekordet på 191 centimeter sedan 2017. För Jonna Berghem blev året något av en försiktig comeback efter långvariga skadeproblem. Inför 2022 såg hon fram emot att äntligen springa helt skadefri.

Även för spjutkastaren Oliver Helander var det dags för comeback efter axelskadan säsongen innan. Det stora målet för året var givetvis OS i Tokyo. Efter vissa motgångar knep han slutligen en plats till OS, men där fortsatte motgångarna med en ny skada. Trots den valde han att kasta men med skadan räckte det inte till en finalplats. Senare under året nådde han ett kast på 86 meter. Ungefär samtidigt bytte han även tränare från Glenn Lignell till spjutmästaren Tero Pitkämäki, och senare under året lämnade han dessutom IF Raseborg för Uleåborgsföreningen Oulun Pyrintö. Bland de vuxna syntes också Lojobon Henry Manni som under våren tog EM-guld på 100 meter i T34-klassen i parafriidrott i Polen.

I övrigt utmärkte sig särskilt de unga friidrottarna under 2021. IF Raseborg lyckades bli den bästa ungdomsklubben i SFI-mästerskapen i friidrott under sommaren, vilket var första gången i föreningens historia. Under sommaren ordnade föreningen också junior-FM i mångkamp i både Karis och i Lojo.

Även i Sjundeå lyckades de unga bra. Bland annat tog Sjundeå IF:s Johan Grönroos FM-guld i höjdhopp i klassen H17 under JFM-tävlingarna i Hyvinge. Kort därefter hämtade även Sjundeå IF:s Emilia Karell hem FM-titeln i klassen D19 i spjutkastning från JFM i Åbo. Under slutet av året visade ändå en kartläggning av tidningen Västra Nyland att intresset för att tävla i friidrott minskar bland unga. Därmed verkar friidrotten i regionen även ha vissa utmaningar att möta.

Motorsport

I rally började året bra för de två Ingåförarna Emil Lindholm och Niclas Grönholm. I den första deltävlingen i FM-serien i Lappland blev Lindholm trea och Grönholm sexa. Lindholm fick också chansen i ett flertal VM-rallyn under året och nådde dessutom målsättningen att få köra i WRC3-klassen. Även där började

det bra, bland annat med en andra plats i VM-rallyt i Kroatien. I FM var det jämnt i ledningen ända till sista deltävlingen. I den lyckades Lindholm slå ut motståndet och kunde därefter fira sin första FM-titel i karriären. Under hösten tog han dessutom sin första VM-poäng i karriären i Jyväskylä-rallyt, och vann samtidigt WRC3-klassen med bred marginal. Till slut landade han på en tredjeplats i WRC3-klassen i rallyns VM-serie, trots att han inte deltagit i samtliga deltävlingar.

Niclas Grönholm tog i början av juni hem segern i den andra av sammanlagt två deltävlingar i rallyX-serien som kördes i Uleåborg. Därefter började han förbereda sig för VM. VM-serien i rallycross började dock sämre, men efter några deltävlingar blev det vinst i Lettland och senare även i Portugal. Till slut lyckades han ta hem ett brons i VM-serien.

Under slutet av året kom en mycket ovanligare titel till Västnyland. I VM i Spanien lyckades nämligen 15-årige Lojobon Tuukka Taponen som första finländare någonsin bli världsmästare i motorsporten karting.

Övrig sport och idrott

Boomen för padel fortsatte också under 2021. Under året fick både Raseborg och Hangö nya banor. Dessutom inleddes planeringen av en bana i Karis och en hel hall i Ekenäs. I Hangö presenterades också idén om de nya specialgymnasierna för tennis och padel (s. 107) Hangö hoppades också på nya satsningar på traditionell tennis, bland annat en ny tennishall i staden. Även frisbeegolfen fortsatte sitt segreråg, åtminstone delvis tack vare coronaåret och möjligheten att sporta i naturen. Under året började även en ny bana byggas i Pojo.

EM i luftvapen i Lojo inhiberades i början av året, och mer negativa nyheter för skyttarna kom då skytten Joni Stenström meddelade att han avslutar sin karriär, åtminstone tillfälligt. Innan han slutade lyckades han under sommaren ändå ta hem två FM-guld. Något senare under året visade det sig att Stenström ska bli tränare inom gevärsskytte hos Finlands sportskytteförbund.

Andra västnyländska skyttar höll sig också framme. Raseborgs Skyttar tog hem flera FM-medaljer i olika tävlingar och grenar under året. Senare under året lyckades även Kyrkslätt Skytteförening ta hem två silver i FM på luftgevär och luftpistol för herrar och damer.

Österby sportklubbs klubbmästerskap i januari 2021. Foto: Johan Ljungqvist/Multifoto

I början av april var det därtill dags för vårens första orienteringstävling. Den ordnades med nästan 700 deltagare i Ingå av Karisföreningen Ura. Mot sommaren blev tävlingarna fler och i Pojo var det dags för det finländska mästerskapet i simning i öppet vatten.

Den livskraftiga men ofta bortglömda amerikanska fotbollen i Västnyland var under året på tapeten då Lojolaget Lohja Lionesses steg till den högsta ligan. Klubben fick dessutom förstärkning från Hangö och den tidigare handbollsspelaren Matilda Berndtsson. Synligheten var stor också på herrsidan då männens Lönnliga drog i gång och den historiska första matchen mellan det nya västnyländska laget United Newland Crusaders och regerande mästarlaget Steelers från Kuopio inleddes i Hangö. Händelsen blev ännu större då västnylänningarna slog mästarna, som åkte på sin första förlust på ett år.

Även Hangös tennisunga syntes då Valteri Väre och Lucas Rosvall tog FM-guld och -brons i 18-åringarnas dubbel. Även Clarissa Blomqvist gjorde ett lyckat tennis-FM i Hangö då hon tog silver i damdubbeln. FM-medaljer på dam- och herr-

sidan i tennis hör trots Hangös status som tennisstad till ovanligheterna för den lokala tennisklubben.

Västnyland fick också stoltsera med ett rekord i en mer udda idrottsgren under året, nämligen ultralöpning. I mars lyckades Lojobon Noora Honkala löpa nytt finländskt och nordiskt rekord i tolv timmars löpning. Rekordet på drygt 137 kilometer uppnåddes i en tävling i Barcelona, som Honkala dessutom vann överlägset.

Efter ett pausår var Hangöregattan tillbaka med besked, med över 160 båtlag och omkring 900 deltagande personer. Västnyland lyckades bra då exempelvis Hangöbon Leif Nordström var bäst i klassen FIN Rating 2. Golfen i regionen mådde också bra, och i slutet av sommaren landade bland annat en nationell juniortävling på golfbanan Eke Golf i Ekenäs.

I augusti ordnades även den nya sticlöpningstävlingen Western Village Trail Run i Västerby. Inför den anlades hundratals meter splittrerna spångar, broar och stigar i trakten. Totalt 300 sticlöpare deltog. Under sommaren var det också dags för de nordiska mästerskapstävlingarna i paddling i svenska Jönköping. Där var även Västnyland representerat och lyckades även ta hem en bronsmedalj i K2 200 meter tack vare Victor Gustafsson från Kanotklubben Wägen i Ekenäs.

I Hangö utmärkte sig föreningen Grönan DC då den steg till FM-ligan i dart. Dessutom fick Hangon Hyrskyts Tony Bäckman pris för sitt livsverk för brasiliansk jiu-jitsu av det nationella jiu-jitsu-förbundet. Bäckman har nämligen tävlat i samtliga BJJ FM-tävlingar sedan starten 2001 och alltid på högsta nivå.

Även på innebandyfronten syntes Västnyland under året, bland annat då 18-åriga Hangöbon Ida Wiberg lyckades nå ett kontrakt med Åbolaget TPS som spelar i den finländska högsta serien. För innebandylaget Knights från Raseborg gick det däremot trögt i division 2. Flera förluster ledde snart till tränarbyte.

7. Väder och klimat

Vädret under 2021 var precis som de senaste åren mycket ombytligt. Nyheterna om stormar, översvämningar, omfattande bränder och andra naturkatastrofer i världen nådde regelbundet även Västnyland. Även i den egna regionen fick vi uppleva kraftiga oväder och torka som orsakade bränder och översvämningar. Klimatdebatten gjorde kanske just därför en comeback under året, efter att ha mattats av något under början av coronapandemin.

Vädret

Året inleddes med kyla och snö på flera håll. En dryg vecka in i januari hamnade största delen av både Västnyland och resten av Finland i ett sällan skådat snökaos. På kort tid kom stora mängder snö, så gott som överallt förutom i Hangö där snöstormen i stället mest liknade en höststorm. Snart fick ändå även Hangö snö.

Kylan och snön fortsatte att hålla i sig in i februari. Med låga temperaturer under flera veckor lade sig isen på havet även runt Hangö, som annars brukar hållas isfritt. Men i slutet av februari var vintern plötsligt slut lika snabbt som den börjat. Snön och isen smälte bort i rask takt och vårsolen tittade fram. I början av mars var vintern dock kortvarigt tillbaka, dessutom med besked.

Småningom började de första vårtecknen komma och redan i maj fick Västnyland njuta av sommarvärme. I slutet av maj orsakade en storm omfattande elavbrott särskilt i skärgården, men snart var det varma vädret tillbaka. Vid månads-skiftet maj/juni blev det sommarvärme med besked. Den värmen skulle också hålla i sig en stor del av juni och juli. Värmerekord slogs på ett flertal orter i Finland och torka pinade en stor del av landet. Även i Västnyland slog värmen till. Semesterfirare njöt på stränderna medan värmen ledde till hälsobesvär för äldre och sjuka. Först i slutet av juli blev det svalare och vädret ostadigare.

Hösten blev minst sagt ombytlig då det var turvíst kallare och varmare än normalt ända fram till november. Särskilt oktober var länge och på många håll mildare än vanligt. Höststormarna var också ganska få, men i slutet av oktober ledde en storm till både omfattande elavbrott och översvämningar då havsvattnet steg rejält.

I slutet av november och början av december blev det plötsligt rejält mycket kallare med temperaturer runt -15 grader också i Västnyland. Kommunerna började färdig-

ställa skridskoisar med rask takt och människor tog sig även ut på snabbt frusna sjöar och havet. I slalombacken i Påminne gick också snökanonerna dygnet runt, någon rejäl snö fick regionen nämligen inte ännu. Snart blev det ändå mildare och isarna smälte. Till jul återvände vintern ändå snabbt och julafton blev vit även i Västnyland.

Klimat och hållbar utveckling

Under coronaåret 2020 pratades det mycket om att pandemin skulle kunna ge möjlighet för en omställning mot mer hållbara lösningar. Under 2021 visade det sig att det faktiskt kunde bli verklighet. Även i Västnyland satsade man. Tillsammans med utvecklingsbolaget Novago ansökte de västnyländska kommunerna om pengar för projektet Carbon Neutral Experience, med målet att bidra till en klimatsmart återhämtning efter pandemin. Projektet omfattar en gemensam handlingsplan för Nyland, utbildningar och mätningar av koldioxidavtryck.

I Ingå inledde man under året klimatarbetet med att skissa på konkreta åtgärder utifrån det vinnande förslaget från idétävlingen Klimatsmarta Ingå. Det vinnande förslaget omfattar möjligheten för invånarna att plantera träd som kan binda koldioxid och att kommunen skulle ha en räknare som visar hur mycket koldioxid träden binder. Dessutom inrättade kommunen och Novago en ny tjänst som ska hjälpa företag att bli miljövänligare, samtidigt som de kan växa.

Inom klimatarbetet tickar klockan för kommunerna snabbt. Bland annat ska kommunerna enligt regeringens planer bli kvitt olja som uppvärmning i fastigheterna år 2024. I bland annat Raseborg är man på god väg. Där värmdes enbart 15 av närmare 200 kommunala byggnader med olja då Yle gjorde en rundringning under vårvintern. Under året blickade Raseborg också framåt och anställde en klimatkoordinator. Under året kom ett flertal nya strategier från bland annat EU-nivå. Förutom den nya skogsstrategin (s. 127) presenterade EU även sitt nya klimatpaket för att få bukt med utsläpp. Ett av kraven som kan slå hårt mot små kommuner såsom i Västnyland, är kraven på utsläppsnåla fordon såsom skolbussar.

Solpaneler utgjorde en fortsatt trend under 2021. Med en årlig ökning på 70 procent av andelen solenergi som produceras i Finland går utvecklingen snabbt framåt, så även i Västnyland där många husägare skaffat solpaneler.

I november startade insamlingen av gamla textilier på flera håll i Ekenäs. De nya insamlingspunkterna startade tack vare att Finlands första anläggning för återan-

vändning av textilier till returfiber byggts i Pemar nära Åbo. I Kyrkslätt lyckades man med en stor bedrift då hälften av de finländska daghem och skolor som under våren för första gången fick hissa grön flagg, var från Kyrkslätt. Grön flagg är ett program för hållbar utveckling och ger ett miljöcertifikat.

Internationellt skedde under 2021 ett flertal omfattade bränder och värmeböljor som också fick västnylänningar att fundera på människans inverkan på klimatet. Samtidigt påpekades att skogsbränder är en naturlig del av skogars förnyelseprocess.

Hemma i Finland fick miljörelsen Elokapinas demonstranter, bland dem även västnylänningar, uppmärksamhet via en demonstration i Helsingfors under hösten. Med det fortsatta målet att få regeringen att utlysa klimatnödläge kedjade de fast sig vid dörrarna till Statsrådsborgen. Även i Västnyland ledde den ökande risken för översvämningar och extrema väderfenomen till en önskan om riktlinjer för byggande och strategier för att besvara klimatförändringen.

Vid utgången av 2021 stod världen och Västnyland alltså återigen inför en mängd utmaningar och en del osäkerhet, men också goda framtidsutsikter och intressanta planer. Med spänning följer vi med vad som väntar under 2022.

Prenumerera på lokalhistoria

Gillar du lokalhistoria? Vill du läsa mer om lokal hembygd, historia och kultur? Då är tidningen Ta Plats något för dig. Tidningen utkommer 2 ggr/år och levereras direkt hem till dig för 10 euro per nummer plus postavgift.

Som ny prenumerant ger vi dessutom boken "John Gardberg, En stor aktör i ett litet samhälle" på köpet. Som medlem i vår förening får du förmåner och rabatter på föreningens produkter. Intresserad? Ta kontakt med Gardberg Center gardbergcenter@gmail.com eller 044-971 0275

GÅVOTIPS!

RÖSTER FRÅN EKÅSEN

- 100 år av berättelser från ett mentalsjukhus

Författare: Tove Virta. Pris 35 € (Andra upplagan)

Den här boken gläntar på mentalsjukhusets dörr för att få höra personliga historier från sjukhusets närmare 100 år långa historia 1924–2016 i Ekenäs..

NALLE LINDQVIST

- Krögarkungen som aldrig gav upp

Författare: Kjell Ekholm. Pris 28 € (Andra upplagan)

Nalle Lindqvist startade diskotek Gnägget och har under sin krögarkarriär ägt nio restauranger såsom Gästis, Knipan, Strandhotellet, Socis och Sunnan.

STADEN, STATEN OCH BRÄNNVINET

Upptakten till förbudslagen ur ett nationellt och västländskt perspektiv

Författare: Magnus Cederlöf. Pris 30 €

Hur kom det sig att starka krafter i samhället ville ha en förbudslag i början av 1900-talet?

Boken dukar upp ett rikligt smörgåsbord av bakgrundsfakta till förbudslagens tillkomst.

STORSTREJKEN I EKENÄS ÅR 1905

– Den sjungande revolutionen

Författare: Magnus Cederlöf. Pris 30 €

Ny bok om ett dramatiskt skede i Ekenäs och Finlands historia. Storstrejken var en landsomfattande strejkrörelse som spred sig också till Ekenäs.

Köp i bokhandeln, Luckan Raseborg eller vår webshop
<https://holvi.com/shop/LuckanRaseborg/>

LUCKAN
RASEBORG

WWW.VASTNYLANDSKAKULTURSAMFUNDET.FI